

# **Participace mládeže v oblasti volného času v rámci Výchovy demokratického občana**

Bc. Hana Toncrová

---

Diplomová práce  
2012



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií  
Ústav pedagogických věd  
akademický rok: 2011/2012

## **ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE**

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana TONCROVÁ**

Osobní číslo: **H09316**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Participace mládeže v oblasti volného času v rámci  
Výchovy demokratického občana**

Zásady pro vypracování:

**Zpracování rešerše a studium odborné literatury.**

**Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti participace mládeže a Výchovy demokratického občana.**

**Příprava metodiky výzkumné části.**

**Realizace smíšeného výzkumu za využití kvantitativního experimentu a projektivních technik.**

**Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.**

**Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí.**

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**POLITEIA (projekt). Politeia: výchova demokratického občana. 2. revid. verze. Praha: Gemini – sdružení dětí, mládeže a dospělých, 2008. 1 svazek, 1 DVD.**

**ČAKRTOVÁ, Michaela, ed. Začneme třeba takhle—: lidská práva – rozmanitá společnost – participace: metodická příručka (nejen) pro volnočasová sdružení pracujících s dětmi a mládeží. 1. vyd. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2007. 48 s.**

**POL, Milan a kol. Demokracie ve škole. 1. vyd. [Brno]: Masarykova univerzita, 2006. 124 s. ISBN 80-210-4210-9.**

**BRANDER, Patricia...[et al.], GOMES, Rui a KEEN ELLIE. Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům. 1. vyd. Praha: Argo, 2003. 422 s. ISBN 80-7203-827-3.**

**ŠVARÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.**

Vedoucí diplomové práce:

**Mgr. Radana Kroutilová Nováková, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

**30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce:

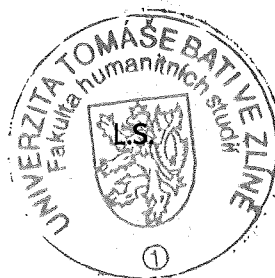
**27. dubna 2012**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012



doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

*děkanka*





Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

*ředitel ústavu*

## PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE


Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby <sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 <sup>2)</sup>;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..25.4.2012

.....

*1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:*

*(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.*

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

## **ABSTRAKT**

Diplomová práce je zaměřena na participaci mládeže ve volném čase v rámci Výchovy demokratického občana. Věnuje se definování pojetí a shrnutí dosavadních poznatků o průřezovém tématu Výchova demokratického občana s akcentem na použití v rámci vzdělávacího programu na střední škole. Jednou z oblastí tohoto průřezového tématu je také participace, které je věnována většina obsahu této práce. Práce definuje a shrnuje dosavadní poznatky o participaci mládeže nejen v rámci České republiky, ale i v rámci Evropské unie či Spojených států amerických.

V rámci práce vznikl program pro střední školy, který je zaměřen na participaci a aktivní občanství v celé šíři s akcentem na volný čas. Program je zařazen do průřezového tématu Výchova demokratického občana. Na základě výzkumu – smíšeného experimentu, byl program ověřen.

Klíčová slova: participace mládeže, program participace mládeže, Výchova demokratického občana, experiment

## **ABSTRACT**

The thesis deals with theme of participation of youth in leisure time within The education of a democratic citizen. It describes a conception and summary of knowledge about a cross-cutting theme The education of a democratic citizen as an educational program for high schools. The major part of the thesis describes a participation of the youth within Czech Republic, European Union and USA.

The thesis describes an educational program for high schools, which is aim at participation and an active citizenship with an accent on leisure time. The program belongs to the cross-cutting theme The education of a democratic citizen. The program was verified with a study – mixed experiment.

Key words: participation of youth, program of participation of youth, education of a democratic citizen, experiment

„Nestačí mít velké ideály. Slova mají jen tehdy smysl, jsme-li ochotni za ně ručit činy.“

Václav Havel

# OBSAH

<b>ÚVOD</b> .....	<b>5</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST</b> .....	<b>7</b>
<b>1 VÝCHOVA DEMOKRATICKÉHO OBČANA</b> .....	<b>8</b>
1.1 VÝCHOVA K DEMOKRATICKÉMU OBČANSTVÍ V EVROPSKÝCH SOUVISLOSTECH .....	8
1.2 POJETÍ VÝCHOVY DEMOKRATICKÉHO OBČANA .....	9
1.3 DEFINICE VÝCHOVY DEMOKRATICKÉHO OBČANA .....	10
1.4 VÝCHOVA DEMOKRATICKÉHO OBČANA JAKO PRŮŘEZOVÉ TÉMA .....	12
1.4.1 Průřezová témata .....	12
1.4.2 Průřezové téma Výchova demokratického občana .....	13
1.5 ROZVOJ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ ŽÁKA VE VÝCHOVĚ DEMOKRATICKÉHO OBČANA.....	14
<b>2 PARTICIPACE MLÁDEŽE</b> .....	<b>17</b>
2.1 POČÁTKY PARTICIPACE .....	17
2.2 POJEM PARTICIPACE MLÁDEŽE .....	18
2.2.1 Pojem participace v dokumentech České republiky .....	19
2.3 FORMY PARTICIPACE .....	20
2.4 SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE .....	23
2.4.1 Organizace participace mládeže v České republice .....	25
2.5 PARTICIPACE V EU.....	26
2.5.1 Organizace participace mládeže v EU .....	28
2.6 PARTICIPACE A OBČANSKÁ SPOLEČNOST .....	29
<b>3 VÝCHOVA K PARTICIPACI VE VOLNÉM ČASE</b> .....	<b>31</b>
3.1 VOLNÝ ČAS .....	31
3.1.1 Funkce volného času .....	32
3.1.2 Sdružování dětí a mládeže .....	32
3.1.3 Volný čas a jeho vazba na obce a regiony .....	33
3.2 VÝCHOVA K PARTICIPACI.....	34
3.2.1 Význam výchovy k participaci.....	34
3.3 PRÁCE S MLÁDEŽÍ SMĚREM K PARTICIPACI.....	35
3.3.1 Cyklus práce s mládeží.....	36
3.4 VEDENÍ MLÁDEŽE K PARTICIPACI.....	39
3.5 UDRŽITELNOST PARTICIPACE MLÁDEŽE .....	39
Vybudování pevné základny .....	40
Vytvoření strategie .....	40
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST</b> .....	<b>42</b>
<b>4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ</b> .....	<b>43</b>



4.1	CÍLE A DÍLČÍ CÍLE .....	43
4.2	VÝZKUMNÝ PROBLÉM A DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY .....	43
4.3	DEFINOVÁNÍ KLÍČOVÝCH KONCEPTŮ.....	45
4.4	VÝZKUMNÝ VZOREK .....	46
4.5	VÝZKUMNÉ TECHNIKY .....	47
4.5.1	Dotazník .....	47
4.5.2	Závěrečná reflexe .....	48
4.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	48
4.6.1	Zpracování kvantitativních dat.....	49
4.6.2	Zpracování kvalitativních dat.....	49
<b>5</b>	<b>VÝZKUMNÝ PROJEKT: „ZMĚŇ TO!“.....</b>	<b>50</b>
5.1	OBSAH PROGRAMU .....	50
5.1.1	Já a demokracie .....	50
5.1.2	Já a moje hodnota.....	51
5.1.3	Já a moje budoucnost .....	51
5.1.4	Já a svět kolem mě .....	51
5.1.5	Já uprostřed dění .....	51
<b>6</b>	<b>VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....</b>	<b>53</b>
6.1	INFORMOVANOST O PARTICIPACI.....	53
6.1.1	Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti informovanosti studentů .....	57
6.1.2	Posun v oblasti informovanosti u experimentální a kontrolní skupiny.....	59
6.2	NÁZORY NA PARTICIPACI .....	60
6.2.1	Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti názorů studentů na participaci .....	65
6.2.2	Posun v oblasti názorů na participaci u experimentální a kontrolní skupiny .....	67
6.3	ZPŮSOB PARTICIPACE .....	68
6.3.1	Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti způsobu participace studentů .....	71
6.3.2	Posun v oblasti způsobu participace u experimentální a kontrolní skupiny .....	73
6.4	SHRUTÍ ANALÝZY ZÁVĚREČNÝCH REFLEXÍ .....	74
6.4.1	Technika „vyložení karet“.....	74
<b>7</b>	<b>SHRUTÍ VÝSLEDKŮ.....</b>	<b>77</b>
	<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>81</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>	<b>82</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....</b>	<b>89</b>
	<b>SEZNAM OBRÁZKŮ .....</b>	<b>91</b>
	<b>SEZNAM TABULEK.....</b>	<b>92</b>
	<b>SEZNAM GRAFŮ .....</b>	<b>93</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>94</b>

## ÚVOD

Diplomová práce je zaměřena na participaci mládeže ve volném čase v rámci Výchovy demokratického občana. Oblast participace mládeže se v České republice postupně začíná dostávat do centra pozornosti. Dříve šlo jen o jakýsi pojem, který byl napsán snad ve všech oficiálních dokumentech, jež se vztahovali k práci s dětmi a mládeží. Dnes se již situace pomalu mění a postupně se zvedá vlna participace, jak u dětí, tak u mladých lidí.

Participace by dle mnohých autorů (Kaplánek a Kačerová, 2011, Vidláková, 2011) měla začínat již ve škole, kde by děti měly být v této oblasti vzdělávány a vychovávány. Podporu ke školní participaci také zaštitil školský zákon č. 561/2004 Sb., který školám ukládá, aby participaci podporovaly. Výchově k participaci se nejvíce věnuje průřezové téma Výchova demokratického občana v rámci RVP (pro základní a některé střední školy), jehož cílem je výchova k občanství v demokratické společnosti. Podkladů pro výchovu k participaci není mnoho. Problematice občanství a participace se věnují některé organizace (Gemini, o. s., Sdružení pro výchovu k občanství a demokracii, Centrum občanského vzdělávání), které se snaží vytvářet metodiku pro podporu participace na školách a vzniku školních parlamentů. Svoji hlavní činnost zaměřují především na žáky základních škol. Některé části metodik lze samozřejmě použít také pro střední školy, ovšem ucelená metodika pro střední školy neexistuje. Právě z tohoto důvodu je cílem této diplomové práce vytvořit program podporující participaci a aktivní občanství u mladých lidí na středních školách. Program se zaměřuje ještě na jednu velmi důležitou oblast, kde participace fungovala v podstatě od nepaměti. Díky této skutečnosti je to také ta nejlepší oblast, kde s participací v případě mladých lidí začít. Touto oblastí je volný čas. Volný čas je sám o sobě postavený na účasti, a to v nejrůznějších podobách. Právě volný čas je také konstantou, která má v případě mladých lidí velkou hodnotu a ovlivňuje je (srov. Hofbauer, 2002), ať už pozitivně či negativně. A to je jen několik důvodů, proč se v případě participace mládeže zaměřit na volný čas.

Tato práce propojuje výchovu a vzdělávání k participaci prostřednictvím Výchovy demokratického občana až k samotné realizaci projektu v komunitě, ve které mládež bydlí. Snaží se předložit ucelenou linii, počínaje vzděláváním, změnou postojů, nabytím dovedností a schopností, motivací a aktivizací až k realizaci cíle, který si mladí lidé sami vytyčili. To vše prostřednictvím programu „Změň to!“, jehož cílem je podpora participace mládeže ve

smyslu výše zmíněných myšlenek. Program je v rámci této práce realizován pilotně a prostřednictvím výzkumu také ověřen.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 VÝCHOVA DEMOKRATICKÉHO OBČANA

Výchova k občanství je do výuky zařazována již tradičně. Pro stát či společnost je to nástroj, jak udržet politickou a sociální soudržnost. Cíle a obsah výchovy k občanství slouží ke státním zájmům, respektive společnosti. Obsahem učiva je učení o historii, politických soustavách, legislativě, rozvoj občanské identity, výchova k hodnotám a toleranci, výchova ke společnému (veřejnému) zájmu a k zájmu o účast na místní a veřejné politice (Stará, 2004).

Výchova k občanství je v České republice vyučována především od 2. stupně základních škol, kde je obvykle samostatným vyučovacím předmětem. Rámcové vzdělávací programy zařazují výchovu do vzdělávacích oblastí Člověk a společnost a Člověk a jeho svět, které jsou součástí první stupně ZŠ. V případě druhého stupně ZŠ se jedná o samostatné průřezové téma Výchova demokratického občana. Základní školy jsou povinny v průběhu prvního i druhého stupně alespoň jednou zařadit toto průřezové téma. Mohou si však samy zvolit, ve kterém ročníku bude tematický okruh zastoupen a jakým způsobem dojde k jeho zpracování (RVP ZV, 2007).

### 1.1 Výchova k demokratickému občanství v evropských souvislostech

V rámci Lisabonského procesu v roce 2000 si Rada Evropy vytyčila hlavní strategický cíl pro evropské společenství pro období 2000-2010. Podle nějž se měla Evropa stát nejkonzurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou světa. Na základě tohoto cíle vznikl Pracovní program formulující cíle systémů vzdělávání a odborné přípravy, na kterém se shodli ministři členských států EU. Evropská komise v této souvislosti vytyčila tři strategické záměry a třináct cílů.

Výchovy k demokratickému občanství se nejvíce dotýká cíl – Podporovat aktivní občanství, rovné příležitosti a sociální soudržnost, díky různým přístupům lze samozřejmě navažovat i na další cíle, např. Rozvíjení klíčových kompetencí ve společnosti založené na znalostech apod.

Pro naplnění jednotlivých cílů byly vytvořeny v rámci Komise pracovní skupiny, v nichž má každá země své zástupce, včetně České republiky. Bylo ustanoveno celkem 9 skupin, výchovou k demokratickému občanství se zabývá pracovní skupina G, jejíž klíčovou oblastí je otevřený prostor vzdělávání a aktivní občanství (Hučinová, 2004).

Pracovní skupina se soustředila především na dva základní okruhy: znevýhodnění občané a celoživotní učení, a celoživotní učení pro aktivní občanství. Díky závěrům této pracovní skupiny byla Výchova demokratického občanství implementována do Rámcového vzdělávacího programu (Bezděková, 2004).

## 1.2 Pojetí výchovy demokratického občana

Pojetí výchovy k občanství se liší u každého státu, každý má odlišné chápání pojmu občanství, tedy i výchova k občanství je odlišná.

V České republice se definuje občanství v užším slova smyslu jako „*přináležitost k určité pospolitosti či společenství, ... v rámci určitého ústavního zřízení, které vymezuje práva a povinnosti spojené s občanstvím* (Jirásková, 1999, s. 13).“ V širším slova smyslu je pak občanství „*vědomé převzetí a skutečné naplňování odpovědnosti jednotlivce za celek* (Jirásková, 1999, s. 13).“

Dopita (2008) upozorňuje také na problematiku neobčanů, kteří dle legislativy nejsou občané, ale přesto jsou součástí občanské společnosti. Tito lidé tvoří hodnoty pro společnost a mnohdy jsou jí součástí. Proto by v terminologii nemělo být občanství opíráno pouze o legislativní rámec, ale o celkový kontext (Dopita, 2008).

Pojetí občanství může být odlišné, ale dle Cogana a Derricott (1998) by mělo vždy obsahovat určitý souhrn: znalostí, dovedností, hodnot a dispozic, které by v ideálním případě měli občané mít. Tyto vlastnosti občanství se liší v závislosti na povaze politického systému, jehož jsou součástí, ale obecný výraz lze rozdělit do 5 kategorií:

- vědomí vlastní identity
- užívání práv
- plnění příslušných povinností
- míra zájmu a zapojení na veřejných záležitostech
- akceptování základních společenských hodnot

Tyto kategorie jsou naplňovány prostřednictvím řady institucí, státních i nestátních, a sdělovacími prostředky (Cogan, Derricott, 2000).

Při výzkumu, kdy Kahne a Westheimer (2001, cit. podle Stará, 2004) mapovali vnímání občanství, našli tři vize „dobrého občana“: osobně zodpovědný občan, zúčastněný občan a občan orientovaný na spravedlnost.

Osobně zodpovědný občan se snaží pomáhat společnosti, např. daruje krev, účastní se dobrovolnických akcí, sbírek, apod. Zúčastněný občan se snaží danou situaci řešit aktivním způsobem, podílí se např. na veřejné politice. Občan orientovaný na spravedlnost je kritický a hodnotí sociální, politické a ekonomické struktury a hledá strategie, jak danou situaci změnit (Kahne, Westheimer, 2001, cit. podle Stará, 2004).

*Z výzkumu také vyplynulo, že „žáci zapojení do programů orientovaných na angažované občanství prokazují větší ochotu pomáhat druhým a vědí jak. Jsou přesvědčeni, že mohou přispět ke společenským změnám, úroveň jejich vědomostí a dovedností v oblasti práce s informacemi je vyšší (Kahne, Westheimer, 2001, cit. podle Stará, 2004, s. 9).“*

Cíle a obsahy výchovy k demokratickému občanství, které se snaží český vzdělávací systém naplnit, ústí především z Výboru ministrů Rady Evropy z roku 2002, který se přímo zabývá Výchovou k demokratickému občanství. V případě vzdělávacích cílů se jedná o nabývání vědomostí, budování postojů, které ctí základní hodnoty: lidská práva a vládu zákona, které jsou prosazovány Radou Evropy. Věnovat zvláštní pozornost vytváření postojů v multikulturních společnostech, které respektují odlišnosti a podporují toleranci. Tyto vědomosti, dovednosti a postoje by měli směřovat k životu v demokratické společnosti, která bojuje proti agresivnímu nacionalismu, rasismu a netoleranci.

Výchova k demokratickému občanství dle Rady Evropy vede k posilování svobodné, tolerantní a spravedlivé společnosti. Přispívá k obraně hodnot a zásad svobody, pluralismu, lidských práv a vlády zákona, které představují základní kameny demokracie (Čechová, 2003).

### **1.3 Definice výchovy demokratického občana**

Výchova k demokratickému občanství je množinou zahrnující jakékoliv formální i neformální vzdělávací aktivity, školní i mimoškolní (včetně těch v rodině), díky kterým může jedinec jednat jako odpovědný a aktivní občan po celý svůj život (Čechová, 2003).

Doplněním této definice je usnesení Rada Evropy Charty Výchova k demokratickému občanství a lidským právům z roku 2010, kde je zmíněna i důležitost hodnotové rozmanitosti a podpora a ochrana demokracie a právního státu (Council of Europe, 2010).

Výchova k občanství vede k rozvoji žákových postojů, dovedností i vědomostí. Nesnaží se tedy o vytváření soustavy poznatků, ale o budování vztahu k demokracii, vlasti, míru, o schopnosti řešit konflikty nenásilnou cestou, spolupracovat, diskutovat, nepodléhat propagandě, kriticky hodnotit, předkládané informace, analyzovat společenské jevy a problémy, být tolerantní, respektovat názory druhých, zajímat se o dění v obci, ve státě i ve světě, aktivně zasahovat do dění v obci, řídit se principem spravedlnosti, být citlivý pro zkoumání a řešení sociální problémů, apod. (Stará, 2004).

Výchova demokratického občana je v České republice vyučována dle Rámcového vzdělávacího programu (RVP). V případě RVP pro základní školy, je definována jako výchova, která „*má vybavit žáka základní úrovni občanské gramotnosti. Ta vyjadřuje způsobilost orientovat se ve složitostech, problémech a konfliktech otevřené, demokratické a pluralitní společnosti (RVP ZV, 2007, s. 93).*“ Žák by měl umět konstruktivně řešit problémy a dbát na zachování lidské důstojnosti, respektovat druhé, to vše realizovat s vědomím svých práv a povinností, svobod a odpovědností, s uplatněním slušné komunikace a demokratických způsobů řešení (RVP ZV, 2007).

Výchově je největší pozornost věnována v případě základního školství, nicméně v některých programech středních škol se Výchova demokratického občana vyskytuje také. Je zaměřena především na upevňování postojů a hodnot žáků, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Připomíná také celistvost výchovy, kdy je potřeba se zaměřit i na prostředí kolem školy a komunikovat s rodiči, veřejností a organizacemi, státními i nestátními (RVP pro obor vzdělávání 63-41-M/01..., 2007).

Výchovu k občanství lze tedy širěji chápat (pro účel této práce ji tak chápu) jako výchovu k rozvoji vědomostí, dovedností a postojů, které směřují k aktivní účasti na občanském životě (Education.com, © 2006 – 2012). Výchovu, která je realizována ve formální i neformální vzdělávání, napříč celým životem jedince horizontálně (z hlediska času – celoživotně) i vertikálně (z hlediska sociálního prostředí – v celé jeho šíři).

V užším pojetí jako výchovu k podpoře a ochraně demokracie, k toleranci a životu v multikulturní společnosti, respektu a kritickému myšlení, lidským právům a spravedlnosti, k řešení sociálních problémů a aktivní participaci.



## 1.4 Výchova demokratického občana jako průřezové téma

Výchova demokratického občana je v Rámcových vzdělávacích programech zařazena mezi průřezová témata.

### 1.4.1 Průřezová témata

Průřezová témata jsou v RVP pro každý typ oboru přesně vymezena, jednotlivé RVP pro střední školy jsou uvedeny na webových stránkách Národního ústavu pro odborné vzdělávání, v případě gymnázií se jedná o Výzkumný ústav pedagogický.

Průřezová témata odrážejí aktuální problémy dnešního světa, snaží se tak na ně upozornit žáky a pomoci jim se v dané problematice lépe zorientovat. Každý žák musí daná průřezová témata absolvovat.

Průřezová témata je možné zrealizovat několika způsoby:

a) integrací do vyučovacích předmětů

Integrace do vyučovacích předmětů je pravděpodobně nejrozšířenějším způsobem realizace, a to především díky tomu, že umožňuje dané průřezové téma implementovat do výuky předmětu, se kterým přímo souvisí. Tento způsob má ovšem i úskalí a to ve vykazování tematických okruhů, které byly realizovány. Nelze dostatečně ověřit, jakým způsobem se danému tématu pedagog zabýval, kolik času a prostoru mu věnoval.

b) samostatným předmětem

Realizace průřezových témat v rámci samostatného předmětu, v němž by byla jednotlivá témata probírána, se zdá být dobrou myšlenkou. Pedagog by tak mohl mít dostatek prostoru jednotlivá témata probrat, ale otázkou je, kde vzít pedagoga, který specializuje na všechna průřezová témata. Dalším problémem je samotné pojetí, vždyť RVP se snaží o vzájemnou integraci všech vyučovacích předmětů tak, aby se mezi sebou jednotlivě prolínala.

Možností je také realizovat například pouze jedno průřezové téma jako samostatný předmět a ostatní integrovat do vyučovacích předmětů. Tuto možnost využívají především školy, které se chtějí určitým způsobem specializovat, či vydávat se určitým směrem (např. ekologickým).

c) projektovým vyučováním

Projektový způsob vyučování se zdá být vhodný a také pro žáky atraktivní. Umožňuje jim tak, rozbit každodennost v životě školy. Je také velmi jednoduše zdokumentovaný a lze tedy prokázat jakým způsobem a jak hluboko daný pedagog téma probral. Úskalím může být právě zmiňovaná atraktivita pro žáky, kteří takovou to výuku mohou brát jako „hru“ a zlehčovat její význam.

Průřezová témata můžeme realizovat různými způsoby, každý z nich má své pro a proti. Záleží pak na samotné škole, jaký způsob si zvolí, každá škola je z hlediska svého zaměření a klimatu úplně jiná. Při realizaci bude velmi záležet i na přístupu žáků a samotného pedagoga, jakým způsobem jsou motivováni a jak jsou pro danou věc nadšeni. Kvalitní realizace průřezového tématu není tedy jen na rozhodnutí školy, jakým způsobem jej bude realizovat, ale také na všech subjektech, kterých se dané téma týká (Červený, 2010).

#### **1.4.2 Průřezové téma Výchova demokratického občana**

Průřezové téma Výchova demokratického občana je blízké oblasti Člověk a společnost, ve které jsou zařazeny principy demokracie a demokratického rozhodování a řízení, lidská a občanská práva. Další oblastí je Člověk a jeho svět, ve které se uplatňují témata zaměřena na vztah k domovu a vlasti (RVP ZV, 2007). Tyto oblasti jsou v RVP základního vzdělávání, ale ve své práci se chci zaměřit na uplatnění výchovy především na středních školách, které jej mají v RVP jako samostatné průřezové téma.

Výchova k demokratickému občanství je zaměřena na vytváření a upevňování takových postojů a hodnot, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Nejde však jen o postoje, hodnoty a jejich preference, ale o formování odpovědného aktivního občana, který si osvojuje faktické, věcné a normativní stránky jednání směrem k občanské gramotnosti.

Výchova k demokratickému občanství by se neměla realizovat pouze prostřednictvím společenskovedního vzdělávání, ale měla by prostupovat celým vzděláváním. Je důležité, aby samotná škola směřovala k demokratizaci klimatu školy, aby byla otevřená vůči rodičům i k široké občanské komunitě v okolí školy.

Výchova k odpovědnému a aktivnímu občanství zahrnuje vědomosti a dovednosti z těchto oblastí: osobnost a její rozvoj, komunikace (vyjednávání a řešení konfliktů), společnost (versus jednotlivec, společenské skupiny, kultura, náboženství), historický vývoj (především novodobá historie – 19. a 20. století), stát a politický systém (politika, soudobý svět), masmédiá, morálka (svoboda, odpovědnost, tolerance, solidarita) a potřebné právní minimum k soukromému a občanskému životu.

Těžiště v realizaci průřezového tématu je v důsledné a promyšlené etické výchově, která vede žáky k občanským ctnostem jako je humanita, láska k lidem, soucítění, přátelství, apod. Cílem je především kladný přístup žáka k sobě samému a z toho pramenící jeho kladný přístup k životu, k ostatním lidem a světu kolem sebe. Pro správné odpovědné občanské rozhodování a jednání jsou důležité znalosti a dovednosti, které si žáci v rámci průřezového tématu osvědčí. Důležité je také nezapomínat na vytvoření demokratického klimatu školy (RVP pro obor vzdělávání 63-41-M/01..., 2007).

## **1.5 Rozvoj klíčových kompetencí žáka ve Výchově demokratického občana**

Klíčové kompetence podle Lisabonského procesu (Hučínová, 2003) jsou chápány jako přenosný a multifunkční soubor vědomostí, dovedností, postojů a hodnot, které by si měl osvojit každý jedinec pro zapojení sebe do chodu společnosti. Základy těchto kompetencí by měly být osvojeny během povinné školní docházky (Hučínová, 2003).

Tabulka níže ukazuje požadavky na klíčové kompetence v různých dokumentech. Klíčové kompetence z Výboru ministrů jsou zaměřeny na komunikaci, toleranci a kritické myšlení. Nepodněcuje toliko k participaci a hájení demokracie.

RVP ZV (2007) se zaměřuje na pochopení mechanismů společnosti a k sociálnímu cítění. Neopomíjí také vnímání jedince vůči společnosti, podporuje jeho vymezení a vytvoření žebříčku hodnot.

RVP oborů s maturitní zkouškou je zaměřeno na kritické myšlení a demokratické řešení konfliktů. V posledním bodě zmiňuje také ochranu přírody a životního prostředí.

	Klíčové kompetence	Zdroj
Výbor ministrů členských států – výchova k demokratickému občanství	<ul style="list-style-type: none"> <li>- nenásilné řešení sporů</li> <li>- obhajování vlastního názoru</li> <li>- naslouchání, porozumění a interpretace argumentů jiných lidí;</li> <li>- uznání a přijímání odlišností;</li> <li>- schopnost volby, zvážení alternativ a jejich analýza z etického hlediska</li> <li>- přijetí společné odpovědnosti</li> <li>- navazování konstruktivních, neagresivních vztahů s lidmi;</li> <li>- vyvíjení kritického přístupu k informacím, vzorcům myšlení a filosofickým, náboženským, sociálním, politickým a kulturním myšlenkám a zároveň schopnost trvat na základních hodnotách a principech Rady Evropy.</li> </ul>	Čechová, 2003
RVP ZV	<p>V oblasti vědomostí, dovedností a schopností</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod;</li> <li>- vede k pochopení významu řádu, pravidel a zákonů pro fungování společnosti;</li> <li>- umožňuje participovat na rozhodnutích celku s vědomím vlastní odpovědnosti za tato rozhodnutí a s vědomím jejich důsledků;</li> <li>- rozvíjí a podporuje komunikativní, formulační, argumentační, dialogické a prezentační schopnosti a dovednosti;</li> <li>- prohlubuje empatii, schopnost aktivního naslouchání a spravedlivého posuzování;</li> <li>- vede k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení.</li> </ul> <p>V oblasti postojů a hodnot</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě;</li> <li>- vychovává k úctě k zákonu;</li> <li>- rozvíjí disciplinovanost a sebekritiku;</li> <li>- učí sebeúctě a sebedůvěře, samostatnosti a angažovanosti;</li> <li>- přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost;</li> <li>- rozvíjí a podporuje schopnost zaujetí vlastního stanoviska v pluralitě názorů;</li> <li>- motivuje k ohleduplnosti a ochotě pomáhat zejména slabším;</li> <li>- umožňuje posuzovat a hodnotit společenské jevy, procesy, události a problémy z různých úhlů pohledu (lokální, národní, evropská, globální dimenze);</li> <li>- vede k respektování kulturních, etnických a jiných odlišností;</li> <li>- vede k asertivnímu jednání a ke schopnosti kompromisu.</li> </ul>	RVP ZV, 2007
RVP oborů s maturitní zkouškou a definovaným průřezovým tématem Výchova demokratického občana	<p>Kompetence, které již jsou částečně rozvinuté: komunikativní kompetence, personální a sociální kompetence, kompetence k řešení problémů a k práci s informacemi,...</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- vhodnou míru sebevědomí, sebeodpovědnosti a schopnosti morálního úsudku;</li> <li>- připraveni si klást základní existenční otázky a hledat na ně odpovědi a řešení;</li> <li>- hledat kompromisy mezi osobní svobodou a sociální odpovědností a být kriticky tolerantní;</li> <li>- být schopni odolávat myšlenkové manipulaci;</li> <li>- orientovat se v mediálních obsazích, kriticky je hodnotit a optimálně</li> </ul>	RVP pro obor vzdělávání 63-41-M/01 ..., 2007

	využívat masová média; - jednat s lidmi, diskutovat o citlivých nebo kontroverzních otázkách, hledat kompromisní řešení; - byli ochotni se angažovat nejen pro vlastní prospěch, ale i pro veřejné zájmy a ve prospěch lidí v jiných zemích; - vážili si materiálních a duchovních hodnot, dobrého životního prostředí a snažili se je chránit a zachovat pro budoucí generace.	
--	--	--

Tab. č. 1: Požadavky na klíčové kompetence v různých dokumentech

Můžeme vidět, že klíčové kompetence Výboru ministrů členských států, jsou zaměřené především na komunikaci, toleranci a rozhodování. Oproti tomu RVP ZV má širší pojetí a zaměřuje se na morální hodnoty, empatii a kritické myšlení. RVP oborů s maturitní zkouškou (a definovaným průřezovým tématem Výchova demokratického občana) jsou klíčové kompetence zaměřeny na aktuální problematiku vzhledem k věku studentů. Jedná se kladení existenčních otázek, odolávat myšlenkové manipulaci, orientovat se v mediálních obsazích atd.

Výchova demokratického občana pomáhá žáků a studentů se lépe orientovat v občanských povinnostech, které jsou dány zákonem či morálními hodnotami v demokratické společnosti. Sama demokracie, ale nebývá spojována jen s těmito hodnotami, ale také s hodnotami jako jsou: spravedlnost, rovnost, společné rozhodování, týmová práce, spolupráce, vzájemný respekt (atd.) a participací. Mnozí autoři považují právě participaci za základ demokracie a občanské společnosti (Pol, Rabušicová, Novotný a kol., 2006).

## 2 PARTICIPACE MLÁDEŽE

Participace je dnes často (zne)užívané slovo, které se objevuje v nejrůznějších souvislostech a mnohdy bez bližšího vysvětlení. S tímto jevem se můžeme setkat i v případě politických dokumentů jako např. RVP; kdy dle Vidlákové (2011) se o participaci v dokumentech operuje naprosto automaticky, aniž by v předchozích dokumentech byla zmínka o tom, co participace znamená a v jakém pojetí má být chápána.

V této části kapitoly se budeme více věnovat právě pojmu participace a následně jej budeme také blíže specifikovat.

### 2.1 Počátky participace

Myšlenka participace se objevuje v historii paralelně s myšlenkou demokratické společnosti. První doloženou demokratickou společností, byly již starořecké městské státy, jejichž občan byl svobodným člověkem, který měl mimo jiné možnost se participovat na veřejných záležitostech (Jirásková, 1999). S participací se setkáváme již po staletí. Dokonce myšlenka národní identity není nic jiného než konstrukce kulturního celku, v němž se jedině participuje. V 19. a 20. století za něj tisíce lidí dokonce položily své životy.

Jedním z prvních dokumentů, který se zabýval participací, byla Všeobecná deklarace lidských práv, která byla vyhlášena v roce 1948 Organizací spojených národů (OSN). Přestože nebyla Deklarace právně závazným a tedy i vymahatelným dokumentem, tak se stala základem pro právní řady mnoha států světa. Už v ní byla zmiňována participace a to nejen u dospělých, ale také u dětí a mladých lidí. Protože si OSN uvědomovala důležitost dětských práv, tak přijala roku 1959 Deklaraci práv dítěte, která se stala základem pro vznik Úmluvy o právech dítěte (vyhlášena roku 1989). Tehdejší Československá federativní republika ratifikovala tuto deklaraci a zanesla ji do právního řádu. V dnešní době ji můžeme nalézt pod číslem zákona 104/1991 Sb. Díky deklaraci se otázka práv dítěte dostala do povědomí společnosti. Upozornila na důležitost participace dětí a mládeže, možnost být samostatným členem společnosti a mít tak svá práva (Kaplánek a Kočerová, 2011).

Zájem o participaci dětí a mládeže vyvstal i v pedagogice na začátku 70. let, ovšem v západních zemích (Kaplánek a Kočerová, 2011). Participace dětí a mládeže jde ruku v ruce s rozvojem občanské společnosti a ta se začala v ČR rozvíjet až po pádu komunistického systému v roce 1989, kdy začaly vznikat nejrůznější asociace a sdružení prosazující

cí určité zájmy a témata, která svojí povahou jsou především nepolitická. Občanský sektor se rozvinul v oblasti občanské solidarity s těmi, kdo z nejrůznějších důvodů trpí různými handicap. Pehe (2000) tvrdí, že u nás je občanský sektor pasivní a slabý, ale nezapomínejme, že toto tvrzení platí na dobu před 10 lety. Dnes je již situace odlišná a možná dokonce i lepší, ale stále se má občanský sektor, co učit od západních kolegů (Pehe, 2000).

Ovšem neustále bojujeme s většinovou neúčastí voličů ve volbách, která je zřejmě způsobena pasivitou společnosti k vyjadřování politických názorů. „*Tato kultura občanské pasivity ve vztahu k utváření demokratické politiky je největší překážkou rozvoje robustní a sebevědomé občanské společnosti (Pehe, 2000, str. 39).*“ Cest k překonání této pasivní kultury je několik, zdá se ale, že hlavní problém je generační, což aktuální situace (demonstrace mladých lidí, častá potřeba se otevřeně vyjadřovat k problémům, apod.) tuto domněnku jen potvrzuje. Pokud se zamyslíme, můžeme vidět linii občanské angažovanosti, kdy na počátku se angažovali mladí lidé s extrémními názory, ale dnes se již angažují mladí lidé, kteří chtějí upozornit na problémy společnosti, anebo se chtějí vyjadřovat k politickému dění.

Ke zlepšení participace občanů by také přispěla decentralizace státního systému (Pehe, 2000). Sama jsem se přesvědčila na stáži v Belgii, kde díky decentralizaci systému jsou si lidé blíží a mají potřebu mluvit a rozhodovat o svých problémech. Díky tomuto systému tak rozhodují nejen o penězích ze státu, ale také z vlastní komunity, což motivuje i více movité občany přispět ke zlepšení prostředí.

Pro zlepšení situace občanské společnosti je potřeba myslet na více oblastí. Začít bychom ovšem měli s osvojením dovedností a schopností pro aktivní angažovanost (participaci) u všech občanů napříč věkovými skupinami.

## 2.2 Pojem participace mládeže

Pojem participace v doslovném překladu znamená účastnit se. V českém kontextu se ovšem tento pojem využívá v trochu odlišném významu – jako účast lidí na rozhodovacích procesech. Význam pojmu vychází především z politického pohledu, kdy lidé by se měli podílet na rozhodování o veřejných otázkách a to především v demokratických systémech. Podle Kapláňka a Kočerové (2011) participace přímo souvisí s pojmem demokratizace.

Pokud chápeme demokracii nejen politicky, ale především jako způsob soužití, pak je právě participace její nedílnou součástí (Kaplánek a Kočerová, 2011).

Aktuálně se v zahraničí i u nás setkáváme s rozdělením participace na: politickou, ekonomickou a sociální. Politická participace vyjadřuje podíl mladých lidí na procesu rozhodování o základních otázkách rozvoje společnosti. Ekonomická participace je využití lidského potenciálu v pracovním procesu, nejen v otázkách rozhodování, ale také efektivity práce. Sociální participace je zaměřena na účast mladých lidí v sociálních skupinách, dobrovolných programech, členství ve spolcích, sdruženích a organizacích (NIDM, 2011).

Dalším prostředím, kde se můžeme setkat s participací je škola. Děti a mládež tráví většinu svého času ve škole, a proto i zde se začala uplatňovat participace. Zaměřuje se především dle Průchy, Walterové a Mareše (2003) na aktivní účast žáků v procesu výuky, na spolurozhodování o cílech a obsahu vzdělávání, pravidlech školy apod. V zahraničí se vymezuje participace žáků konkrétněji na: účast žáků na školním vzdělávání, účast žáků v procesech výuky a účast žáků v procesech rozhodování (Johnson, 2004, cit. podle Vidláková, 2011).

U nás nejčastějším nástrojem participace ve škole je žákovský parlament. V současnosti na většině základních škol žákovský parlament existuje, nicméně jsou jen uměle vytvořenou formalitou. Jsou zřízeny „shora“ a nejsou tedy řízeny podle představ a potřeb žáků, což je podle Hazlbauera (2011) problém a v takovém případě se dokonce nemusí jednat o participaci.

### 2.2.1 Pojem participace v dokumentech České republiky

O participaci se již mluvilo dlouho, ale její přesné vymezení v rámci vzdělávání přišlo až s kurikulární reformou – zákonem č. 561/2004 Sb. Kde prostřednictvím Rámcového vzdělávacího programu je participace vymezena jako rozhodování s vědomím vlastní odpovědnosti a následků (RVP, 2007). V samotném zákoně se pak mluví o právu žáků zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím, že ředitel školy je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat (§ 21 zákona č. 561/2004 Sb.).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vytvořilo v roce 2007 Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013, jejichž hlavním cílem je: „vytvářet



*podmínky a širokou nabídku zapojení mladé generace do veřejného a společenského života. Podporovat vytváření dětských samospráv, vést orgány státní správy a samosprávy k větší a aktivnější oboustranné komunikaci se subjekty dětí a mládeže. Ve výchově dětí mladých lidí věnovat větší prostor podpoře rozvoje osobnosti, angažovanosti, samostatnosti, nebojácnosti projevu atd. (Máca, 2007, s. 18).“ Ve výzkumech upozorňuje také na negativní vnímání politiky a občanské angažovanosti mladými lidmi (Máca, 2007).*

Oproti tomu Národní institut dětí a mládeže v rámci výzkumu Informovanost a participace mládeže, který byl proveden v roce 2009. Vymezuje participaci jako činnost, která umožňuje mladým lidem se podílet na rozhodovacích procesech (zejména těch, které se jich bezprostředně týkají) a aktivně se do těchto procesů zapojovat (Ipsos Tambor, 2009).

### 2.3 Formy participace

Participace je dnes velmi živým a diskutovaným tématem, díky čemuž vznikají v teoretickém diskurzu nejrůznější formy, směry a přístupy. Problematice participace věnuje především zahraniční literatura, v České republice můžeme naleznout prozatím literaturu věnovanou především žákovským parlamentům apod.

Podle Vidlákové (2007) můžeme v participaci pozorovat dva základní směry: participace žáků podporovaná zdola (směrem od žáků) a participace žáků podporovaná shora (směrem od vedení/dospělých). V prvním případě se jedná především o naslouchání požadavkům a představám žáků a až posléze vytvoření platformy pro participaci. V druhém případě se jedná o vytvoření podmínek (např. žákovský parlament) vedením/dospělými, aniž by byly prodiskutovány se žáky. Přesto ani jeden ze směrů není vyloženě špatný, oba v konečném důsledku naplňují svůj cíl.

Pro určení úrovně participace se u nás i v zahraničí využívá nejvíce Hartův (1994, cit. podle Vidláková 2007) žebříček participace, který je seřazen podle náročnosti a míry zapojení žáků do rozhodování. Přičemž skutečná participace podle Harta začíná až od čtvrté příčky. První tři stupně se někdy označují jako falešná participace.

Pro účely této práce se přikláním k přepracovanému modelu Hartova žebříku, který zpracoval Adam Fletcher. Fletcher je dlouholetý pracovník s mládeží v USA, věnuje se několika programům (Freechild, Youth Voice, atd.).

Žebřík participace podle Harta (1994, cit. podle Fletcher, 2011)		Rozpracovaný model podle Fletchera (2011)	
		Popis	Problém
Falešná participace	1. Manipulace	Dospělí manipulují mládeží	Mládež je nucena k účasti, bez ohledu na jejich zájem.
	2. Dekorace	Dospělí zneužívají mládež jen jako dekoraci pro svou činnost	Přítomnost mládeže je vnímána jako uskutečněný cíl, ovšem bez posílení jejich aktivní účasti.
	3. Tokenismus	Dospělí tokenizují mládež	Dospělí používají mladé lidi pro posílení dojmu, že na rozhodování se podílí mládež.
Partnerství	4. Informovaná účast	Informovaná mládež	Dospělí informují mládež, ale rozhodnutí ponechávají ve svých rukách.
	5. Konzultace	Dospělí aktivně konzultují rozhodování s mládeží	Mládež funguje jako konzultační orgán, ale výsledné rozhodnutí záleží na dospělých.
Partnerství	6. Rovný přístup	Mládež a dospělí jsou si rovni (50/50)	Mládež a dospělí kooperativně rozhodují.
	7. Samospráva	Mládež sama řídí činnost a dospělí je	Mládež sama vypracovává podklady, rozhoduje a řeší

		spíše jen poradce.	situace. Dospělí již jen nahlíží na jejich činnost.
	8. Partnerství	Mládež má všechna práva a povinnosti, zodpovídá se také z dopadů své činnosti. Navazuje spolupráci nejen s dospělými, ale také s ostatními organizacemi.	Mládež si je vědoma veřejného závazku v konání své činnosti. Snaží se řešit problémy komunity.

Tab. č. 2: Harthův žebříček (1994, cit. podle Fletcher, 2011)

Fletcher (2011) také připomíná důležitý fakt, že na jedné úrovni žebříku se nemusí nacházet celá skupina, ale každý člen se může nacházet na jiné (Fletcher, 2011).

Harthův model definuje míru participace. Formu participace můžeme, ale také vidět jako subjekt, který má několik podob. Souhrn těchto podob definoval Dürr (2005, cit. podle Vidláková, 2011):

1. Formální struktury – jedná se o žákovská tělesa, která jsou založená na volbě jednoho či více zástupců.
2. Otevřená participace – jedná se o seskupení, které vzniká spontánně v souvislosti s řešením aktuálních problémů. K jejich vzniku se na počátku identifikuje existující problém, následuje sběr informací a poté vyřešení problému.
3. Participace za účelem vyřešení konkrétního problému
4. Participace za účelem realizace konkrétního školního projektu
5. Simulovaná participace – žáci si prostřednictvím her mohou vyzkoušet demokratické prvky rozhodování (Dürr 2005, cit. podle Vidláková, 2011).

Mezi formální struktury můžeme zařadit žákovské samosprávy. Dle Vidlákové (2011) jsou také nejčastěji zkoumanou formou, lze ji totiž jednoduše určit (je omezena pouze na exis-

tenci či neexistenci). Zatímco ostatní formy jsou nejasné a vznikají často spontánně, aktuálně a jsou krátkodobého charakteru.

## 2.4 Situace v České republice

V případě participace obyvatelstva při prosazování zájmů prostřednictvím veřejné správy. Je situace v České republice neuspokojivá, a to ne ani tak, že bychom nějak zaostávali za vyspělejšími zeměmi, ale vzhledem k postojům samotných občanů. Občanů jakožto úředníků veřejné správy, kteří si myslí, že názory občanů by jen proces rozhodování prodloužily a zkomplikovaly. Na vině ovšem nejsou jen úředníci ve veřejné správě, ale také samotní občané. Dokazuje to nejen stále nižší počet voličů, ale celková spolupráce/nespolupráce občanské společnosti se státními institucemi (Mansfeldová, Kroupa, 2005).

Podle výzkumu Ipsos Tambor (2009) jsou mladí lidé plní pesimismu. Jsou znechucení z politiky i možností a smysluplnosti vlastní participace. Sdílí pocit exkluze z rozhodovacích procesů, který může v některých případech přerůst až v naprostou rezignaci a neschopnosti aktivně fungovat na společenském systému. Není tedy překvapující, že ani aktivní participace u mladých lidí není příliš vysoká. Mládež se zajímá o dění v rodině, ve škole či na pracovišti a již méně na úrovni obce, státu či Evropské unie.

Optimistické je, že mladí lidé dle výzkumu Ipsos Tambor (2009) považují za nejpřínosnější instituce zastupitelské orgány (studentské rady, parlamenty dětí a mládeže atd.). Za přínosné je považuje až tři čtvrtina mladých lidí. Ovšem samotné členství v ní je atraktivní jen pro třetinu.

Nejčastější participační aktivitou mládeže je organizace či podílení se na akcích třídy nebo školy. Takto projevuje svůj zájem o dění ve škole 42 % dotázaných.

Většina žáků a studentů jsou členy nejrůznějších zájmových sdružení a kroužků, oddílů či organizací. Nejvíce mladých lidí se aktivně zapojilo do aktivit sportovního oddílu nebo klubu.



Graf č. 1: Účast mládeže v organizacích (Ipsos Tambor, 2009); reprezentativní výběr 1061 respondentů ve věku 15 - 26 let v rámci celé ČR; relevantní četnost.

Angažovanost v organizacích je odlišná pro jednotlivé sociální skupiny. Více angažovaní jsou žáci základních a středních škol, kteří jsou také ve větší míře členy jednotlivých organizací. Nejméně angažovanými jsou nezaměstnaní a lidé na rodičovské dovolené.

Mladí lidé, kteří se v těchto organizacích angažují, mají větší zájem o veřejné dění, mají vyšší potřebu se vyjadřovat k veřejným otázkám a také by chtěli být ve vyšší míře informováni o možnostech participace. Dle výzkumu také spolu souvisí míra participace s mírou informovanosti o možnostech, jak se lze na veřejném dění podílet. Více než polovina mládeže si myslí, že nejsou dostatečně informováni o možnostech participace, a také více než polovina má o takové informace zájem.

Ipsos Tambor zdůrazňuje také důležitost informování mládeže o významu a výsledném efektu jejich případné angažovanosti; nemusí se jednat pouze prospěch pro společnost, ale i o úroveň individuálně-utilitární. Angažovanost je velice užitečná i pro budoucí profesní kariéru a obohacení sociálního života mladých lidí (Ipsos Tambor, 2009).

V roce 2008 proběhl výzkum ve spolupráci s UNICEF, který se zaměřil na identifikaci potřeb dětí a mládeže ve věku 9 až 17 let. Dle výzkumu si až 40 % dětí myslí, že státní orgány jejich názory neberou dostatečně v úvahu. Děti by rády nejvíce rozhodovali v oblastech: volného času (22 %), školy (19 %) a města (9 %) (Factum Invenio, 2008).

Na výzkumech vidíme, že děti mají relativně ucelené názory na věci, které se jich bezprostředně týkají a také by v nich velmi rády rozhodovaly. Proto by se měli skutečně všichni pedagogové, vychovatelé, vedoucí a dospělí snažit o participaci dětí v jejich každodenním životě.

#### **2.4.1 Organizace participace mládeže v České republice**

Největší organizací pracující a především podporující děti a mládeže je Národní institut dětí a mládeže (dále jen NIDM). Je odborným zařízením Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jehož účelem je státní podpora a ochrana mládeže. Zaměřuje se na problematiku mimoškolního, zájmového vzdělávání a také na činnost školských zařízení. Zajišťuje pro pracovníky s dětmi a mládeží metodickou a organizační podporu. NIDM je organizátorem řady soutěží, olympiád a mnoha dalších projektů.

Pod NIDM jsou vedena i Národní informační centra pro mládeže (NICM) a Česká národní agentura Mládež, která je implementací evropského programu Mládež v akci (O NIDM, 2007).

Taktéž celonárodní organizací je Česká rada dětí a mládeže, která sdružuje organizace dětí a mládeže. Jejím posláním je podporovat podmínky pro všestranný rozvoj dětí a mladých lidí. Má pod sebou několik projektů, přičemž z hlediska participace je zajímavý projekt Kecejme do toho. Je strukturovaným dialogem mládeže a nabízí tak mladým lidem možnost vyjádřit svůj názor na témata, která se týkají celostátní i evropské úrovně (O CRDM, 2008).

Další celonárodní organizací je Národní parlament dětí a mládeže, který patří pod program Participace. Je vrcholnou strukturou veškerých struktur parlamentů, zastupitelstev a jinak pojmenovaných organizací dětí a mládeže pracujících na participaci v České republice (O NPDM, © 2005 - 2012).

Program Participace je součástí organizace Duha, která je občanským sdružením a je založena na principech zážitkové pedagogiky pro děti a mládež. Má několik základen po celé republice a již stabilní pozici v neziskové sféře (O nás, © 2000 - 2009).

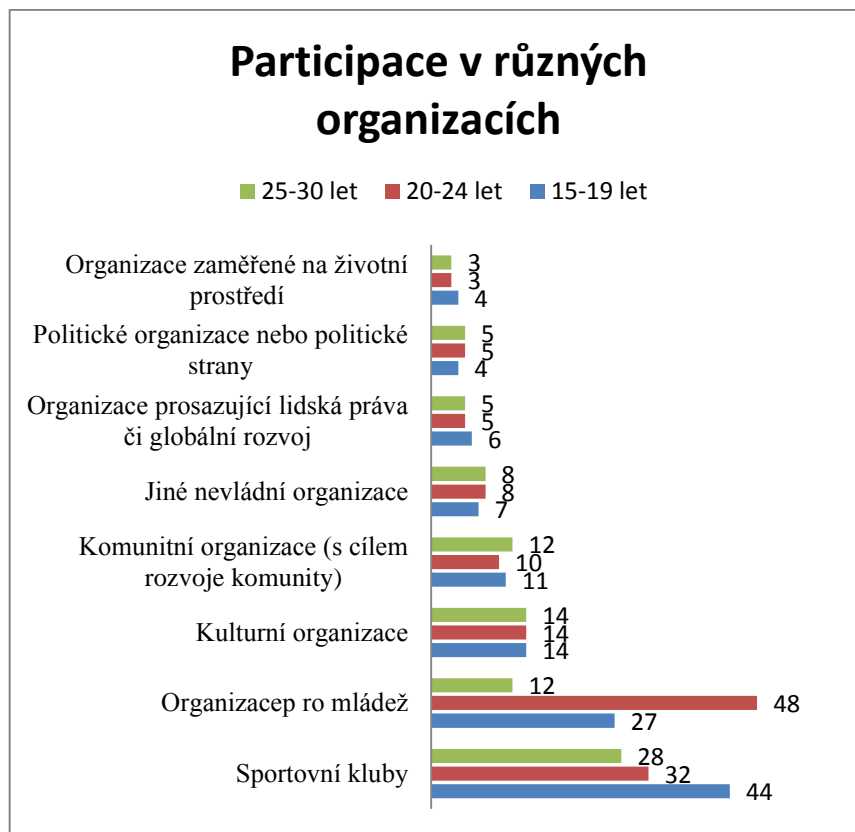
Organizace či spíše hnutí, které již také dlouhá léta podporuje participaci ve vlastních řadách je skauting. Jeho cílem podporovat rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí, jejich duchovní, mravní, intelektuální, sociální a tělesné schopnosti (Skaut.org, 2003).

Existují další organizace, které pracují s dětmi a mládeží a podporují nějakým způsobem participaci. Mezi takové mohou patřit sportovní kluby, zájmové spolky a další.

## 2.5 Participace v EU

Protože v České republice proběhlo velmi málo výzkumů na téma participace mládeže, či aktivní občanství. Zařazuji do této kapitoly i podkapitoly se zaměřením na Evropskou unii, které jsme členem a je tedy i součástí našeho společenského kontextu. V rámci Evropské unie má participace mládeže mnohem delší tradici než je tomu u nás. Samotná Evropská unie neusnula na vavřínech a snaží se nadále podporovat zájem mladých lidí o politiku. Při Evropské unii vzniklo i několik organizací, které pracují s mládeží, anebo sama mládež spravuje. Více se těmito organizacím budu věnovat v nadcházející podkapitole.

Nyní se zaměřím na míru participace mládeže v Evropské unii. V roce 2011 dělal Eurobarometer výzkum zaměřený na Účast mladých občanů Evropské unie ve společnosti. Výzkum probíhal ve 27 členských státech s lidmi ve věku 15 – 30 let. Bylo zjištěno, že nejvíce jsou aktivní mladí lidé ve sportovních klubech a na druhém místě jsou mládežnické organizace (viz graf č. 2).



Graf č. 2: Participace v různých organizacích (Youth on the move, 2011); výzkumný vzorek tvořili mladí lidé mezi 15-30 lety s 27.029 rozhovory.

Asi desetina respondentů se během jednoho roku účastnila na činnosti místní organizace, která měla za cíl zlepšit prostředí jejich okolí (komunity). Dle studie také spolu souvisí vzdělání a úroveň participace. Mladí lidé, kteří neukončili středoškolské vzdělání, se aktivně participovali pouze v 6 %, ve srovnání s 16 % těch, kteří měli vyšší vzdělání.

Studie se také zaměřila na účast na kulturních aktivitách, kde Česká republika patří mezi čtyři země (Lotyšsko, Rakousko, Estonsko), ve kterých mladí lidé nejčastěji (v 75-77%) navštívili během roku historickou památku, muzeum nebo galerii. Nejvyšší příčku obsazuje také v případě návštěvnosti divadla, tanečního či operního vystoupení.

Poslední oblastí, kterou zde zmíním, je účast na dobrovolné činnosti, které se v rámci EU zúčastnila čtvrtina mladých lidí, v případě České republiky je 22 %. V případě dobrovolné účasti, jejímž cílem bylo zlepšit komunální prostředí, se v České republice zúčastnilo 48 % respondentů (průměr EU je 51 %) (Youth on the move, 2011).



### 2.5.1 Organizace participace mládeže v EU

Jak již bylo zmíněno, více zkušeností s participací mají země Evropské unie a Spojených států amerických. Naše země je součástí Evropské unie, a proto je zde na místě zmínit také evropské struktury, které se zabývají participací, ať už pod hlavičkou EU, nebo ne.

Dobrym příkladem participace je Evropský parlament mládeže (European Youth Parliament, EYP), který vznikl v roce 1987 ve Francii původně jako školní projekt, z něhož se stala mezinárodní politicky nezávislá studentská organizace. Dnes je EYP jedním z největších programů, jenž umožňuje setkání nejen na evropské úrovni, ale i na mezinárodní (Kaplánek a Kočerová, 2011). Uskutečňuje setkání, konference a debaty na politická témata. Snaží se rozvíjet komunikační a organizační schopnosti, argumentaci, rétoriku, práci v týmu a cizí jazyky. Především ale umožňuje mladým lidem se vzájemně setkávat. Organizace má svoji pobočku i v České republice, která pořádá Národní výběrové konference a České fórum (Co je EYP, 2009).

Další v řadě institucí, které podporují participaci dětí a mládeže ve svém programu je Evropské fórum mládeže (The European Youth Forum, YFJ). Je nezávislou, demokratickou a mládeží vedenou organizací mládeže napříč celou Evropou. Je následníkem CENYC (Council of European National Youth Committees) a ECB (European Co-ordination Bureau of International Non-Governmental Youth Organizations), reprezentující názory mládeže. Funguje prostřednictvím Fóra mládeže Evropské unie (YFEU), které je mostem mezi YFJ a institucemi Evropské unie. Snahou organizace je prosazovat zájmy mladých lidí v celé EU a napomáhat k jejich aktivnímu zapojení do evropské politiky (Co je to Evropské fórum mládeže, 2004).

Rada Evropy v roce 2003 přijala Revidovanou Evropskou chartu participace mladých lidí na místním a regionálním životě, která zahrnuje širokou škálu opatření, které se týkají mladých lidí. Vyzývá k smysluplnému zapojení mladých lidí do rozhodování a k aktivitě ve věcech, které se jich týkají. Charta také zdůrazňuje důležitost jakékoliv participace k vývoji aktivního občanství a vytváření demokracie: „*Aktivní účast mladých lidí na rozhodování a činnostech (participace) na místní a regionální úrovni je zásadní, jestliže chceme vytvářet demokratickou, prosperující a vše zahrnující společnost (Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě, 2006, s. 2).*“ Součástí preambule Charty jsou i zásady, kterými by se měli místní a regionální úřady řídit, zdůrazňuje především celistvou podporu mladých lidí a to všech bez výjimky. Zvláštní

pozornost by měli také věnovat mladým znevýhodněným lidem. První část je rozdělena na jednotlivé oblasti podpory participace mladých lidí. Druhá část zmiňuje nástroje, prostřednictvím nichž by mělo k participaci docházet – školení, informování (podpora informačních center pro mládež), moderní technologie (internet), prosazování účasti mládeže v médiích, motivace mladých lidí k účasti na dobrovolné práci a na veřejných záležitostech, podpora iniciativ a projektů mladých lidí, prosazování organizací mládeže a v neposlední řadě účast mládeže v nevládních organizacích a politických stranách. Třetí část doporučuje vytvoření struktur, jako jsou např. parlamenty mládeže, rady mládeže, apod. (Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě, 2006).

## 2.6 Participace a občanská společnost

Občanská společnost je seskupení občanů, kteří se angažují a sdružují ve veřejném prostoru, odděleném jak od prostoru soukromého, tak od státu a trhu. Zásadní místo v pojetí občanské společnosti má občanská participace (angažovanost), na jejímž základě se lidé dobrovolně sdružují do organizací, které pak vytváří neziskový sektor. Při vymezování občanské společnosti se nelze omezit jen na dobrovolně formálně sdružené občany a nebrat v úvahu individuální participaci, ať už občanskou či politickou, neformální způsoby sdružování, které jsou také významnými rysy občanské společnosti (Stachová, 2008).

Dle Rakušanové (2007) můžeme občanskou participaci dále diferencovat na konvenční participaci, která zahrnuje členství v neziskových organizacích a nekonvenční participaci, která může být legální (podpis petice, účast na povolené demonstraci), anebo nelegální (účast na nepovolené demonstraci).

Existence občanské společnosti je založena na demokratickém politickém systému, který je sám o sobě postaven na možnosti občana přímou participací ovlivňovat věci veřejné. Občanská společnost je určitým podhoubím pro participaci. Není její podmínkou, ale podpůrným faktorem. Na základě výzkumu, který prováděla Rakušanová (2007) lze konstatovat, že v regionech s nízkou mírou participace se občané více spoléhají na stát a vlastní aktivitu – tradiční společenství zde převážně erodují a na jejich místo nastupuje zvýšená pasivita a neúčast na věcech veřejných. V takových regionech se neziskový sektor rozvíjí pomaleji.

Autorka v závěru práce připomíná důležitost decentralizace systému, který je u nás příliš centralizován a byrokraticky zatížen, a proto se nemůže neziskový sektor a tedy i participace rychleji rozvíjet (Rakušanová, 2007).

### 3 VÝCHOVA K PARTICIPACI VE VOLNÉM ČASE

Výchova k participaci ve volném čase je poslední kapitolou v teoretickém vymezení tématu. Zároveň je i pomyslnou třešničkou na dortu, protože výchova je určitý proces, který má stanovený cíl. Cílem této výchovy je tedy utvořit člověka, který bude uplatňovat ve svém životě participativní přístup.

V rámci této práce se zaměřujeme na participaci ve volném čase, a proto bude nyní věnována pozornost především jemu.

#### 3.1 Volný čas

Každý člen naší společnosti během svého života vstupuje do různých prostředí, kde se účastní volnočasových aktivit. Učí se poznávat, vzájemně spojovat - nacházet v nich možnosti, které podpoří jeho vstup do nových oblastí zájmových a veřejně prospěšných aktivit, uspokojí jeho různorodé potřeby a rozvinou zájmy. Tím vším může být pro nás volný čas. Volný čas je doba, kterou člověk má po splnění potřeb a povinností k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející (odpočinek, zábava, rozvoj zájmové sféry, zlepšení kvalifikace a účast na veřejném životě).

Volný čas nemusí mít jen pozitivní vliv, ale také negativní. V dnešní době se jedná především o sociálně patologické jevy, které se prolínají celou společností. Nejvíce jsou jimi však ohroženi mladí lidé, kteří jsou na počátku své životní dráhy (a tedy společenské) a mohou je tyto vlivy doživotně ovlivnit.

V současné době může výchovné zhodnocování volného času účinně reagovat rozvíjením pozitivních a omezováním negativních tendencí. Společným a sjednocujícím aspektem je výchova k demokratickému občanství, která vyžaduje a motivuje úsilí o spoluúčast dětí a mládeže na životě společnosti od místního až po mezinárodní prostředí. Uplatňuje zásady demokratického spravování společných věcí a odmítá nahodilá či násilná řešení. Volnočasové aktivity podporují rozvoj jedinců a tím oslabují jednostrannou individualizaci a manipulaci. Usilují o vstřícné a tolerantní mezilidské vztahy jak ve své zemi, tak i v mezinárodním kontextu. Oslabují tak vliv sociálních, národnostních a náboženských předsudků.

Tyto tendence umožňují flexibilitu a prostupnost volného času (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2008).

### 3.1.1 Funkce volného času

Významnou oblastí výchovného působení je pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže v době mimo vyučování. Umožňuje vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti.

Výchova ve volném čase plní funkci **výchovně-vzdělávací**. Díky nimž jsou děti a mládež motivováni k žádoucímu využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků a tím i k rozvoji poznávacích procesů. Úspěch ve volnočasových činnostech přináší pocit uspokojení, příležitosti k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Prostřednictvím praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět.

Plní taktéž **zdravotní** funkci a to zejména tím, že přispívá k usměrňování režimu dne tak, aby pomáhala vytvářet zdravý životní styl. Obzvláště velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu.

Volnočasové instituce se také podílejí na utváření bohatých a žádoucích sociálních kontaktů a vztahů. Díky **sociální** funkci výchovy si děti a mládež osvojují nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování.

V posledních letech se stále více poukazuje na funkci **preventivně-rozvojovou**, která se zaměřuje na prevenci negativních jevů a na rozvoj osobnosti jedince.

Při výchovném působení ve volném čase jde vždy o to poskytnout mladému člověku bezpečné místo a pomoc mu spojit budování své identity a osvojování různých sociálních rolí (Hofbauer, 2002).

### 3.1.2 Sdružování dětí a mládeže

Od druhé poloviny 19. století až po současnost je častým a také významným způsobem realizace volného času dětí a mládeže jejich sdružování. Jeho základem je především dob-

rovolné rozhodnutí dítěte a mladého člověka do sdružení vstoupit a účastnit se jeho činnosti. Jako účastník přijímá jeho hodnotovou orientaci a uplatňování cílů, obsahové a organizační zásady a také poskytnutí svých znalostí a dovedností. V takovém okamžiku dítě či mladiství již nevyužívá svůj čas prvoplánově pro svůj vlastní rozvoj nebo podíl na výhodách, ale ve prospěch svých vrstevníků nebo prostředí (obec, příroda).

Díky účasti rozvíjí dítě či mladiství svoji osobnost, sociální vztahy a osvojuje si žádoucí hodnoty. Vymezení přiměřeně náročných požadavků umožňuje uspokojovat zájmy ostatních členů sdružení a současně klást na ně požadavky. „*Dobrovolná účast rozšiřuje prostor a možnosti života dítěte a mladého člověka, naplňuje ho novými zážitky a zkušenostmi, spojuje realizaci individuálních potřeb a zájmů s účastí na společné činnosti (Hofbauer, 2004, 98 s.).*“

### 3.1.3 Volný čas a jeho vazba na obce a regiony

Významným aktérem v oblasti volného času jsou obce a regiony a to především svým prostorem a činností. Utváření volnočasové koncepce a aktivity, personální, institucionální a materiální podpora. Vytvářejí předpoklady pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách a životě společnosti. Nejmladší občané zde prožívají první roky a desetiletí života a školy, zde utvářejí svoji osobnost a odtud také vstupují do širšího sociálního a výchovného prostředí.

Někteří mladí lidé žijí a rozvíjejí se v souladu se svým prostředím, k jehož rozvoji začínají sami přispívat. Jiní vůči němu zůstávají neutrální, další však podléhají nežádoucím vlivům a jejich vztahy k prostředí se stávají konfliktními, takové vztahy mohou mít za následek například vandalismus, krádeže apod. (Hofbauer, 2004).

Kvalitu kulturního života obce zrcadlí zájmy tamních obyvatel a zvláště pak nadšení dobrovolníků, kteří se podílejí na jeho organizaci. Dle Němce (2002) by také obce měli lpět na tradicích, které obohacují její společenský život a tedy i volný čas obyvatel. Nemusí se nutně jednat o společenské události, ale také o pravidelnou a dlouholetou činnost spolků (Němec, 2002).

## 3.2 Výchova k participaci

Díky globalizaci a rychlému vývoji vědy a techniky, víme, že generace současných dětí se dožije řady zásadních změn v celé sféře svého života. Již nyní jako dospělí přicházíme na to, že je potřeba se neustále učit, potvrzují to také evropské dokumenty např. Memorandum celoživotního učení. Pokud chceme v dnešním světě uspět, tak se musíme umět přizpůsobit. Proto je důležité neučit již převzaté hotové schéma vzdělávání, budoucnosti, jak tomu bylo již po staletí. Je tedy na místě se již nyní starat o to, aby dorůstající generace uměla pružně reagovat na změny, s nimiž se během svého života setká. Jedním z prostředků je právě participace dětí a mládeže na vytváření projektů, které zasahují do jejich života. S tímto vývojem počítá i evropská politika zaměřená na děti a mládež (Usnesení rady EU, 2003), která se snaží podnítit státy, aby v rámci svých politik podporovali participaci dětí a mládeže.

Zůstává ovšem otázkou, jak vychovávat a vzdělávat děti a mládež k participaci tak, aby jim byla vlastní a stala se nedílnou součástí jejich životů? Je potřeba vytvořit program, který jim umožní být motivováni k myšlení, vytváření vlastního úsudku, kde mají možnost výběru a plánování, možnost formulovat své myšlenky, být hodnoceni a cvičit si principy participace na konkrétních životních situacích. To vše bez nebezpečí, že za případné nedostatky budou potrestáni. Zároveň musí být vytvořeny jasné a smysluplné hranice, které jsou dětem a mládeži srozumitelné a smysluplné.

Výchova k participaci se často spojuje s prostředím školy, školským systémem, kde se účastní vytváření podmínek pro vyučování a celkové dění školy (Kaplánek a Kočerová, 2011).

Když se mluví o participaci ve školním prostředí, myslí se tím nejčastěji určitá podoba žákovské samosprávy. Přestože se o participaci žáků mluví již mnoho let, přesto existuje mnoho škol, které žákovskou samosprávu nemají (Greger a Ježková, 2007). V rámci této práce bych se chtěla věnovat odlišné aplikaci participace dětí a mládeže a to směrem k všeobecnějšímu záměru – k aktivnímu občanství.

### 3.2.1 Význam výchovy k participaci

V současnosti se stále můžeme setkat s názorem, který byl formulován v 2. polovině 20. století a který podceňuje schopnosti dětí a mladých lidí kvalifikovaně se vyslovit

k otázkám vlastního života. Měli by se nejprve naučit zodpovědnosti a až poté mít možnost uplatit svá práva. Tyto myšlenky byly opírány o představu, že dítě či mladistvý jsou osobami závislými a tedy nedokáží formulovat své představy a rozhodovat se.

Při úvahách o participaci dětí a mládeže musíme vzít v úvahu aspekty vývojové psychologie. V každém věku má dítě či mládež odlišné schopnosti a dovednosti v chápání světa. Schopnost participace je u každého jedince individuální schopností. Při úvaze jeden z autorů o participaci dětí a mládeže Schröder (1995, cit. podle Kaplánek a Kočerová, 2011) zdůraznil, že participace není jen pustit děti k moci, ale znamená sdílet rozhodnutí. Podotýká také, že děti nejsou demokratičtější či otevřenější než dospělí, jsou jiné. Jinakost není přece důvodem proč se neparticipovat, důležité je se zaměřit na touhu „chtít“.

Zůstává ale otázkou, jak vychovat děti a mládež k participaci tak, aby se stala jim vlastní a nedílnou součástí jejich života. Je potřeba vytvořit programy, které budou motivovat k myšlení, vytváření si vlastního úsudku, kde je možnost výběru a plánování. Důležité je také vytvořit prostor pro formulování a prezentaci myšlenek. Prostor, který umožní si cvičit principy participace na konkrétních životních situacích. Při vytyčení prostoru a samotné výchovy musíme myslet na hranice, které budou smysluplné a spoluvytvoření s účastníky participace. Dle Kaplánek a Kočerové (2011) by výchova k participaci neměla začínat až ve škole, ale již v rodině, přičemž ve škole by se měla dále rozvíjet.

Při výchově k participaci mají důležitou úlohu dospělí jako, ti kteří umožňují a rozvíjejí participaci. Měli by mít dobré znalosti ve vedení týmů a projektů, motivace, fungování skupinové dynamiky a řešení konfliktů. V rámci svého vedení by měli využívat demokratický až participativní styl řízení. V nejlepším případě po přípravné fázi přenechat vedení samotným dětem či mladistvým a být již jen v roli poradce. Dále strukturovat zapojení členů participace tak, že si vytvoří odpovídající postoje, osvojí si demokratickou kulturu a stanou se tak demokratickými osobnostmi (Kaplánek a Kočerová, 2011).

### **3.3 Práce s mládeží směrem k participaci**

Participace mládeže může poskytnout mladým příležitost k sebeuvědomění, sebevědomí a schopnosti organizovat svůj život, svůj volný čas, k naleznutí vlastní identity, k realizaci své vlastní budoucnosti a k intenzivnějšímu sebeuplatnění v životě.



Ve stále složitější společnosti, kde je jedinec „masírován“ komercializací, je těžké naléznout nekomerční a nezávislý prostor pro sebeuplatnění se (Damm, 1988, cit. podle Macháček, 2002).

Při práci s mládeží můžete využít právě tento nedostatek prostoru a poskytnout jim ho. Poskytnout jim tak **nové zkušenosti a možnost se seberealizovat**. Dnes, kdy jsou mladí lidé dlouho ekonomicky závislí na rodičích, ať už z důvodu studia, nebo nepříznivé finanční situace, nemají mnohdy možnost se seberealizovat. Jsou nuceni neustále někoho poslouchat, což v nich může rozvinout apatičnost vůči rozhodování o svém životě a budoucnosti.

Důležité je především poukázat na zajímavé osobnosti, které mohou mládeži poskytnout **pozitivní vzor**. Tato konfrontace může do vztahu dospělý-mladistvý přinést **jiný pohled** na svět, kulturu a životní styl. Ale také jakýsi **způsob prevence** (např. negativní postoj sociálně-patologickým jevům) a **tolerance** (např. při střetu s jinou kulturou). Dospělý mohou do vztahu přinést i svůj **angažovaný a iniciativní postoj**, a tak **motivovat** mládež.

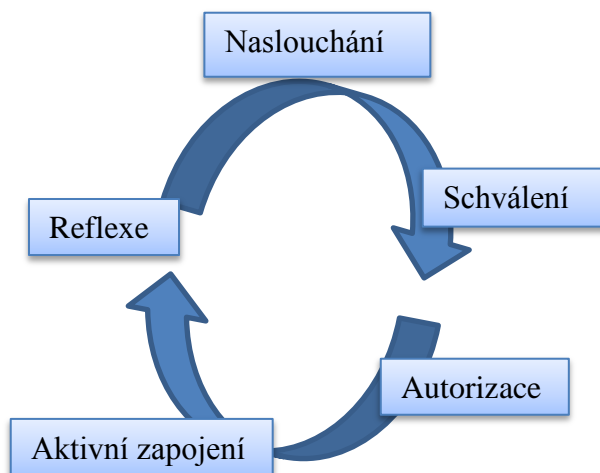
Při práci s mládeží je nejdůležitější myslet na **uspokojení** jejich **potřeb**, mimo biologických jsou to také, potřeby nového zážitku, zkušeností, informací, sociálního uznání, touha něco dokázat, ale také pozitivní vzájemné vztahy. Ne vždy jsou tyto potřeby z mladistvých jedinců čitelné, proto by se dospělý pracující s mládeží měl zajímat o tuto skupinu a zjišťovat si informace o aktuálních problémech, životních stylech, apod. (Macháček, 2002).

Práce s mládeží je náročná, klade vysoké požadavky na osobnost, jednání, vnímání, ale také na znalosti a dovednosti. Role pracovníka není stejná jako u většiny pozic, kdy je důležité vykonávat určitou práci, při práci s mládeží musíte být její součástí. Pracovník by měl mít otevřený, partnerský a uplatňovat participativní přístup. I když jsou tyto nároky vysoké, při jejich plnění se dostává pracovník do vzájemné spolupráce s mládeží, která opětuje jeho partnerský přístup a napomáhá mu ke splnění cíle.

### 3.3.1 Cyklus práce s mládeží

Při práci s mládeží je nejdůležitější jí naslouchat a vytvořit v ní skutečný prostor pro realizaci svých nápadů. Fletcher (2011) již řadu let pracuje s mládeží a uplatňuje níže popsany cyklus. Tento cyklus jsem během své praxe realizovala a k jeho níže uvedenému popisu

jsem přidala několik praktických rad a aktivit, které mohou pomoci k lepší realizaci aktivit s mládeží.



Obr. č. 1: Cyklus práce s mládeží (Fletcher, 2011)

## 1. Naslouchání

Nejdůležitější částí cyklu je naslouchat, tato fáze je obzvláště důležitá na počátku. Kdykoliv k nám jako dospělým může přijít mladiství, který je plný nápadů nebo naopak kontroverzních názorů. A právě tehdy je důležité mu naslouchat- přemýšlet nad problémem společně, ne jen poslouchat. Podnítit tak nadšení a aktivitu mladistvého. Při práci s mládeží byste neměli moralizovat. Pokud pracujete s mládeží a chcete je aktivizovat, musíte je vnímat na 100% a neshazovat jejich pocity, názory a nápady.

## 2. Potvrzení, schválení

Poté co jste věnovali dostatečný prostor naslouchání, můžete začít s mladistvým diskutovat. Jako dospělí buďte upřímní, ale zároveň jednejte s ohledem na emoční vložení mladistvého do problému. Společně diskutujte a hledejte alternativy. V případě vašeho nesouhlasu s nápadem mladistvého se ho snažte přivést na alternativy. Můžete použít metodu zrcadlení, kdy mladistvému pomocí otázek nabídnete pohled z druhé strany. Na konci této fáze by měl být mladiství uvědomělí a aktivizačně až optimisticky naladěný.

### 3. Autorizace – Formalizace

Zformalizování záměru je těžké nejen pro mládež, ale také pro dospělé. Pro každého je těžké jít na úřad se svým názorem či nápadem. Proto bychom se měli zaměřit na budování dovedností mládeže a poskytnout jim také praktické kroky k realizaci. Právě v této fázi se mladiství setkají zřejmě poprvé s odporem či nesouhlasem, proto je důležité myslet v tuto chvíli na jejich podporu a otevřeně jim ji vyjadřovat.

### 4. Aktivní zapojení

Aktivní zapojení je samotná realizace činnosti. Mladiství musí být v činnosti sám aktivně zapojen. Jako dospělí bychom měli zajistit čas, místo a prostor pro činnost mládeže. Samotná realizace činnosti by měla projít procesy: identifikace problému a jeho zkoumání, plánování, školení/porada týmu, realizace a zpětná reflexe. Cílem dospělého je vytvořit, podporovat a udržovat silné cílevědomé a smysluplné společenství mladistvých, kteří chtějí do společenství patřit.

Důležité upozornění: realizace je klíčovým krokem (nejen pro dospělé, ale i pro mladistvé), ale může se stát, že samotná akce nebude mít pozitivní výsledky. Mladiství zažijí během realizace mnoho zklamání, proto je důležitá (obzvláště pokud chcete s prací s mládeží pokračovat) i poslední fáze – Reflexe.

### 5. Reflexe

Při reflexi je důležité nechat mluvit mladistvé (opět platí zlaté pravidlo – naslouchat), pokud jim něco vadí, řeknou to nyní. Pokud jim nebude dán dostatečný prostor, tak ze skupiny odejdou, aniž by vám řekli pravý důvod. Jako dospělý si ponechte svůj kritický názor až na konec, budete je tak moci ještě během diskuze reflektovat. A další pozitivem je také možnost nebýt v roli dospělého poučujícího. V rámci závěru reflexe můžete na základě společných zkušeností vytvořit „zlatá pravidla“, která budete aplikovat příště. Tato aktivita mladistvým umožní ukončit možnou neřešitelnost, zacyklenost problémů, které během akce nastaly. Dodám jim také pocit optimismu, který je důležitý pro další práci (Fletcher, 2011).

### 3.4 Vedení mládeže k participaci

Při vedení mládeže k participaci byste měli mít na paměti, že nepracujeme pro mladé lidi, ale s mladými lidmi. Všechna rozhodnutí týkající se mládeže by měla být prováděna společně. Proto, abyste se vyvarovali následků, které si nepřejete, např. odsouhlasení požadavku, který je nepřijatelný. Musíte již dopředu přemýšlet a myslet především na podporu a motivaci mladých lidí. Posilovat vhodné, účelné, efektivní a udržitelné vedení jejich vlastní činnosti. Dosáhnete toho jedině tím, že je budeme koučovat během každé činnosti. Děti a mládež potřebují kritické trenéry a jejich názory a připomínky. I když to zní jako klišé, nikdy nelžete a neklamte. Jistě se každý dospělý ocitl v situaci, kdy raději ostatním klamal, než je seznámil se skutečným stavem věci. Mladí lidé jsou na lži hákliví a očekávají od svých vedoucích férové jednání. Dalším nežádoucím jevem je manipulace, která je také na jednom ze stupňů Harthova žebříku (více v kapitole 2. 3 Formy participace). Nechte mladé lidi rozhodovat nejen o počátcích procesu, ale i o jeho následcích, např. v případě pravidel chování; dohodněte se na jejich splňování, ale nezapomeňte i na jejich postih. Často se stává, že se na tuto složku zapomíná, když nastane, tak vedoucí jedná krizově a trest určí sám, což pak degraduje efekt předchozí práce. Snažte se předejít jakýmkoliv náznakům manipulace, pokud ji skutečně odstraníte, dočkáte se, až mnohdy překvapivě, fungující skupiny.

Snažte se zapojit co nejvíce mladých lidí a najít jim funkce v rámci skupiny. Mladí lidé díky funkcím a rolím dostanou možnost si osvojit další sociální dovednosti a schopnosti. Zvýší se jim také sebevědomí, protože pro úspěch skupiny je důležitý každý její člen. Nechte mladé lidi přesáhnout sami sebe; přejít vlastní sobeckost a egocentrismus. Díky participaci mohou mladí lidé rozhodovat nejen sami o sobě, ale také se spolupodílet na rozhodování na životě ve svém komunitním prostředí a pomáhat jiným lidem. Zkušenosti, které získají, jim pomohou vidět svůj život s nadhledem a plánovat do budoucna (Fletcher, 2010).

### 3.5 Udržitelnost participace mládeže

Nakročit cestou participace může být vzrušující a aktivizující jak pro mladé lidi, tak pro dospělé. Na začátku je člověk plný ideálů a představ. Energii, kterou máte na počátku, můžete využít k „nakažení“ ostatních lidí a motivovat je k zapojení. V předchozích kapitolách

jsme se věnovali samotné práci při participaci mládeže, ale nyní bychom se chtěli zaměřit na její udržitelnost.

Na začátku jsou všichni aktéři motivováni a chtějí naplňovat své cíle; energie je všudypřítomná. Po čase, ale přijde opadnutí tohoto nadšení, a proto již na začátku je potřeba myslet na udržitelnost projektu. Udržitelnosti lze dosáhnout na základě naplnění dvou oblastí: vybudování pevné základy a vytvoření strategie.

### **Vybudování pevné základny**

Při tvorbě projektu je nutné osoby kolem sebe motivovat a nadchnout je. Snažit se „být vidět“, ať o vás ví celá komunita. Díky kontaktu s komunitou získáte více možností, které můžete využít, jak na počátku (kdy jsou např. potřeba řemeslníci apod.), ale také v průběhu. V komunitě se nacházejí děti, které do tří, do pěti let se mohou stát účastníky projektu. Lidé, kteří jsou mimo cílovou skupinu projektu, vám mohou být nápomocní, proto pro ně mějte vždy úsměv na rtech (i ten mnohdy stačí).

Již na počátku práce je dobré vyhledat ve skupině koordinátora. Mělo by se jednat o osobu, která je zodpovědná a cílevědomá, která je součástí komunity. I když máte dostatek elánu a raději byste některé věci udělali sami, tak je ponechte na koordinátorovi - předávejte mu kompetence.

### **Vytvoření strategie**

Pro organizaci nebo projekt je důležité mít plány a strategie, kterých chcete dosáhnout. Je dobré již při plánování myslet na evaluační nástroje. Mohou vám pomoci při vyhodnocení jednotlivých projektů. Ale také se vám mohou hodit v případě, že budete hledat finanční zdroje anebo se změní politika. Vždy jsou dobrým nástrojem, který ukáže, jak moc jste efektivní, tak proč jej nemít již od začátku.

Pro udržitelnost je také důležité propojení s ostatními organizacemi. Při navazování kontaktu s organizacemi nezůstávejte jen u vědomí, že „o sobě víte“. Vytvořte prostor, díky němuž se budete vzájemně setkávat. Vytvořte důvod, proč by s vámi měli být organizace v kontaktu. Takovým důvodem může být např. každoroční soutěž talentů (Fletcher, 2010).

Obě zmiňované oblasti mohou obsahovat více nástrojů. Nástroje, které jsou zde zmíněné, používá Fletcher (2010) k některým z nich jsem doplnila své znalosti z praxe.

Při udržitelnosti je vždy potřeba myslet na rozložení rizik, navázání vztahů a snažit se nabídnout něco navíc, co ostatní chtějí a nikdo v okolí to nemá. Ano, tato strategie je z ekonomické sféry, ale právě dnes (v době hospodářské krize) se uplatňuje i v neziskovém sektoru.

## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této části se zaměříme na samotný výzkum. Na počátku výzkumného šetření jsme si vytvořili projekt výzkumu, ve kterém jsme si stanovili cíle, výzkumný problém a hypotézy, zvolili výběr výzkumného vzorku a výzkumné techniky.

### 4.1 Cíle a dílčí cíle

Cílem diplomové práce je vytvořit program, který podporuje aktivní občanství a participaci u studentů střední školy, a ověřit jej.

Dílčí cíle:

- Vytvořit program zaměřený na aktivní občanství a participaci.
- Pilotně ověřit program ve střední škole ve Zlíně.
- Prostřednictvím programu informovat studenty o možnostech participace ve volném čase a posílit jejich schopnosti se participovat.
- Zjistit názory a způsob participace studentů ve volném čase.
- Vytvořit metodiku pro participaci studentů ve volném čase.

### 4.2 Výzkumný problém a dílčí výzkumné otázky

Na základě stanovených cílů diplomové práce jsme si stanovili výzkumný problém: **Jak se změní schopnost orientovat se v oblasti participace ve volném čase po aplikaci programu „Změň to!“ v rámci Výchovy demokratického občana?**

V případě osvojování dovedností a schopností jde o proces, který se skládá z informování, prekoncepčního uvažování (názory a postoje) a aplikace dovednosti (Švec, 1998). V případě této práce jsme se taktéž zaměřili na tytéž oblasti, tj. informovanost, názory a způsob participace. Na základě vymezených oblastí jsme si určili dílčí výzkumné otázky a u některých stanovili hypotézy.



**Informovanost**

- 1) Jaká je informovanost o participaci u studentů experimentální skupiny v pre-testech?
- 2) Jaká je informovanost o participaci u studentů kontrolní skupiny v pre-testech?
- 3) Jaká je informovanost o participaci u studentů experimentální skupiny v post-testech?
- 4) Jaká je informovanost o participaci u studentů kontrolní skupiny v post-testech?

*Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti informovanosti studentů*

- 5) Existuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny?

**H1:** Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.

- 6) Existuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny?

**H2:** Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.

**Názory**

- 7) Jaké jsou názory na participaci u studentů experimentální skupiny v pre-testech?
- 8) Jaké jsou názory na participaci u studentů kontrolní skupiny v pre-testech?
- 9) Jaké jsou názory na participaci u studentů experimentální skupiny v post-testech?
- 10) Jaké jsou názory na participaci u studentů kontrolní skupiny v post-testech?

*Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti názorů studentů na participaci*

- 11) Existuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny?

**H3:** Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.

- 12) Existuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny?

**H4:** Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.

### **Způsob participace**

- 13) Jaký je způsob participace u studentů experimentální skupiny v pre-testech?
- 14) Jaký je způsob participace u studentů kontrolní skupiny v pre-testech?
- 15) Jaký je způsob participace u studentů experimentální skupiny v post-testech?
- 16) Jaký je způsob participace u studentů kontrolní skupiny v post-testech?

#### *Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti způsobu participace studentů*

- 17) Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny?

**H5:** Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.

- 18) Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny?

**H6:** Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.

#### *Kvalitativní část výzkumu*

- 19) Jakým způsobem se změnil pohled studentů na participaci ve volném čase po aplikaci programu „Změň to!“

### **4.3 Definování klíčových konceptů**

Při formulaci výzkumných otázek a hypotéz jsme použili několik proměnných, který nyní blíže specifikujeme.

**Experimentální skupina** – skupina studentů vybrané střední školy ve Zlíně, ve které jsme realizovali program „Změň to!“ zaměřený na participaci ve volném čase. Skupina podstoupila testování – pre-testu a post-testu.

**Kontrolní skupina** – skupina studentů vybrané střední školy ve Zlíně, ve které jsme nerealizovali program „Změň to!“ zaměřený na participaci ve volném čase. Skupina podstoupila testování pomocí pre-testu a post-testu.

**Pre-test** – dotazník zaměřený na participaci ve volném čase, který je rozdělen na tři části: informovanost, názory a způsob participace. Dotazník je určen pro začátek experimentu.

**Post-test** - dotazník zaměřený na participaci ve volném čase, který je rozdělen na tři části: informovanost, názory a způsob participace. Dotazník je určen pro konec experimentu.

**Rozdíl mezi pre-testem a post-testem** – rozdíl průměrných hodnot dosažených v pre-testech a post-testech.

**Informovanost o participaci** – průměrná hodnota dosažená ve škálách v oblasti informovanosti o participaci v rámci dotazníku (otázky č. 1-6).

**Názory na participaci** - průměrná hodnota dosažená ve škálách v oblasti názorů na participaci v rámci dotazníku (otázky č. 7-16).

**Způsob participace** - průměrná hodnota dosažená ve škálách v oblasti způsob participace v rámci dotazníku (otázky č. 17-29).

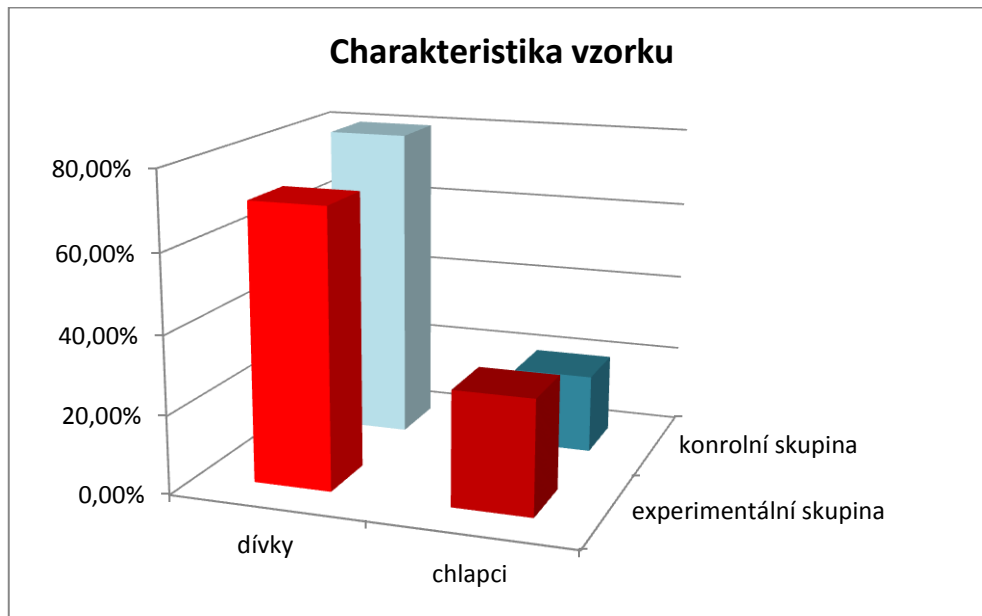
#### 4.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek jsme zvolili záměrný dle dostupného výběru ze souboru studentů středních škol ve Zlíně a okolí. V základním souboru bylo 14 středních škol ve Zlíně a okolí. Základní soubor byl snížen o počty škol, které nemají v rámci RVP průřezové téma Výchova demokratického občana. Konečný počet škol v základním souboru bylo 9. Tyto školy byly osloveny. Ke spolupráci přistoupily tři školy ve Zlíně a Otrokovicích, s výzkumem na konec, ale souhlasila pouze jedna. Na základě vzájemné dohody byly vybrány 2 třídy, ve kterých se výzkum realizoval.

Výběrový soubor se skládal tedy ze 48 studentů ve věku 16-17 let ze střední školy ve Zlíně. Přítomno při pre-testech a post-testech bylo 44 studentů. Do experimentální skupiny byla vybrána (na základě vzájemné domluvy s vyučující) jedna třída s počtem studentů 24

(17 dívek a 7 chlapců). A do kontrolní skupiny byli zařazeni studenti z vedlejší třídy s počtem studentů 20 (16 dívek a 4 chlapci).

Charakteristika výzkumného vzorku je znázorněna v grafu uvedeného níže.



Graf č. 3: Charakteristika vzorku

## 4.5 Výzkumné techniky

Vzhledem k podobě výzkumu, kdy jsme chtěli ověřit vliv programu „Změň to!“ na rozvoj informovanosti, názorů a způsobů participace. Jsme použili pro výzkumné šetření metodu kvantitativního dotazníků a kvalitativní reflexe.

Program „Změň to!“ je pilotním programem, a proto dříve neexistovali žádné měřicí nástroje, které by zjišťovaly úroveň či změnu na základě aplikace programu. Vytvořili jsme dotazník, který šetří 3 oblasti: informovanost, názory a způsoby participace. Tento dotazník byl použit v rámci pre-testů i post-testů. Na konci šetření studenti sami reflektovali svůj „vnitřní posun“ v rámci programu.

### 4.5.1 Dotazník

Dotazník vznikl na základě dotazníku, který je používán ve Velké Británii. Ve Velké Británii se stala v roce 2002 Výchova k občanství statutárním předmětem. Z předchozích stu-

dií zde realizovaných vyplývalo, že studenti mají nedostatečné povědomí o občanství. Vznikla tedy dlouhodobá studie, která zkoumá změnu znalostí, dovedností, postojů a chování studentů na základy výchovy k občanství. Studie je založena na dotazníkových šetřeních, které jsou podávány žákům, studentům, učitelům a ředitelům škol každé dva roky (National Foundation for Educational Research, 2003).

Dotazník použitý v rámci této diplomové práce je inspirovaný dotazníkem z Velké Británie, z něž jsou využity určité části: definování občanství a názory na participaci občanů, které jsme vybrali na základě cílů této práce. Pro účely dotazníku jsme vytvořili tři výzkumné oblasti: informovanost, názory a způsob participace. Jednotlivé otázky jsou tvořeny Likertovými škálami, kdy tvrzení „souhlasím“ má nejvyšší hodnotu 4 a tvrzení „nesouhlasím“ má nejnižší hodnotu 1.

Tvrzení	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Hodnota	4	3	2	1

Tab. č. 3: Hodnoty škál v dotazníku

Doplňující otázky v dotazníku mají ověřovací funkci pravdivosti předtím studentem vyplněných otázek.

#### 4.5.2 Závěrečná reflexe

V rámci závěrečné hodiny při realizaci programu měli studenti za úkol písemně reflektovat své poznatky a zkušenosti. Rozsah sebereflexe byl omezen délkou zápisu, který měl čítat minimálně šest vět, maximální šíře byla neomezená. Studenti mohli psát dle svých vlastních myšlenek, anebo odpovídat na návodné otázky: Co bylo pro tebe během programu přínosné? Je něco nového co ses dozvěděl, naučil? Změnil se tvůj pohled na participaci mládeže? Vnímáš v rámci sebe určitý posun na základě programu?

#### 4.6 Způsob zpracování dat

Data jsme získávali kvantitativním (dotazník) a kvalitativním způsobem (reflexe). Právě smíšený výzkum se často používá při evaluaci vzdělávacích programů.

#### 4.6.1 Zpracování kvantitativních dat

Kvantitativní data, získaná z pre-testů a post-testů experimentální a kontrolní skupiny, jsme uspořádali a sestavili do tabulky v programu MS Excel 2010. Pro zpracování dat jsme využili statistický program Statistica Base verze 10.

Před analýzou dotazníků jsme ověřili normalitu dat pomocí Kolmogorov-Smirnovova testu a pro ověření homogenity dat jsme použili Leveneův test homogenity rozptylů. Testy jsme ověřovali na hladině významnosti 0,05.

Popisné výzkumné otázky (1-4,7-10,13-16) jsme vyhodnotili pomocí popisné statistiky. Jednotlivé otázky a odpovědi na ně jsme upravili do tabulky, kdy z odpovědí v jednotlivých oblastech jsme vytvořili aritmetický průměr a směrodatnou odchylku. Pro účely grafu a větší názornost jsme některá zajímavá data převedli do procent.

Pro vyhodnocení výzkumných otázek (5,6,11,12,17,18) a hypotéz (H1 – H6) byl použit párový t-test. Párový t-test se používá v případech, kdy se opakovaně (dvakrát) měří u též skupiny osob vlastnost (proměnná) a chceme na základě těchto dvou výsledků rozhodnout, zdali jsou mezi nimi statisticky významné rozdíly (Chrásková, 2007). Pro znázornění rozdílu v dosažených hodnotách byly použity krabicové grafy.

#### 4.6.2 Zpracování kvalitativních dat

Jednotlivé reflexe jsme uspořádali. Následně jsme data analyzovali pomocí otevřeného kódování a poté je kategorizovali. Dále jsme pokračovali technikou „vyložení karet“, kdy jednotlivé kategorie, které vznikly skrze otevřené kódování, jsme uspořádali do linky a sestavili text tak, aby byl obsah jednotlivých kategorií převyprávěn do souvislého textu (Šed'ová, Švaříček a kol., 2007).

## 5 VÝZKUMNÝ PROJEKT: „ZMĚŇ TO!“

Na základě cíle výzkumu: vytvořit program zaměřený na aktivní občanství a participaci, jsme sestavili program „Změň to!“. Program je koncipován pro cílovou skupinu středoškolských studentů. Naplňuje požadavky k realizaci průřezového tématu Výchova demokratického občana.

### 5.1 Obsah programu

Pod hlavičkou Rady Evropy vzniklo šest publikací pro učitele, které se zaměřují na problematiku občanství a lidských práv. Na základě studia těchto publikací jsme vytvořili program.

Celý program je zaměřen především na aktivizaci každého účastníka k aktivnímu postoji ke svému životu a své budoucnosti; naplnění role aktivního občana. Toto pojetí je také důvodem, proč jsme zvolili v názvech jednotlivých bloků osobní zájmeno „já“, které má ještě více upozorňovat na to, že program je skutečně zaměřen na každého.

Hlavní myšlenkou programu je především demokracie od jejího pojetí až po přímou aplikaci; vnímá ji jako každodenní součást člověka a jeho konání.

Program je rozdělen do pěti částí, přičemž každá z nich se více zaměřuje na jednu oblast. Každé oblasti jsou věnovány dvě vyučovací hodiny, kromě poslední oblasti, která dle plánu trvá 3 hodiny, ale může trvat i déle (záleží na aktivitě studentů). Harmonogram programu je uveden v příloze (PI). Aktivity a techniky, které byly využity během programu, jsou popsány v metodice, která je uvedena také v příloze (PII). Nyní popíšeme jednotlivé části programu a jejich zacílení.

#### 5.1.1 Já a demokracie

První část programu Já a demokracie je zaměřena na pojetí a pochopení demokracie a demokratického fungování státu.

Studenti během této části definují pojetí demokracie, jak ji chápou a jak si ji představují. Na základě dalších aktivit si vyzkoušejí principy volebního systému.

### **5.1.2 Já a moje hodnota**

Druhá část je zaměřena na uvědomění hodnoty sebe a člověka jako takového.

Téma může být otevřeno problematikou lidských práv, které by již měli studenti znát a v rámci programu je pouze okrajové. Je samozřejmě možné jej do programu zapracovat více, dle potřeb Školského vzdělávacího programu. Prostřednictvím této problematiky si studenti uvědomují hodnotu člověka jako takového. Uplatnění lidských práv je problematické a často se opírá o osobní žebříček hodnot společnosti a každého jedince. Navázali jsem tedy na problematiku formování žebříčku hodnot. Studenti si na základě aktivit vytvořili svůj vlastní žebříček hodnot a měli možnost si je navzájem prohlédnout.

Další část byla zaměřena na sebepoznání prostřednictvím vzájemných interakcí mezi studenty. Studenti měli možnost definovat své schopnosti, dovednosti, znalosti a vlastnosti, a poté zjistit u ostatních, jak je vidí oni. Díky této aktivitě získají studenti přehled o tom, jak je vnímají ostatní a jak vnímají oni sami sebe.

### **5.1.3 Já a moje budoucnost**

Třetí část Já a moje budoucnost je zaměřena na uvědomění si vlastního času, svých možností, možnosti plánovat svou budoucnost, uvědomění si zodpovědnosti za své vlastní činy a za svůj život. Část je také zaměřena na uvědomění si zaměstnatelnosti a postavení na trhu práce, vede k uvědomění si zodpovědnosti za svou budoucnost a svůj život.

### **5.1.4 Já a svět kolem mě**

Čtvrtá část Já a svět kolem mě je zaměřena především na okolí bydliště – komunitu. Vede k uvědomění, jakým způsobem funguje státní správa na místní úrovni, jakou úlohu má občanská společnost a jakým způsobem lze zasahovat do dění ve svém bydlišti.

### **5.1.5 Já uprostřed dění**

Poslední část Já uprostřed dění je zaměřena k vlastní aktivitě na místní úrovni, kdy se snaží studenti nalézt problémy ve svém okolí a snaží se je vyřešit. Část je směřována k občanskému aktivizmu. Studenti si v rámci této části osvojí nebo rozšíří své schopnosti a



dovednosti v oblastech: plánování, organizování, vedení týmu, vytváření úsudku. Část je vyvrcholením programu a je zaměřena především na samostatnou práci studentů.

## 6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V rámci této kapitoly prezentujeme výsledky výzkumného šetření. Výsledky jsme upravili do přehledných tabulek a grafů, které jsou doplněny komentáři.

Kapitola je pro přehlednost rozdělena na oblasti výzkumu, které jsme definovali již v předcházejících kapitolách. Každá podkapitola zahrnuje výsledky k určitým výzkumným otázkám, pro přehlednost je zařazujeme na počátek každé podkapitoly.

### 6.1 Informovanost o participaci

Výzkumné otázky:

- 1) Jaká je informovanost o participaci u studentů experimentální skupiny v pre-testech?
- 2) Jaká je informovanost o participaci u studentů kontrolní skupiny v pre-testech?

Oblast informovanosti o participaci zahrnovala 5 tvrzení, ke kterým se studenti vyjadřovali pomocí škály (souhlasím, spíše souhlasím, spíše nesouhlasím, nesouhlasím). Šestá otázka měla kontrolní charakter.

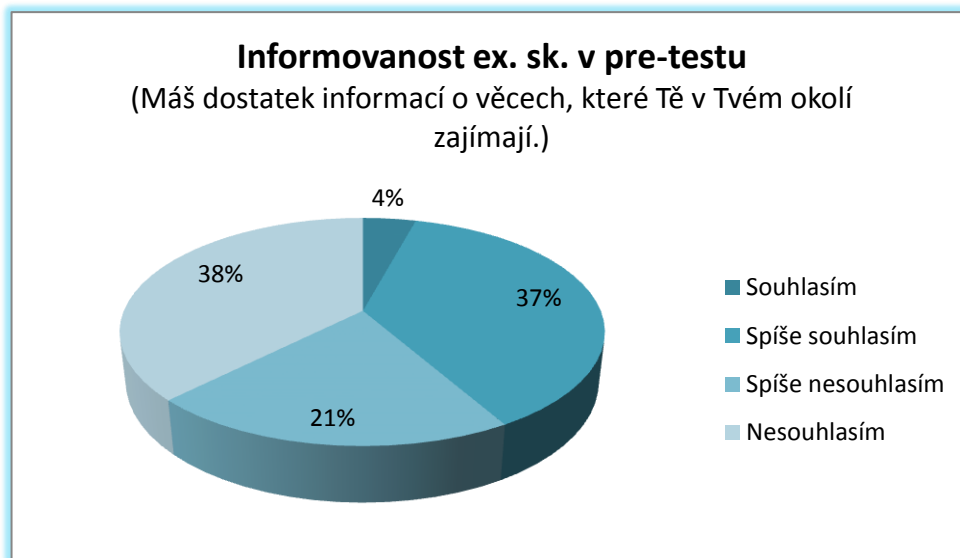
Zjistili jsme, že experimentální skupina vykazovala po absolvování programu vyšší hodnotu než kontrolní skupina. Průměrná hodnota experimentální skupiny byla 2,01. Tato hodnota byla sestavena z průměrně dosažených hodnot jednotlivých studentů a následně zprůměrována. Ukazuje nám tedy průměr, který dosáhla skupina v oblasti informovanosti o participaci.

	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Směrodatná odchylka
<b>Experimentální sk.</b>	24	2,01	1	4	0,3894
<b>Kontrolní sk.</b>	22	1,95	0	4	0,5335

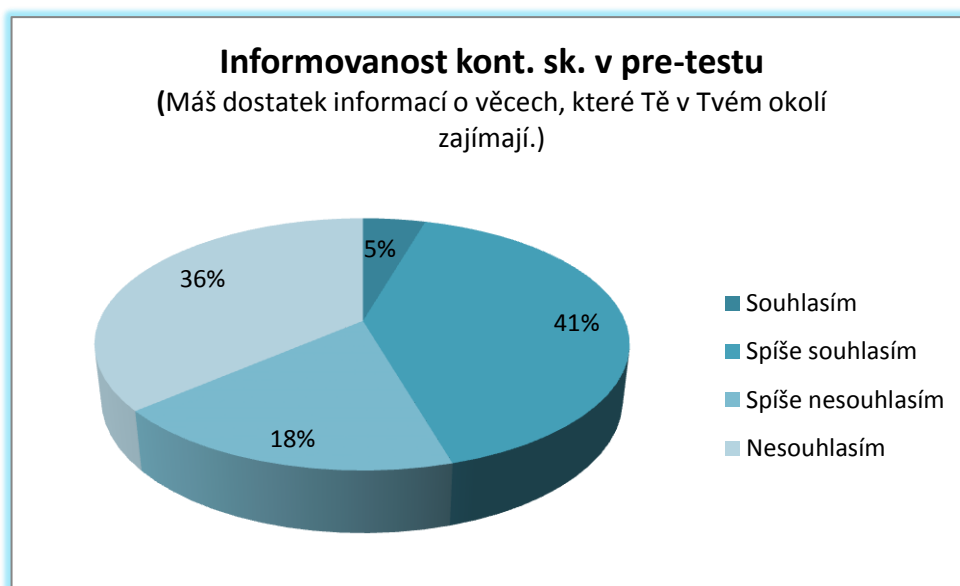
Tab. č. 4: Informovanost o participaci u obou sledovaných skupin v pre-testech

Mezi těmito 6 tvrzeními bylo i jedno orientované na subjektivní pocit studenta. Sledovalo, jak se cítí studenti informování o věcech, které je zajímají. Na níže uvedených grafech jsou procentuálně vyjádřeny odpovědi, jak studentů v experimentální skupině, tak studentů v kontrolní skupině.

V záhlaví grafu jsme uvedli také tvrzení, na které studenti odpovídali.



Graf č. 4: Informovanost experimentální skupiny v pre-testu



Graf č. 5: Informovanost kontrolní skupiny v pre-testu

Můžeme vidět, že subjektivní dojem z informovanosti je srovnatelný v obou skupinách a dosahuje spíše negativních hodnot.

Nedostatek informací se i odráží ve výsledcích na otázku, zdali znají organizaci, na jejímž vedení se podílejí mladí lidé do 26 let. Na tvrzení kladně odpovědělo u experimentální skupiny 21% studentů a u kontrolní skupiny 23% studentů. Pro zjištění pravdivosti uvedených odpovědí jsme zařadili mezi škály „souhlasím“ a „spíše souhlasím“ i kolonku, do které měli studenti napsat, o jakou organizaci se jedná. Ve většině případů (70%) napsali organizace, které jsou určené pro mladé lidi. Jednalo se např. DDM Astra, DDM Sluníčko, T klub a různé jiné spolky. Tyto organizace jsou sice svými cíli zaměřené na mládež, ale mládež v jejich vedení (cíleně) není. Můžou zde pracovat zaměstnanci pod 26 let, ale nezastupují zde ze své pozice jako mládež.

Posledním tvrzením, které se zaměřovalo na informovanost, byla účast na veřejném zasedání města či obce. Veřejného zasedání se někdy účastnili dohromady 3 studenti z celého výzkumu. Studenty představa veřejného zasedání neláká, myslí si, že se zde mluví o nezájímavých věcech, mnoho lidí se zde hádá a celé zasedání trvá příliš dlouho.

- 3) Jaká je informovanost o participaci u studentů experimentální skupiny v post-testech?
- 4) Jaká je informovanost o participaci u studentů kontrolní skupiny v post-testech?

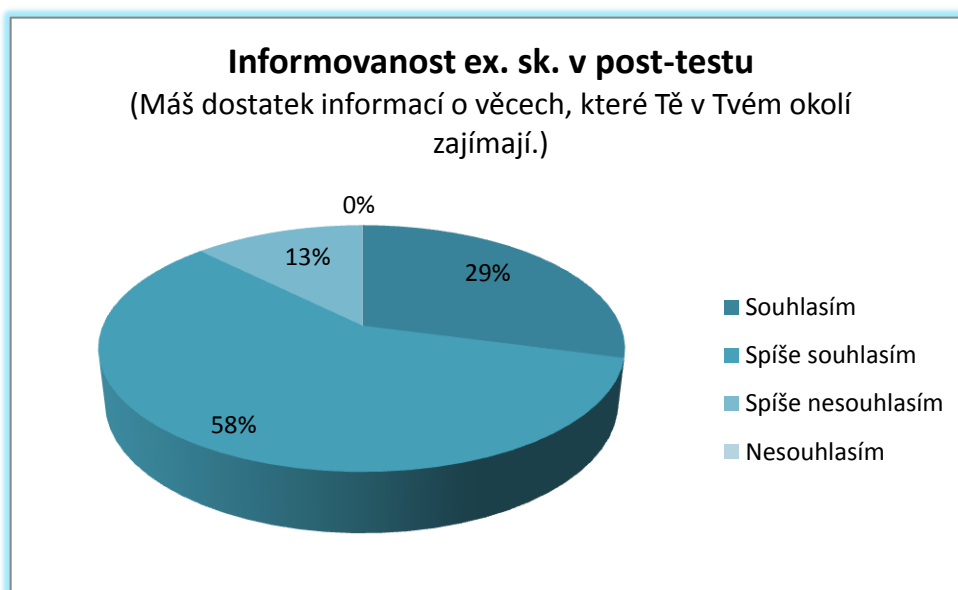
V oblasti informovanosti v post-testech je u experimentální skupiny je o 38% vyšší hodnota než u kontrolní skupiny.

Během programu jsme zjistili, že studenti nejsou tak moc neinformovaní, jak se zdálo z výsledků v pre-testu. Spíše netušili, že odpověď znají a že jsou mnohdy jednoduché.

	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Směrodatná odchylka
<b>Experimentální sk.</b>	24	2,76	0	4	0,3415
<b>Kontrolní sk.</b>	22	2	0	4	0,5394

Tab. č. 5: Informovanost u obou sledovaných skupin v post-testu

Na základě programu se také zvýšil subjektivní pocit z informovanosti. Po realizaci programu většina studentů již věděla, kde potřebné informace naleznou. Přesto stále vnímají jistou skepsi v dostatečně cílené informovanosti přímo pro ně. Mají pocit, že informace jsou jim podávány neucelené, dle jejich slov „postrádají začátek“. Ocenili by, kdyby informace byli na jednom místě, stručné a ucelené.



Graf č. 6: Informovanosti experimentální skupiny v post-testu

Stoprocentní nárůst zaznamenalo tvrzení: „Víš, za kým zajít, kdybys chtěl/a uspořádat akci ve své obci či městě.“ Studenti si na základě poslední aktivity v programu uvědomili, jak „jednoduché“ může být se zkontaktovat s lidmi, od kterých něco požadují nebo chtějí. Studenti přišli na to, že takové osoby ve svém okolí znají a mohou za nimi kdykoliv přijít.

O 53% se také zvýšila informovanost o organizaci, na jejímž vedení se podílí mládež do 26 let. Na rozdíl od výsledků v pre-testu, zde již studenti uváděli např. žákovské samosprávy, národní parlament, spolky a politické strany mladých lidí.

Naopak téměř vůbec se neposunula hodnota v případě účasti na veřejném zasedání. Mohlo to být způsobeno – v lepším případě tím, že veřejné zasedání ještě neproběhlo; - v horším případě tím, že se jejich postoj k veřejnému zasedání nezměnil.

### 6.1.1 Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti informovanosti studentů

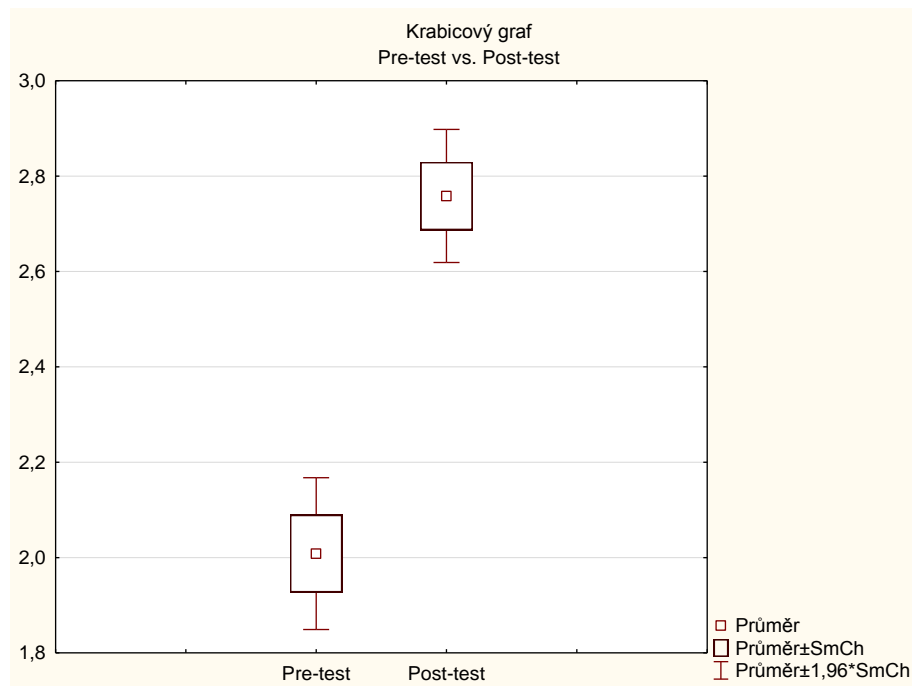
5) Existuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny?

**H1:** Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.

Pro porovnání skutečného posunu u experimentální skupiny v oblasti informovanosti jsme využili průměrných hodnot dosažených v pre-testech a post-testech. Z tabulky uvedené níže můžeme vyčíst, že experimentální skupina v oblasti informovanosti vykazovala rozdíl v průměrných hodnotách o 0,7. Tento rozdíl s hladinou významnosti  $p = 0,0000$  **potvrzuje hypotézu H1**. Mezi pre-testem a post-testem v informovanosti o participaci u experimentální skupiny existuje statisticky významný rozdíl.

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tabulka1)									
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p	Int. spolehl. -95,000%	Int. spolehl. +95,000%
Pre-test	2,008333	0,397729								
Post-test	2,758333	0,348807	24	-0,750000	0,237743	-15,4546	23	0,000000	-0,850390	-0,649610

Tab. č. 6: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny



Graf č. 7: Rozdíl v oblasti informovanosti u experimentální skupiny

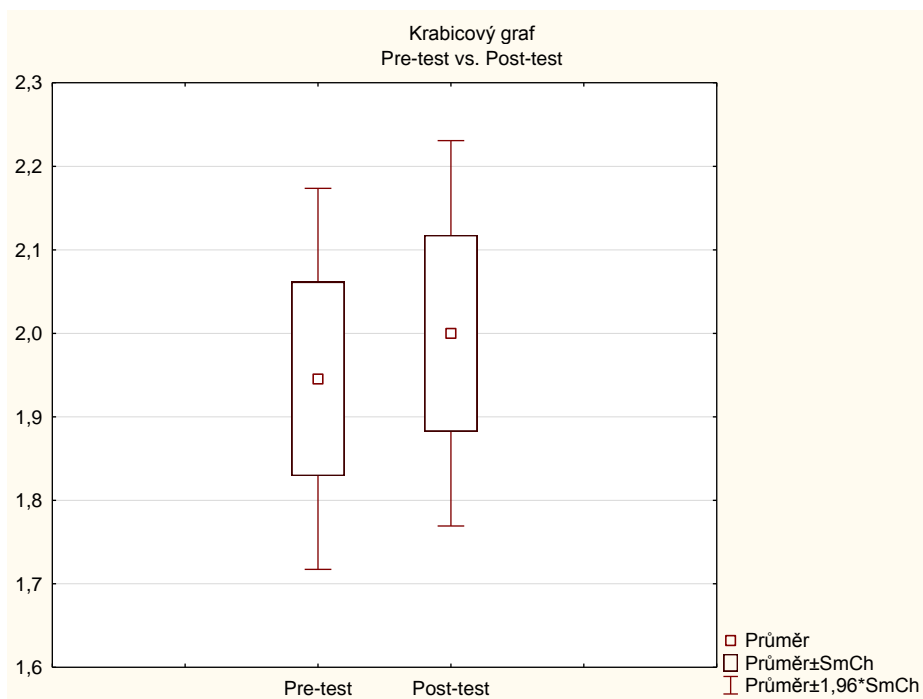
6) Existuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny?

**H2:** Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.

Kontrolní skupina dosáhla rozdílu mezi pre-testem a post-testem 0,06 průměrné hodnoty. Tento rozdíl byl testován na hladině významnosti  $p = 0,0106$ . **Hypotéza H2 se nepotvrdila.**

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tabulka4)									
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p	Int. spolehl. -95.000%	Int. spolehl. +95.000%
Pre-test	1,945455	0,545743								
Post-test	2,000000	0,552052	22	-0,054545	0,091168	-2,80624	21	0,010580	-0,094967	-0,014124

Tab. č. 7: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny



Graf č. 8: Rozdíl v oblasti informovanosti u kontrolní skupiny

### 6.1.2 Posun v oblasti informovanosti u experimentální a kontrolní skupiny

Komplexní pohled na oblast informovanosti nám poskytne tabulka uvedená níže, která vyjadřuje posun u experimentální a kontrolní skupiny. Posun je vyjádřen rozdílem průměrných hodnot dosažených v pre-testu a v post-testu jednotlivých skupin. Výsledky jsou následně porovnány T-testem pro nezávislé vzorky.

		T-test pro nezávislé vzorky (Tabulka1)										
		Pozn.: Proměnné byly brány jako nezávislé vzorky										
Skup. 1 vs. skup. 2		Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Hodnota t	sv	p	Poč. plat. skup. 1	Poč. plat. skup. 2	Sm. odch. skup. 1	Sm. odch. skup. 2	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Posun inf. ex. vs. Posun inf. kontrl.		0.750000	0.054545	12.87076	44	0.000000	24	22	0.237743	0.091168	6.800272	0.000041

Tab. č. 8: Posun v oblasti informovanosti

Experimentální skupina v porovnání se skupinou kontrolní nabyla v posunu v oblasti informovanosti statisticky významného rozdílu ( $p = 0,0000$ ). Což dokazuje, že program měl vliv na oblast informovanosti u studentů a to i přesto, že hypotéza H2 nebyla potvrzena.



## 6.2 Názory na participaci

- 7) Jaké jsou názory na participaci u studentů experimentální skupiny v pre-testech?
- 8) Jaké jsou názory na participaci u studentů kontrolní skupiny v pre-testech?

Názory na participaci jsme sledovali v tvrzeních číslo 7 až 16.

Studenti z experimentální skupiny v pre-testech dosáhli 2,47 průměrné hodnoty, což je více než je tomu u kontrolní skupiny, která dosáhla 2,31 průměrné hodnoty, jak můžeme vidět na tabulce uvedené níže.

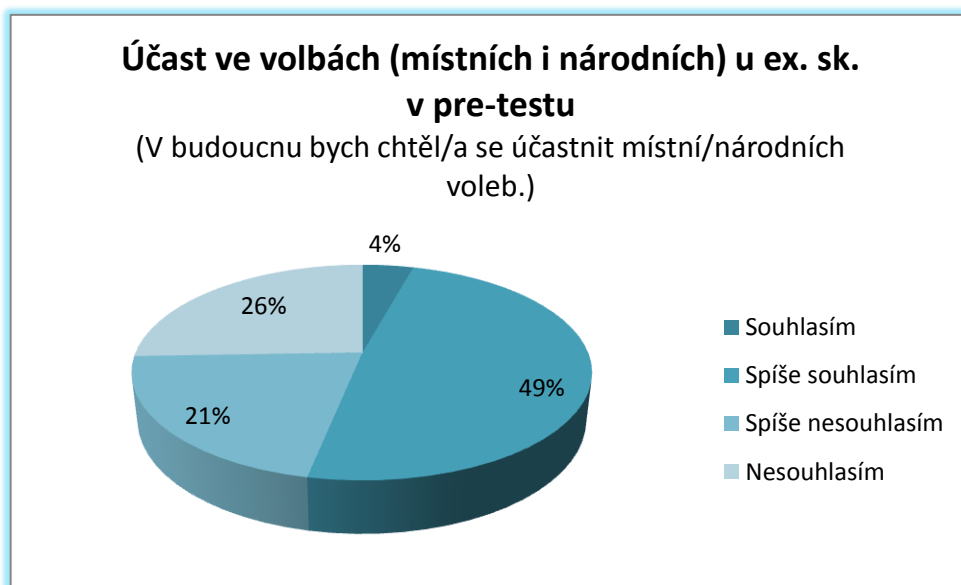
	<b>N platných</b>	<b>Průměr</b>	<b>Minimum</b>	<b>Maximum</b>	<b>Směrodatná odchylka</b>
<b>Experimentální sk.</b>	24	2,47	1	4	0,3659
<b>Kontrolní sk.</b>	22	2,31	1	4	0,5446

Tab. č. 9: Názory na participaci u obou skupin v pre-testech

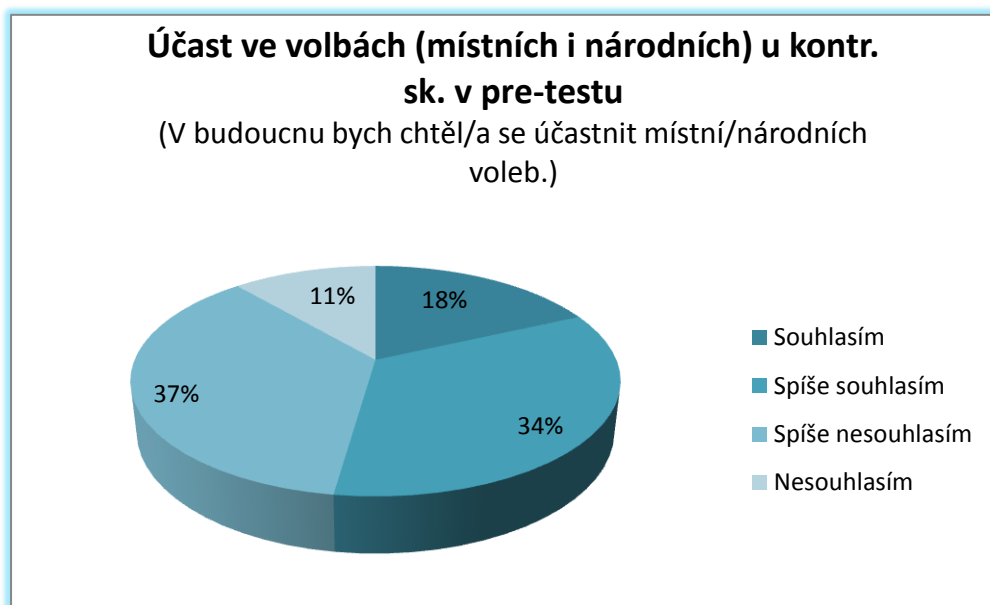
V rámci výzkumu jsme zjistili, že jak v případě experimentální skupiny, tak v případě skupiny kontrolní, dosahoval kladný postoj<sup>1</sup> k účasti ve volbách více než 50%.

---

<sup>1</sup> Kladným postojem k tvrzení se myslí odpovědi: souhlasím, spíše souhlasím.



Graf č. 9: Účast ve volbách u experimentální skupiny v pre-testu



Graf č.10: Účast ve volbách u kontrolní skupiny v pre-testu

S optimistickými a s jedněmi z nejvyšších dosažených hodnot jsme se setkali u tvrzení: „V budoucnu bych chtěl/a se zajímat o veřejné dění (sledovat média)“. Na toto tvrzení reagovalo absolutní hodnotou „souhlasím“ 46% studentů z experimentální skupiny a 32% studentů z kontrolní skupiny.

Výzkumné otázky:

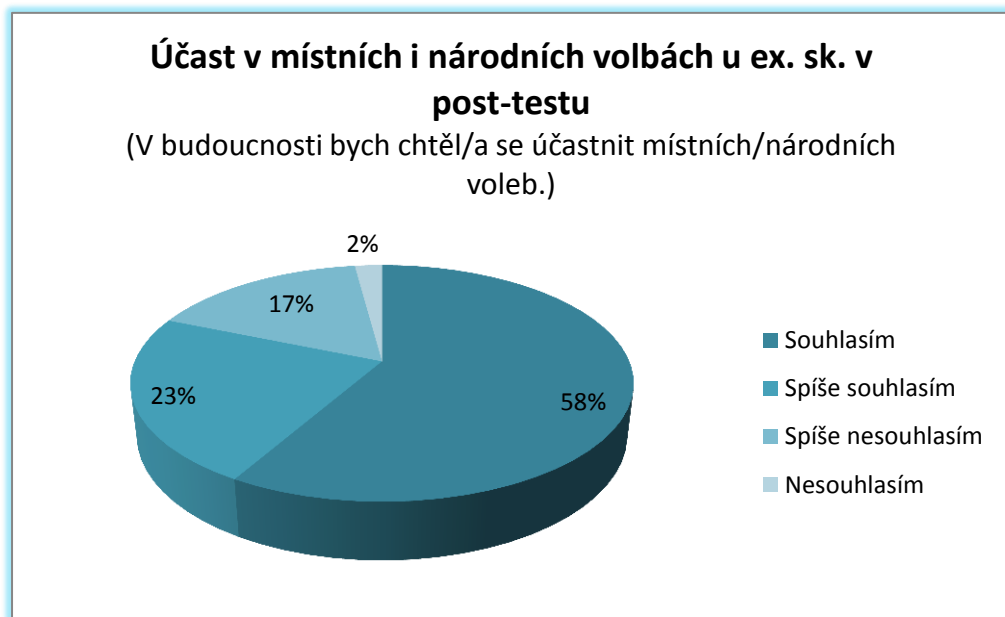
- 9) Jaké jsou názory na participaci u studentů experimentální skupiny v post-testech?  
 10) Jaké jsou názory na participaci u studentů kontrolní skupiny v post-testech?

V případě post-testů v oblasti názorů na participaci se u studentů z experimentální skupiny zvýšila průměrná hodnota o 35%. Mírné zvýšení (0,9%) zaznamenala i kontrolní skupina.

	<b>N platných</b>	<b>Průměr</b>	<b>Minimum</b>	<b>Maximum</b>	<b>Směrodatná odchylka</b>
<b>Experimentální sk.</b>	24	3,34	1	4	0,3337
<b>Kontrolní sk.</b>	22	2,33	1	4	0,5520

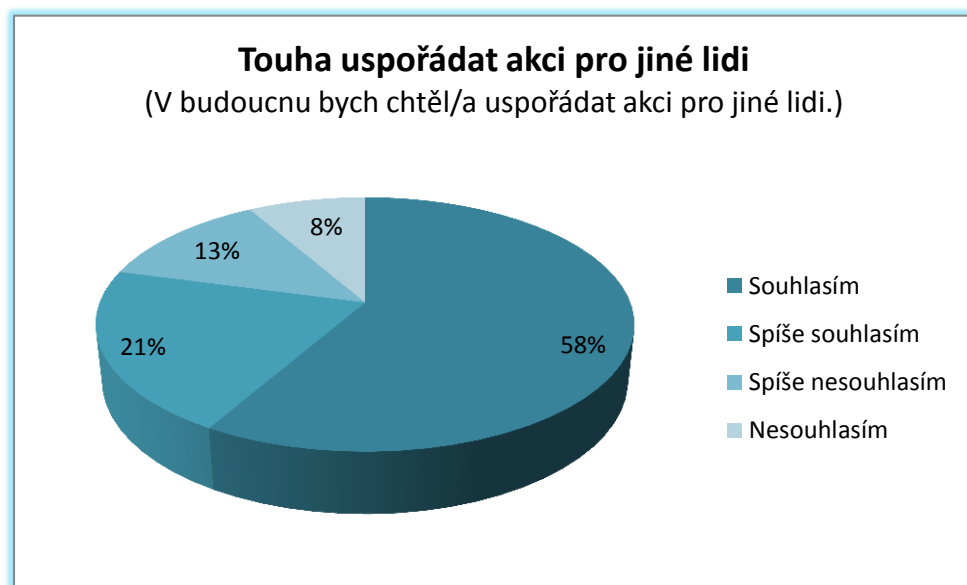
Tab. č. 10: Názory na participaci obou skupin v post-testech

Nejsilněji se změnila hodnota účasti v místních i národních volbách. Kdy v pre-testech zvolila kladné odpovědi zhruba polovina studentů, ovšem po aplikaci programu to již bylo až 81% studentů. Studenti i ve svých reflexích zmiňovali, že si sami uvědomili, že vláda a společnost je tvořena lidmi, kteří jsou zvoleni. V případě, že chtějí změnu, měli by chodit k volbám.



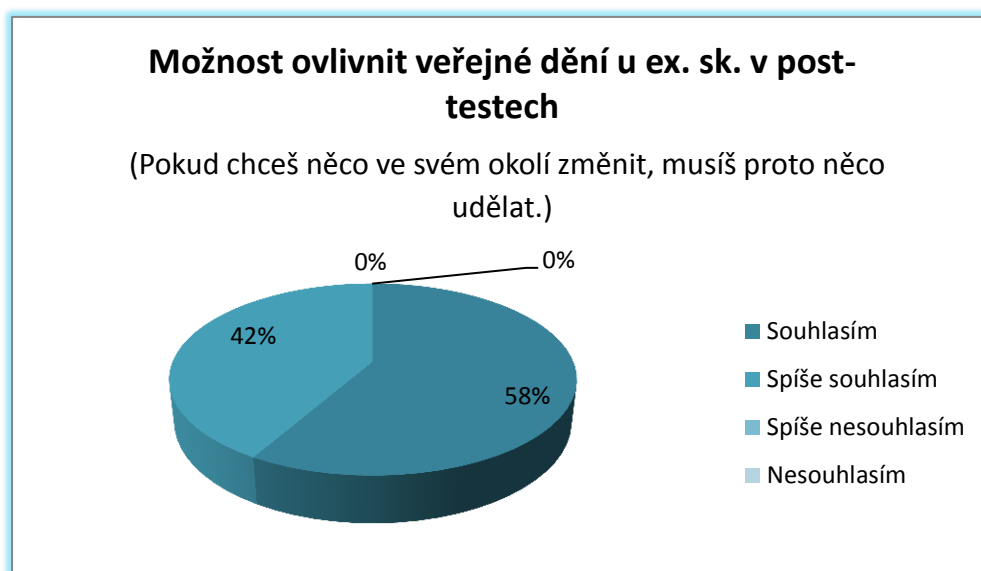
Graf. č. 11: Účast v místních i národních volbách u experimentální skupiny v post-testu

V případě dalšího tvrzení by rádi studenti v budoucnu uspořádali akci pro jiné lidi. Již v pre-testu toto tvrzení dosáhlo u experimentální skupiny až 43% kladného hodnocení. Po aplikaci programu se v případě post-testu zvýšil podíl studentů až na 79%.



Graf. č. 12: Touha uspořádat akci pro jiné lidi u experimentální skupiny v post-testech

S tvrzením, které je v podstatě ústřední myšlenkou projektu/programu, tedy možnost „měnit svět kolem sebe“, se studenti naprosto ztotožnili. Studenti následně zaznamenali v post-testech až 100% kladných hodnot. V pre-testech dosahovaly negativní hodnoty<sup>2</sup> 37%.



Graf č. 13: Možnost ovlivnit veřejné dění u experimentální skupiny v post-testech

Za důležité považujeme také zmínit procentuální nárůst u tvrzení, uvedených níže v tabulce, oproti pre-testu. Studenti na počátku nepřikládali důležitou váhu aktivitám mimo školu. Ale již při aplikaci aktivity zaměřené na zaměstnatelnost si studenti začali uvědomovat důležitost praxe a zkušeností. Tvrdili, že nikdy nad svými brigádami takovýmto způsobem nepřemýšleli – brali je pouze jako možnost výdělků.

Tvrzení	Procentuální nárůst oproti pre-testu
Dobrovolná činnost ti může v budoucnu pomoci k lepší práci.	61%
Aktivity ve škole i mimo školu ti mohou pomoci se dostat na VŠ	22%

<sup>2</sup> Negativními hodnotami k tvrzení se myslí odpovědi „spíše nesouhlasím“ a „nesouhlasím“.

Při mimoškolních aktivitách můžeš poznat zajímavé lidi.	32,5%
Pokud chceš něco ve svém okolí změnit, musíš pro to něco udělat.	41,7%

Tab. č. 11: Procentuální nárůst u ex. sk. v post-testu oproti pre-testu

### 6.2.1 Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti názorů studentů na participaci

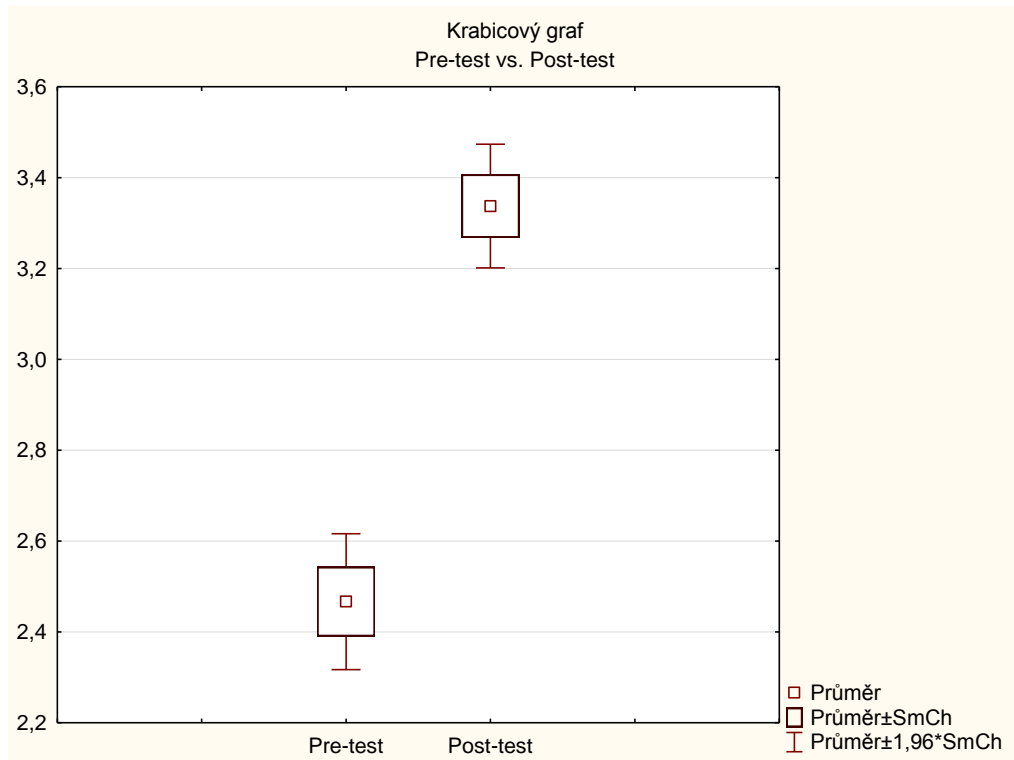
11) Existuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny?

**H3:** Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.

V tabulce uvedené níže můžeme vidět, že studenti z experimentální skupiny v post-testech dosáhli o 0,84 průměrné hodnoty více než pre-testech. Tento rozdíl s hladinou významnosti  $p = 0,000$  **potvrzuje hypotézu H3**. Mezi pre-testem a post-testem experimentální skupiny existuje statisticky významný rozdíl.

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tabulka6)									
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p	Int. spolehl. -95,000%	Int. spolehl. +95,000%
Pre-test	2,466667	0,373778								
Post-test	3,337500	0,339837	24	-0,870833	0,308544	-13,8269	23	0,000000	-1,00112	-0,740547

Tab. č.12: Rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem



Graf č. 14: Rozdíl v oblasti názorů na participaci u experimentální skupiny

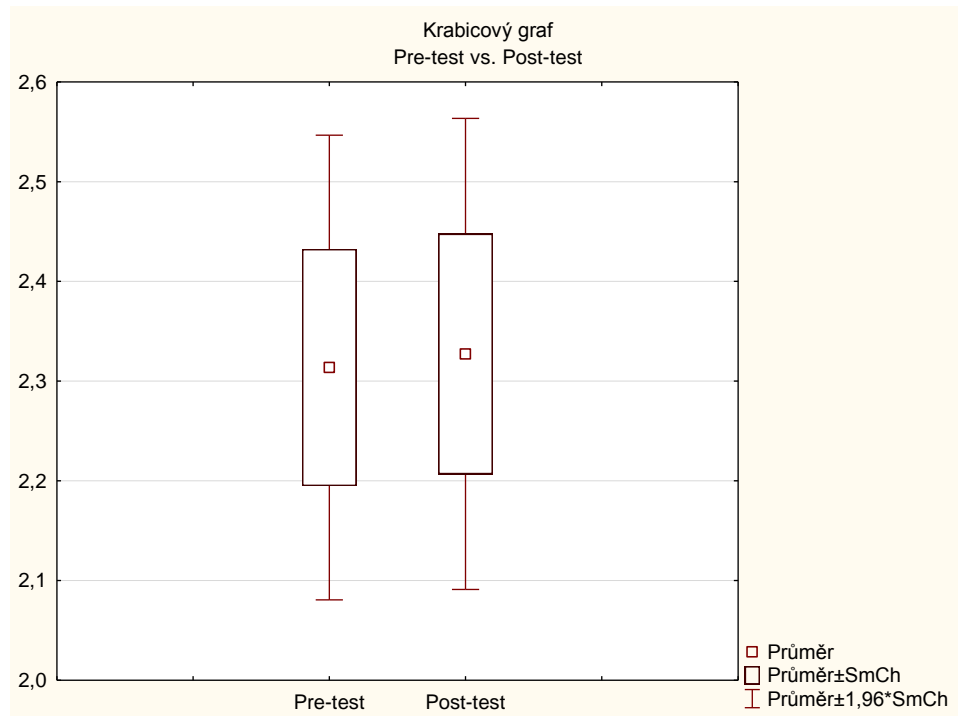
12) Existuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny?

**H4:** Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.

Studenti z kontrolní skupiny získali v post-testech asi o 0,03 větší průměrné hodnoty než pre-testech, přesto tato hodnota při hladině významnosti  $p = 0,0829$  není statisticky významným rozdílem. **Potvrdila se nám hypotéza H4.** Mezi pre-testem a postem u kontrolní skupiny neexistuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci.

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tabulka8)									
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p	Int. spolehl. -95,000%	Int. spolehl. +95,000%
Pre-test	2,313636	0,557456								
Post-test	2,327273	0,564996	22	-0,013636	0,035125	-1,82093	21	0,082898	-0,029210	0,001937

Tab. č. 13: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem v oblasti názorů na participaci



Graf č. 15: Rozdíl v oblasti názorů na participaci u kontrolní skupiny

### 6.2.2 Posun v oblasti názorů na participaci u experimentální a kontrolní skupiny

Rozdíly v posunu u experimentální a kontrolní skupiny nám utvoří komplexnější pohled na změnu v oblasti názorů na participaci u jednotlivých skupin. Posun jsme vyjádřili rozdílem průměrných hodnot dosažených v pre-testu a v post-testu jednotlivých skupin. Výsledky jsme následně porovnali T-testem pro nezávislé vzorky.

Tabulka uvedena níže nám ukazuje statisticky významný ( $p = 0,0000$ ) posun v průměrných hodnotách experimentální skupiny oproti kontrolní skupině.

T-test pro nezávislé vzorky (Tabulka1)											
Pozn.: Proměnné byly brány jako nezávislé vzorky											
Skup. 1 vs. skup. 2	Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Hodnota t	sv	p	Poč. plat. skup. 1	Poč. plat. skup. 2	Sm.odch. skup. 1	Sm.odch. skup. 2	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Posun náz. ex. vs. Posun náz. kont.	0,870833	0,013636	12,94225	44	0,000000	24	22	0,308544	0,035125	77,16152	0,000000

Tab. č.14: Posun v oblasti názorů na participaci



### 6.3 Způsob participace

Výzkumné otázky:

13) Jaký je způsob participace u studentů experimentální skupiny v pre-testech?

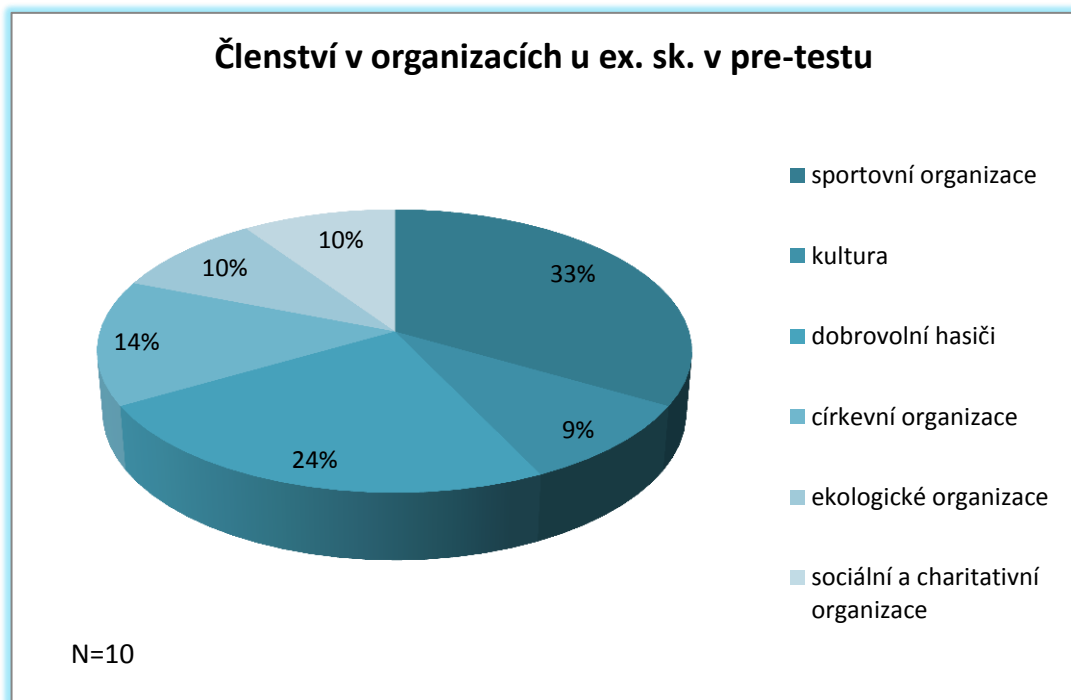
14) Jaký je způsob participace u studentů kontrolní skupiny v pre-testech?

Způsob participace je poslední oblastí v dotazníkovém šetření; tvrzení č. 17 až 29. Oblast je zaměřena na aktivní zapojení studentů v jednotlivých spolcích či organizacích. Je také zaměřena na schopnosti a dovednosti, které při aktivním občanství jsou důležité a které jsme se snažili během programu rozvíjet.

	<b>N platných</b>	<b>Průměr</b>	<b>Minimum</b>	<b>Maximum</b>	<b>Směrodatná odchylka</b>
<b>Experimentální sk.</b>	24	1,85	0	4	0,4178
<b>Kontrolní sk.</b>	22	1,80	0	4	0,3605

Tab. č. 15: Způsob participace u obou skupin v pre-testech

Studenti nejčastěji navštěvují akce sportovních organizací, dobrovolných hasičů a kulturních organizací. Ovšem samotnými členy organizací je jen 10 studentů (v případě experimentální skupiny). Na níže uvedeném grafu můžeme vidět členství jednotlivých studentů z experimentální skupiny v různých organizacích. Největší zastoupení mají sportovní organizace, což odpovídá i zahraničním výsledkům (např. Youth on the move, 2011).



Graf č. 16: Členství v organizacích u experimentální skupiny v pre-testu

Velmi zajímavých výsledků dosáhla i část dotazníku, kde jsme zjišťovali, jaký způsob participace studenti již někdy uplatnili v případě vyjádření veřejného nesouhlasu (petice, demonstrace, apod.). Svůj veřejný nesouhlas již někdy vyjádřilo 18 studentů v případě experimentální skupiny a 14 v případě kontrolní skupiny. Nějakou petici podepsalo téměř 100% z těchto studentů.

15) Jaký je způsob participace u studentů experimentální skupiny v post-testech?

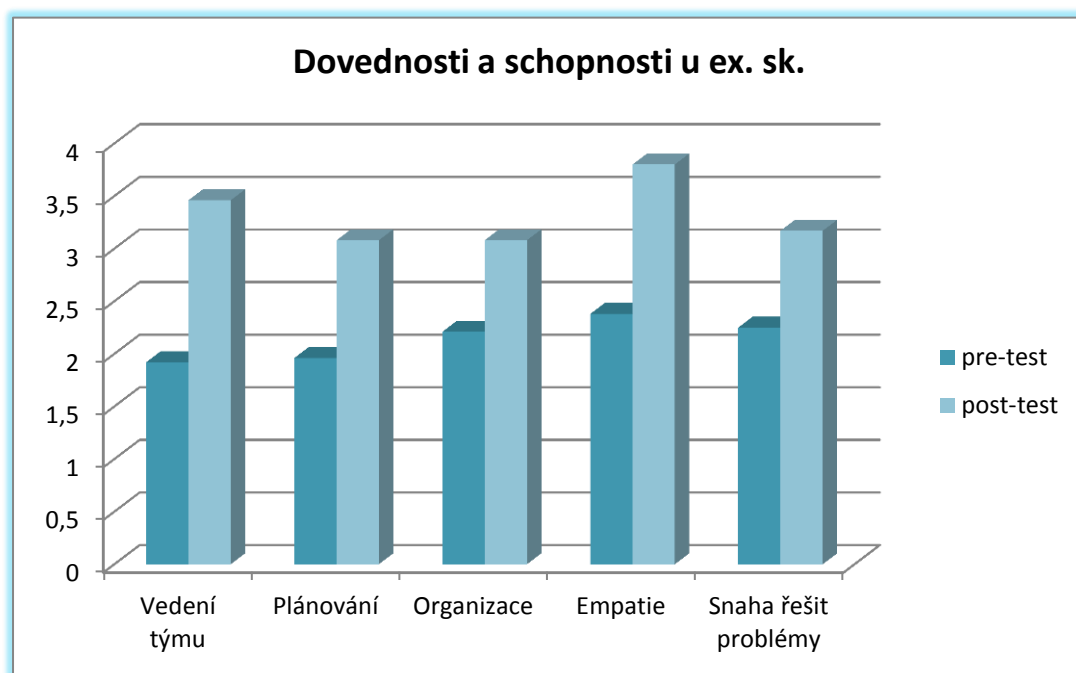
16) Jaký je způsob participace u studentů kontrolní skupiny v post-testech?

V případě způsobu participace v organizacích se na výsledcích téměř nic neměnilo. Ovšem větší změny nastali v dovednostech a schopnostech, kde oproti pre-testu u experimentální skupiny je 53% nárůst.

	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Směrodatná odchylka
<b>Experimentální sk.</b>	24	2,76	0	4	0,3415
<b>Kontrolní sk.</b>	22	1,81	0	4	0,3599

Tab. č. 16: Způsob participace u studentů v obou skupinách v post-testech

Graf uvedený níže ukazuje, u kterých dovedností a schopností se zvýšily hodnoty. Program je sice zaměřený na osvojení dovedností a schopností, ale v případě této skupiny si myslíme, že měla vliv především samotná možnost si dovednosti a schopnosti vyzkoušet, zjistit, zda-li je skutečně sami ovládají. Studenti se dle svých slov nesetkali s vedením skupiny, ve škole vždy pracovali jen ve dvojici maximálně ve trojicích.



Graf č. 17: Dovednosti a schopnosti u experimentální skupiny v pre-testech a post-testech

### 6.3.1 Rozdíly mezi pre-testem a post-testem v oblasti způsobu participace studentů

Výzkumná otázka a hypotéza:

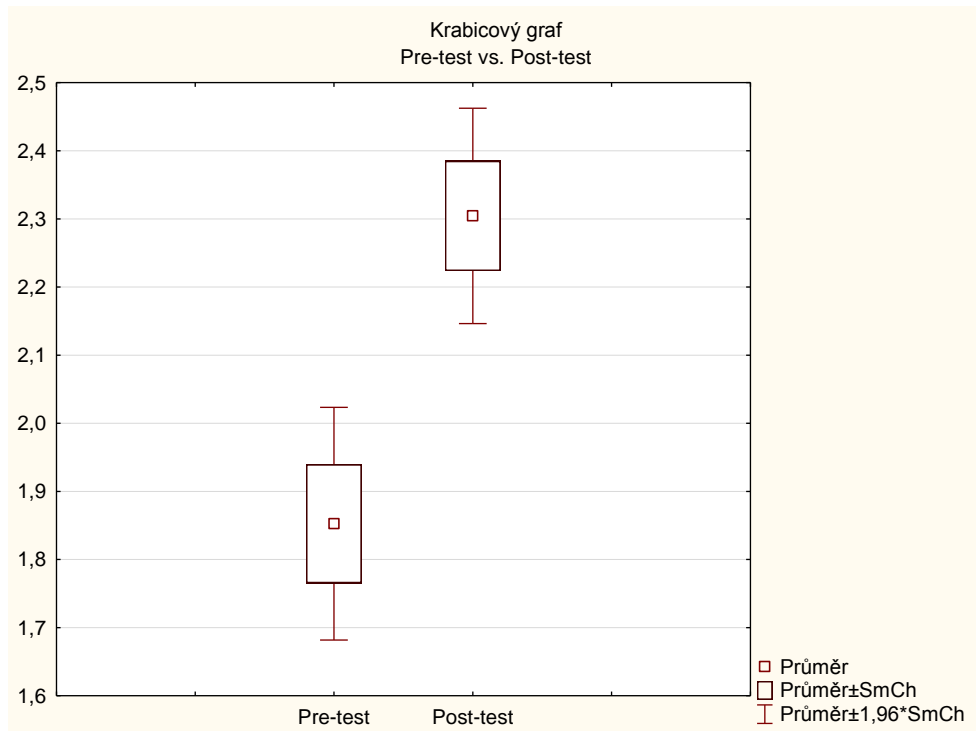
17) Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny?

**H5:** Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.

Při post-testech získali studenti o 0,45 vyšší průměrnou hodnotu než v pre-testech. Při hladině významnosti  $p = 0,0000$ . Byla **hypotéza H5 potvrzena**. Mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace.

Proměnná	t-test pro závislé vzorky (Tabulka10) Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < ,05000$									
	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p	Int. spolehl. -95,000%	Int. spolehl. +95,000%
Pre-test	1,852564	0,426735								
Post-test	2,304487	0,395159	24	-0,451923	0,159289	-13,8990	23	0,000000	-0,519185	-0,384661

Tab. č. 17: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem v oblasti způsobu participaci



Graf č. 18: Rozdíl v oblasti způsobu participace u experimentální skupiny

Výzkumná otázka a hypotéza:

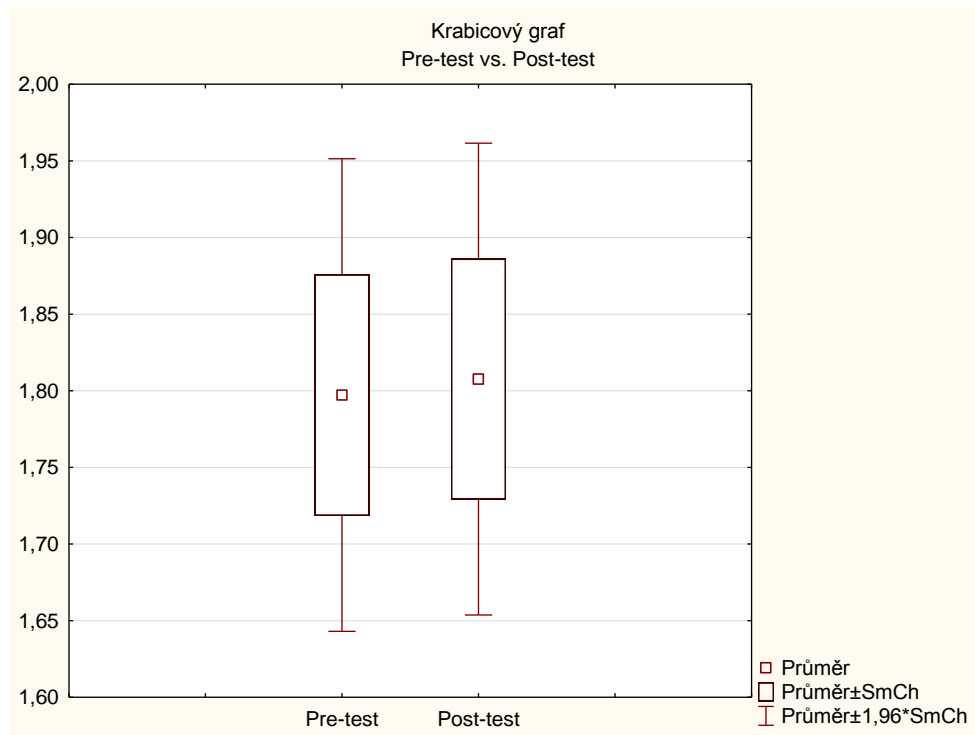
18) Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny?

**H6:** Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.

Studenti z kontrolní skupiny dosáhli v post-testu minimálního rozdílu (asi 0,01) oproti hodnotě z pre-testu. Při hladině významnosti  $p = 0,1858$ . **Hypotéza H6 se potvrdila.** Mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny neexistuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace.

		t-test pro závislé vzorky (Tabulka12)									
		Označ. rozdíly jsou významné na hlad. $p < ,05000$									
Proměnná		Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.odch. rozdílu	t	sv	p	Int. spolehl. -95,000%	Int. spolehl. +95,000%
Pre-test		1,797203	0,368945								
Post-test		1,807692	0,368337	22	-0,010490	0,035966	-1,36795	21	0,185789	-0,026436	0,005457

Tab. č. 18: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem v oblasti způsobu participaci



Graf. č. 19: Rozdíl v oblasti způsobu participace u kontrolní skupiny

### 6.3.2 Posun v oblasti způsobu participace u experimentální a kontrolní skupiny

Pro komplexnější pohled na změnu v oblasti způsobu participace uvádíme rozdíl mezi experimentální a kontrolní skupinou. K vyjádření posunu jsme použili průměrné hodnoty dosažené při pre-testech a post-testech jednotlivých skupin. Výsledky jsme následně porovnali T-testem pro nezávislé vzorky.

Na základě tabulky uvedené níže můžeme vidět, že posun ve způsobu participace mezi skupinami byl statisticky významný ( $p = 0,0000$ ).

		T-test pro nezávislé vzorky (Tabulka_celk)										
		Pozn.: Proměnné byly brány jako nezávislé vzorky										
Skup. 1 vs. skup. 2		Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Hodnota t	sv	p	Poč. plat. skup. 1	Poč. plat. skup. 2	Sm.odch. skup. 1	Sm.odch. skup. 2	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Posun zp.ex. vs. Posun zp. kontr.		0,451923	0,010490	12,69404	44	0,000000	24	22	0,159289	0,035966	19,61461	0,000000

Tab. č. 19: Posun v oblasti způsobu participace

## 6.4 Shrnutí analýzy závěrečných reflexí

19) Jakým způsobem se změnil pohled studentů na participaci ve volném čase po aplikaci programu „Změň to!“

Studenti ihned po skončení programu napsali své reflexe k programu, především s důrazem na vlastní posun, který během programu zaznamenali. Požádali jsme studenty, aby napsali minimálně 6 vět, které vystihují jejich myšlenky během programu.

Z 24 odevzdaných reflexí jsme vyřadily tři, které obsahovali pouze jednu větu, a její obsah byl pro výzkum nepodstatný. Jedna třetina reflexí nedosáhla požadovaného rozsahu (min. 6 vět), přesto jsme je zařadili do analýzy. Analýza reflexí je doplňující technikou této práce. Vzhledem k tomu, že samotné reflexe nebyly příliš obsáhlé, budeme věnovat prostor této technice pouze okrajově.

Jednotlivě písemně zaznamenané reflexe jsme analyzovali prostřednictvím otevřeného kódování, kdy nám vzniklo 44 druhů kódů. Kódy jsme následně seřadili do dvou kategorií: Informace a uvědomění, Sebeuvědomění a aktivizace. Kategorie na sebe plynule navazují. Obzvláště hranice mezi uvědoměním a sebeuvědoměním je velmi tenká, přesto se jedná o dvě rozlišné kategorie.

### 6.4.1 Technika „vyložení karet“

Studenti často zmiňovali, že se během programu dozvěděli více informací. Za přínosné požadovali především praktické informace, co a jak lze zařídit, jací lidé jsou pro úspěšnost projektu klíčoví: „*dříve jsem nevěděl za kým jít*“ (O22). Většina studentů také neznala studentské samosprávy nebo jiné mladými lidmi založené organizace. Dozvěděli se, i jakým způsobem fungují i tyto samosprávy.

Studenti spojovali informace s uvědoměním si souvislostí: „*donutilo mě to přemýšlet o různých věcech*“ (L31). Program poskytl studentů pohled z jiné perspektivy, než byli doposud zvyklí. „*Přinutil nás přemýšlet o věcech, které mě dřív vůbec nenapadli nebo jsem je naopak považoval za automatické*“ (P11).

Uvědomili si fungování občanské společnosti a státu, jejich vzájemnou provázanost: „*Bylo dobré si uvědomit, že je všechno tak provázané a nemůže to bez sebe fungovat. Fascinovalo mě, jak ten celý systém funguje*“ (P21).

Studenti si během aktivit uvědomovali nejen fungování společenského systému, ale také zodpovědnost každého občana vůči sobě a společnosti: „*aby se každý občan staral o to, co se děje*“ (H32). „*Každý občan má své místo, které je důležité*“ (P31). Začali si postupně uvědomovat sebe jako občana samotného a jako občana v občanské společnosti: „*jsem si uvědomila, že každý můžeme nějak změnit svět kolem sebe, stačí, když budeme jenom chtít a něco pro to uděláme*“ (L32)

Studenti přemýšleli o smyslu aktivního občanství a participace. Někteří studenti si až prostřednictvím programu uvědomili, že participace nemusí být jen o politické angažovanosti, ale také o angažovanosti ve smyslu zlepšení aktuální situace například v jejich obci či městě. Jiní si myslely, že participace je zájem jen „určitých“ lidí: „*O participaci jsem nikdy nepřemýšlela, myslela jsem si, že to jsou věci jen jiných lidí, kteří na to mají náтуру nebo je to prostě baví*“ (KT 12)

Najednou si zkusili zažít jaké to je pro někoho a vlastně pro sebe něco udělat, a tak změnit situaci ve svém okolí. „*Zaujala mě myšlenka, že pokud nebudeme chtít něco změnit, tak to nezměníme*“ (B 11).

Někteří myšlenku aktivního občanství vzali za svou a aktivně se podíleli na plnění posledního úkolu programu (Já uprostřed dění). Dávali najevo, že již dlouho přemýšleli o řešení situace v jejich obci, ale nevěděli pořádně jak, báli se reakci okolí apod. „*Vždycky jsme to chtěli tak nějak udělat*“ (O33).

Zažili pocit úspěchu „*jsem asi opravdu dobrá*“ (BA 24) Zjistili, které dovednosti a schopnosti ovládají a jakým způsobem „*Zjistila jsem, že mi vyhovuje práce v týmu*“ (BA 23). Uvědomili si své především kladné (ale i záporné) stránky své osobnosti tak, aby se jimi mohli prezentovat na veřejnosti. Především pak v případě zaměstnatelnosti, kdy i praxe během školy jim může pomoci k zaměstnání: „*uvědomil, že musím dělat něco navíc, co ostatní nedělají, abych byl pro firmu zajímavý a sehnal líp práci*“ (V 12). Studenti přemýšleli o své budoucnosti a svých plánech k získání „vysněné“ pracovní pozice. „*Začal jsem více nad věcmi přemýšlet, co vlastně v životě chci a tak*“ (B21). Formulovali své životní cíle a způsoby, jak jich dosáhnout.



V rámci reflexe si také předsevzali, že i nadále se budou věnovat své účasti na veřejném dění, ať v podobě získávání a zájmu o informace, tak v podobě realizace projektů: „*možná začnu realizovat věci*“ (B 31) „*bych se ráda více zajímala o dění kolem*“ (KT 42) „*určitě se o ně budu zajímat dál*“ (JA 32).

Na konci programu vznikly velmi zajímavé projekty, na kterých se podíleli všichni studenti – někteří více, někteří méně; přesto dokázali vytvořit fungující tým. Potýkali se s konflikty a stresovými situacemi, jak ve svých řadách, tak při samotném řešení projektů. Přesto podíl na vlastním úspěchu, byl pro ně obrovskou odměnou: „*mám z toho opravdu dobrý pocit*“ (O 23) „*jsem ráda, že se nám podařilo projekt uskutečnit*“ (BA 61). Studenti realizovali projekty od opravy basketbalového hřiště až po čtení pověstí v obecní knihovně pro veřejnost. Studenty překvapila relativní jednoduchost realizace projektu a především ocenění od dospělých (především rodičů).

## 7 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

Nyní shrneme výsledky výzkumu, jehož ústřední (výzkumnou) otázkou bylo, zdali se změnila schopnost u studentů orientovat se v oblasti participace ve volném čase po aplikaci programu „Změň to!“ v rámci Výchovy demokratického občana. Výzkum byl rozdělen na kvantitativní část (dotazník) a kvalitativní (reflexe). Celý výzkum byl zaměřen především na oblasti informovanosti, názorů na participaci a způsobu participace.

V oblasti informovanosti velký nárůst zaznamenalo tvrzení, které zjišťovalo, zdali studenti vědí, za kým jít v případě, že by chtěli ve své obci uspořádat nějakou akci. V případě tohoto tvrzení v post-testech u experimentální skupiny bylo ve 100 % dosaženo kladné hodnocení (škála: souhlasím, spíše souhlasím).

Rozdíly mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny byly statisticky významné, **H1 byla potvrzena**. Statisticky významné byly také rozdíly u kontrolní skupiny, díky čemuž byla hypotéza **H2 nepotvrzena**. Nicméně celkový posun u experimentální skupiny vůči kontrolní byl statisticky významný, což nám ukazuje, že na oblast informovanosti u experimentální skupiny měl program vliv.

V oblasti názorů se velmi změnil pohled studentů z experimentální skupiny na účast ve volbách, ať už místní či národní. Zde byl nárůst oproti pre-testu o 32 %. Experimentální skupina v oblasti názorů na participaci dosáhla celkově o 0,84 vyšší průměrné hodnoty než kontrolní. Studenti si uvědomili, jakým způsobem funguje demokratický systém. Uvědomili si, že systém je prostupný a pokud chtějí něco změnit, tak mohou.

Rozdíly mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny byly statisticky významné, **H3 byla potvrzena**, a u kontrolní skupiny nebyly statisticky významné, **H4 byla potvrzena**.

V oblasti způsobu participace se v případě obou (experimentální i kontrolní) skupin téměř nezměnila první část této oblasti, tj. účast v jednotlivých organizacích. Studenti dosáhli nejvyšší účasti v případě sportovních organizací; srovnatelných poznatků dosáhla i studie Youth on the move (2011). Další část zjišťovala účast studentů na jednotlivých typech akcí. 100% studentů jak z experimentální, tak z kontrolní skupiny podepsalo někdy nějakou petici. Což je vskutku výsledek více než překvapivý. Svůj veřejný nesouhlas (petice, de-

monstrace, apod.) pak vyjádřilo 75 % studentů z experimentální skupiny a 64 % studentů z kontrolní skupiny. Tyto poznatky by bylo jistě zajímavé ověřit v plošném výzkumu.

Poslední částí bylo osvojení dovedností a schopností, jejichž posun u experimentální skupiny jsme vyjádřili v grafu č. 17 (v kapitole 6.3).

V oblasti názorů na participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny byl statisticky významný rozdíl, hypotéza **H5 byla potvrzena**. V případě kontrolní skupiny nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl a tedy hypotéza **H6 byla potvrzena**.

Nyní ještě zmíníme celkový posun ve všech oblastech u experimentální skupiny oproti kontrolní skupině. Na tabulce uvedené níže můžeme vidět, že i celkový posun ve všech oblastech nabyl statistické významnosti ( $p = 0,0000$ ).

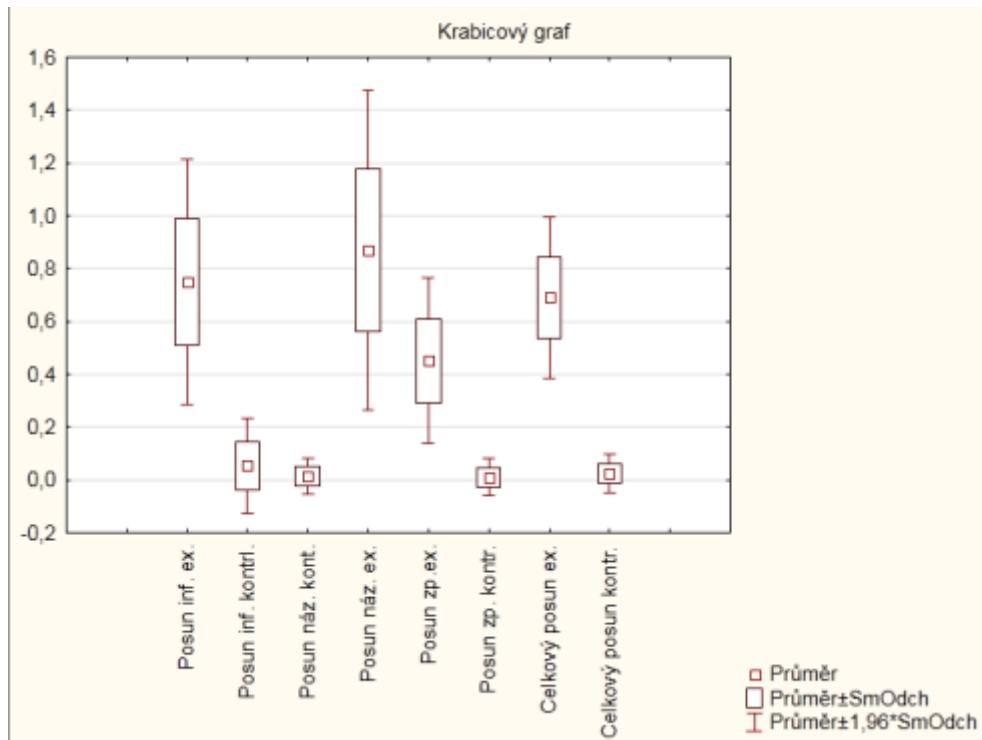
Skup. 1 vs. skup. 2	T-test pro nezávislé vzorky (Tabulka1)										
	Pozn.: Proměnné byly brány jako nezávislé vzorky										
	Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Hodnota t	sv	p	Poč. plat. skup. 1	Poč. plat. skup. 2	Sm.odch. skup. 1	Sm.odch. skup. 2	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Celkový posun ex. vs. Celkový posun kontr.	0,690919	0,026224	19,55809	44	0,000000	24	22	0,155186	0,037442	17,17829	0,000000

Tab. č. 20: Celkový posun ve všech oblastech

Pro přehlednost uvedeme ještě tabulku a graf, kde můžeme vidět průměrnou hodnotu posunů u všech oblastí a jednotlivých skupin.

Proměnná	Popisné statistiky (Tabulka_celk)				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Posun inf. ex.	24	0,750000	0,000000	1,200000	0,237743
Posun inf. kontr.	22	0,054545	0,000000	0,200000	0,091168
Posun náz. kontr.	22	0,013636	0,000000	0,100000	0,035125
Posun náz. ex.	24	0,870833	0,300000	1,600000	0,308544
Posun zp.ex.	24	0,451923	0,153846	0,769231	0,159289
Posun zp. kontr.	22	0,010490	-0,076923	0,076923	0,035966
Celkový posun ex.	24	0,690919	0,287179	0,969231	0,155186
Celkový posun kontr.	22	0,026224	-0,025641	0,100000	0,037442

Tab. č. 21: Přehled posunů v jednotlivých oblastech



Graf č. 20: Přehled posunů v jednotlivých oblastech

Na závěr zmíníme stav hypotéz, zdali byly prostřednictvím výzkumu potvrzeny, či nikoliv, a naplnění výzkumných cílů.

Hypotéza	Stav
H1: Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.	<b>POTVRZENA</b>
H2: Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl v informovanosti o participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.	<b>NEPOTVRZENA</b>
H3: Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.	<b>POTVRZENA</b>

H4: Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.	<b>POTVRZENA</b>
H5: Předpokládáme, že existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny.	<b>POTVRZENA</b>
H6: Předpokládáme, že neexistuje statisticky významný rozdíl ve způsobu participace mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny.	<b>POTVRZENA</b>

Cílem diplomové práce bylo vytvořit program, který podporuje aktivní občanství a participaci u studentů střední školy, a ověřit jej. Byl vytvořen program „Změň to!“, který je zaměřen na podporu aktivního občanství a participace ve volném čase. Pilotní podoba programu je uvedena v metodiku v příloze (P II). Program se bude dále rozšiřovat a rozpracovávat tak, aby bylo vytvořeno množství aktivit, prostřednictvím nichž budou dané cíle naplňovány. Program byl také ověřen na jedné ze středních škol ve Zlíně.

Chtěli jsme prostřednictvím programu informovat studenty o možnostech participace ve volném čase, posílit jejich schopnosti se participovat, zjistit názory a způsob participace studentů. Dle výsledků jsou studenti nyní skutečně informovanější než před tím. Zvýšili se i další jejich oblasti na základě realizovaného programu. Prostřednictvím programu jsme zjistili stav participace v případě dvou tříd studentů na střední škole. Bylo by tedy zajímavé vytvořit další šetření pro plošný výzkum a zjistit, jak celá situace s participací v České republice konkrétně ve Zlínském kraji vypadá.

## ZÁVĚR

Cílem práce bylo se zaměřit na participaci mládeže ve volném čase v rámci Výchovy demokratického občana, kdy byl vytvořen, realizován a ověřen program s názvem „Změň to!“. Program byl vytvořen pro studenty střední školy, jejichž obor obsahuje v rámci vymezení RVP samostatný předmět Výchova demokratického občana. Na základě programu si studenti rozšířili své znalosti, postoje a názory, i způsob jakým se ve volném čase participují. Na závěr programu vytvořili projekty, které měly přesah do jejich vlastního bydliště. Měli možnost zrealizovat své plány a vytvořit tak „hodnotu“ pro společnost. Studenti realizovali například čtení pověstí pro veřejnost nebo úpravu basketbalového hřiště. Celý program včetně projektů se studentům velmi líbil, měli pocit, že zažili něco doposud nepoznaného. Sami vyhodnotili, že si osvojili nebo rozšířili mnohé kompetence (např. vedení týmu, organizace, plánování). Tentýž výsledek kopírovalo vyhodnocení samotného výzkumu, kdy skutečně došlo k posunu především v oblastech postojů a způsobu participace.

Již při plánování projektu diplomové práce jsem chtěla, aby celý projekt neskončil jen jedním programem, který bude realizován v rámci této práce. Ale aby pokračoval, aby studenti měli možnost pokračovat ve svých činnostech a dál na ně navazovat. Proto jsem vytvořila projekt Jeden za všechny. Projekt je zaměřen na podporu lidí (tedy nejen mládeže), kteří realizují společensky prospěšnou činnost pro rozvoj obce či města. Dočkal se také úspěchu v rámci soutěže Rozjezdy roku 2011. Díky níž vznikla nezisková organizace, která se snaží propagovat a podporovat společensky prospěšnou činnost a aktivní občanství u veřejnosti především u mladých lidí. Program, který vznikl na základě diplomové práce, bude dále zpracováván a následně zveřejněn na webových stránkách organizace tak, aby k němu měl přístup kdokoliv a mohl dále šířit myšlenku participace a aktivního občanství.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ACTA UNIVERSITATIS PALACKIANAE OLOMUCENSIS FACULTAS PAEDAGOGICA. *Evropská a národní identita* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008 [cit. 2012-03-18]. ISBN 978-80-244-2049-3. Dostupné z: [http://www.upol.cz/fileadmin/user\\_upload/Veda/AUPO/Civilia\\_IV\\_Evropska\\_a\\_narodni\\_identita.pdf](http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/Civilia_IV_Evropska_a_narodni_identita.pdf)
- [2] BEZDĚKOVÁ, K. Pracovní činnost skupiny G: Otevřený prostor vzdělávání a aktivní občanství. Metodický portál: Články [online]. 31. 08. 2004, [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/75/PRACOVNI-CINNOST-SKUPINY-G-OTEVRENY-PROSTOR-VZDELAVANI-A-AKTIVNI-OBCANSTVI.html>>. ISSN 1802-4785.
- [3] ČECHOVÁ, H., Výbor ministrů členských států – výchova k demokratickému občanství: Výchova demokratického občanství [online]. MŠMT, 2003, [cit. 2010-01-06]. Dostupný z WWW: <[http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=v%C3%BDchova%20k%20demokratick%C3%A9mu%20ob%C4%8Danstv%C3%AD&source=web&cd=1&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Faplikace.msmt.cz%2FMezinarodniSpoluprace%2FDokumenty%2Fdopedc.doc&ei=qXW7TqObFsjNhAfYvqyaBw&usg=AFQjCNF5PBM2UGBmFMKlSyglo\\_1\\_-71nqw](http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=v%C3%BDchova%20k%20demokratick%C3%A9mu%20ob%C4%8Danstv%C3%AD&source=web&cd=1&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Faplikace.msmt.cz%2FMezinarodniSpoluprace%2FDokumenty%2Fdopedc.doc&ei=qXW7TqObFsjNhAfYvqyaBw&usg=AFQjCNF5PBM2UGBmFMKlSyglo_1_-71nqw)>.
- [4] *Citizenship for the 21st century: an international perspective on education*. [New ed.]. London: Kogan Page, 2000. ISBN 07-494-3201-2.
- [5] Co je EYP. *EYP Czech republic* [online]. 2009 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://eyp.cz/co-je-eyp/>
- [6] Co je participace. In: *Národní institut dětí a mládeže* [online]. 2011, 2012 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://www.nidm.cz/neformalni-vzdelavani/volny-cas/participace/co-je-participace>
- [7] Co je to Evropské fórum mládeže. *ČRDM* [online]. 2004 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://www.crdm.cz/view.php?cislocianku=2004020309>
- [8] COGAN, J. J. and DERRICOTT, R. *Citizenship for the 21st century: An International Perspective on Education* [online]. London: Kogan Page, 2000, [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://books.google.cz/books?id=c7wHuGx59PoC&printsec=frontcover&dq=coga>>

- n,+derricott&hl=en&ei=oT7bTvjRD66Q4gT\_vpGZBw&sa=X&oi=book\_result&ct=result&sqi=2&redir\_esc=y#v=onepage&q&f=false>. ISBN 07-494-3201-2.
- [9] COUNCIL OF EUROPE. COMMITTEE OF MINISTERS. Recommendation CM/Rec (2010)7 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education [online]. Council of Europe, 2010, [cit. 2010-01-06]. Dostupný z WWW: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2010\)7&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2010)7&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383)>.
- [10] ČERVENÝ, P. Jak na průřezová témata. Metodický portál: Články [online]. 09. 03. 2010, [cit. 2012-01-07]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8093/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html>>. ISSN 1802-4785.
- [11] Česká republika. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: 561/2004 Sb. 2004. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>.
- [12] Česká republika. Úmluva o právech dítěte. In: 104/1991 Sb. 1991. Dostupné z: <[http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1991/104991/Sb\\_104991\\_-----\\_.php](http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1991/104991/Sb_104991_-----_.php)>.
- [13] ČRDM. ČRDM. *Česká rada dětí a mládeže* [online]. 2008 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://crdm.cz/view.php?cislocclanku=2008101502>
- [14] DOPITA, Miroslav. Proměny občanství. In NOVOTNÝ, Z. (ed.). Evropská a národní identita. AUPO CIVILIA IV. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 7-17. ISBN 978-80-244-2049-3.
- [15] DÜRR, K. In VIDLÁKOVÁ, Jitka. Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy. Brno, 2011. Dostupné z: [http://is.muni.cz/th/40185/ff\\_d/Disertacni\\_prace\\_Vidlakova.pdf](http://is.muni.cz/th/40185/ff_d/Disertacni_prace_Vidlakova.pdf). Disertační práce. Masarykova univerzita.
- [16] EDUCATION.COM. Glossary of Education: Citizenship Education [online]. © 2006 – 2012 [cit. 2012-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.education.com/definition/citizenship-education/>>.



- [17] FACTUM INVENIO. *Mladé hlasy: Český výbor UNICEF* [online]. Praha, 2008[cit. 2012-03-18].
- [18] FLETCHER, Adam. *The FreeChild Project* [online]. 2011 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.freechild.org/YouthVoice/index.htm>>.
- [19] FLETCHER, Adam. *The FreeChild Project* [online]. 2010 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.freechild.org/YouthVoice/relationships.htm>>.
- [20] GREGER, David a Věra, JEŽKOVÁ. *Školní vzdělávání: zahraniční trendy a inspirace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 266 s. ISBN 978-80-246-1313-0.
- [21] HÁJEK, Bedřich, Břetislav, HOFBAUER a Jiřina, PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [22] HALÍK, Tomáš et al. *Filantropie v České republice a účast občanů na věcech veřejných: Soubor esejí*. Praha: Open Society Fund, 2000. ISBN 80-254-4712-X.
- [23] HART, 1994. In FLETCHER, Adam. *The FreeChild Project* [online]. 2011 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.freechild.org/YouthVoice/index.htm>>.
- [24] HAZLBAUER, Tomáš. *Žákovské parlamenty na základních školách ČR. Metodický portál: Články* [online]. 06. 04. 2011, [cit. 2012-04-24]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/11007/ZAKOVSKÉ-PARLAMENTY-NA-ZAKLADNICH-SKOLACH-CR.html>>. ISSN 1802-4785.
- [25] HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 8071789275.
- [26] HOFBAUER, Břetislav. In PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 8071787116
- [27] HUČÍNOVÁ, L. *Lisabonský proces – Vzdělávání a odborná příprava v Evropě do roku 2010. Metodický portál: Články* [online]. 01. 09. 2004, [cit. 2012-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/76/LISABONSKY-PROCES---VZDELAVANI-A-ODBORNA-PRIPRAVA-V-EVROPE-DO-ROKU-2010.html>>. ISSN 1802-4785.
- [28] HUČÍNOVÁ, L. *Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Klíčové kompetence* [online]. 16. 10. 2003 [cit. 2012-01-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=k1%C3%AD%C4%8Dov%C3%A9%20kompetence&source=web&cd=9&sqi=2&>>

ved=0CHcQFjAI&uur=http%3A%2F%2Fwww.et2020.cz%2Fdokumenty%2F1165790510.ppt&ei=5QwIT\_uFA8j34QS07s2NCA&usg=AFQjCNEKVYeqq5UcMPsHmZGUORyPeZr2tg&sig2=kP1nzLSNYnzLSNYQ\_gaOoA>.

- [29] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [30] IPSOS TAMBOR. Informovanost a participace mládeže. In: *Národní institut dětí a mládeže* [online]. 2009 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1259754857.pdf>>.
- [31] JIRÁSKOVÁ, Věra a Kateřina PEKÁRKOVÁ. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-78-8.
- [32] JOHNSON, 2004. In VIDLÁKOVÁ, Jitka. *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Brno, 2011. Dostupné z: [http://is.muni.cz/th/40185/ff\\_d/Disertacni\\_prace\\_Vidlakova.pdf](http://is.muni.cz/th/40185/ff_d/Disertacni_prace_Vidlakova.pdf). Disertační práce. Masarykova univerzita.
- [33] KAHNE a WESTHEIMER, 2001. In STARÁ, J. *Výchova k demokratickému občanství v primární škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004. ISBN 80-7290-162-1.
- [34] KAPLÁNEK, Michal a Martina KOČEROVÁ. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii*. *E-pedagogium* [online]. 2011, roč. 2011, č. 1 [cit. 2012-03-19]. ISSN 1213-7499. Dostupné z: <[http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user\\_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium\\_1-2011.pdf](http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf)>.
- [35] KERR, DAVID, Elizabeth Cleaver, Eleanor Ireland and Sarah Blenkinsop. *Citizenship Education Longitudinal Study First CrossSectional Survey 2001-2002* [online]. © National Foundation for Educational Research., 2003 [cit. 2012-03-01]. ISBN 1 84185 969 9. Dostupné z: <<https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/RR416.pdf>>.
- [36] MÁCA, Radek. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013*. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2007 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013>>.

- [37] MACHÁČEK, Ladislav. Kapitoly zo sociológie mládeže: Občianska participácia mládeže ako výchova k občianstvu. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2002. ISBN 8089034187, 9788089034185.
- [38] MANSFELDOVÁ, Zdenka a Aleš, KROUPA. Participace a zájmové organizace v České republice. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 244 s. ISBN 80-86429-53-9.
- [39] NĚMEC, Jiří. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 8073150123.
- [40] NIDM. NIDM. *NIDM* [online]. 2007, 2012 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.nidm.cz/o-nidm>>.
- [41] NPDM. *Program participace* [online]. Copyright © 2005 - 2012 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <[http://participace.cz//index.php?option=com\\_content&task=view&id=52&Itemid=68](http://participace.cz//index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=68)>.
- [42] O ČRDM. ČRDM. *Česká rada dětí a mládeže* [online]. 2008 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://crdm.cz/view.php?cislocianku=2008101502>>.
- [43] O nás. *Duha* [online]. © 2000 - 2009 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.duha.cz/o-nas>>.
- [44] O NIDM. NIDM. *NIDM* [online]. 2007, 2012 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.nidm.cz/o-nidm>>.
- [45] PEHE, Jiří. HALÍK, Tomáš et al. *Filantropie v České republice a účast občanů na věcech veřejných: Soubor esejí*. Praha: Open Society Fund, 2000, s. 32-39. ISBN 80-254-4712-X.
- [46] POL, Milan, Milada, RABUŠICOVÁ a Petr NOVOTNÝ. *Demokracie ve škole*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 124 s. ISBN 80-210-4210-9.
- [47] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- [48] RAKUŠANOVÁ, PETRA. In GUASTI, Petra a Barbora STAŠKOVÁ. *Organizovaná občanská společnost v České republice*. Vyd. 1. Praha: Professional Publishing, 2007. 116 s. ISBN 978-80-86946-22-1.
- [49] Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63-41-M/01 Ekonomika a podnikání. [online]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 79 s. [cit. 2012-01-06]. Dostupné z WWW:

- <<http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%206341M01%20Ekonomika%20a%20podnikani.pdf>>.
- [50] Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2012-01-06]. Dostupné z WWW:<[http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV\\_2007-07.pdf](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf)>.
- [51] Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě. In: *Adam* [online]. 2006 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <[http://www.adam.cz/zahranici/doc/revidovana\\_charta\\_participace.pdf](http://www.adam.cz/zahranici/doc/revidovana_charta_participace.pdf)>.
- [52] SCHRÖDER, R, 1995. In KAPLÁNEK, Michal a Martina KOČEROVÁ. Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii. *E-pedagogium* [online]. 2011, roč. 2011, č. 1 [cit. 2012-03-19]. ISSN 1213-7499. Dostupné z: <[http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user\\_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium\\_1-2011.pdf](http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf)>.
- [53] *Skaut.org* [online]. 2003 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <<http://www.skaut.org/>>.
- [54] STACHOVÁ, Jana. Občanská společnost v regionech České republiky. Praha: Sociologické nakladatelství AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-142-2.
- [55] STARÁ, J. *Výchova k demokratickému občanství v primární škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004. ISBN 80-7290-162-1.
- [56] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [57] ŠVEC, Vlastimil. Klíčové dovednosti ve vyučování a výcviku. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 1998. 178 s. ISBN 80-210-1937-9.
- [58] Usnesení Rady EU. *MŠMT* [online]. 2003 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/HTM/JTUsnenseniparticipaceinformacea.htm>
- [59] VIDLÁKOVÁ, Jitka. Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy. Brno, 2011. Dostupné z: [http://is.muni.cz/th/40185/ff\\_d/Disertacni\\_prace\\_Vidlakova.pdf](http://is.muni.cz/th/40185/ff_d/Disertacni_prace_Vidlakova.pdf). Disertační práce. Masarykova univerzita.
- [60] VIDLÁKOVÁ, Jitka. Participace žáků na životě školy. Metodický portál: Články [online]. 25. 10. 2007, [cit. 2012-04-15]. Dostupný z WWW:

<<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1672/PARTICIPACE-ZAKU-NA-ZIVOTE-SKOLY.html>>. ISSN 1802-4785.

- [61] Youth on the move. In: *Flash Eurobarometer* [online]. 2011 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <[http://ec.europa.eu/public\\_opinion/flash/fl\\_319a\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_319a_en.pdf)>.

**SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK**

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CENYC	Council of European National Youth Committees
cit.	citováno
ČR	Česká republika
ČRDM	Česká rada dětí a mládeže
ECB	European Co-ordination Bureau of International Non-Governmental Youth Organizations
EU	Evropská unie
EYP	European Youth Parliament
ex.	experimentální (skupina)
kontrl.	kontrolní skupina
NICM	Národní informační centra
NIDM	Národní institut dětí a mládeže
NPDM	Národní parlament dětí a mládeže
obr.	obrázek
OSN	Organizace spojených národů
RVP	rámcový vzdělávací program
s.	strana
sb.	sbírky
sk.	skupina
srov.	srovnatelně
SŠ	střední škola
tab.	Tabulka

UNICEF	The United Nations Children's Fund
YFJ	The European Youth Forum
ZŠ	základní škola

## SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: Cyklus práce s mládeží



**SEZNAM TABULEK**

Tab. č. 1: Požadavky na klíčové kompetence v různých dokumentech

Tab. č. 2: Harthův žebříček (1994, cit. podle Fletcher, 2011)

Tab. č. 3: Informovanost o participaci u obou sledovaných skupin v pre-testech

Tab. č. 4: Informovanost u obou sledovaných skupin v pre-testu

Tab. č. 5: Informovanost u obou sledovaných skupin v post-testu

Tab. č. 6: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem u experimentální skupiny

Tab. č. 7: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem u kontrolní skupiny

Tab. č. 8: Posun v oblasti informovanosti

Tab. č. 9: Názory na participaci obou skupin v pre-testech

Tab. č. 10: Názory na participaci obou skupin v post-testech

Tab. č. 11: Procentuální nárůst u ex. sk. v post-testu oproti pre-testu

Tab. č. 12: Rozdíl v názorech na participaci mezi pre-testem a post-testem

Tab. č. 13: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem v oblasti názorů na participaci

Tab. č. 14: Způsob participace u obou skupin v pre-testech

Tab. č. 15: Způsob participace u studentů v obou skupinách v post-testech

Tab. č. 16: Posun v oblasti názorů na participaci

Tab. č. 17: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem v oblasti způsobu participaci

Tab. č. 18: Rozdíl mezi pre-testem a post-testem v oblasti způsobu participaci

Tab. č. 19: Posun v oblasti způsobu participace

Tab. č. 20: Celkový posun ve všech oblastech

Tab. č. 21: Přehled posunů v jednotlivých oblastech

## SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Účast mládeže v organizacích (Ipsos Tambor, 2009)

Graf č. 2: Participace v různých organizacích (Youth on the move, 2011)

Graf č. 3: Charakteristika vzorku

Graf č. 4: Informovanost experimentální skupiny v pre-testu

Graf č. 5: Informovanost kontrolní skupiny v pre-testu

Graf č. 6: Informovanosti experimentální skupiny v post-testu

Graf č. 7: Rozdíl v oblasti informovanosti

Graf č. 8: Rozdíl v oblasti informovanosti u kontrolní skupiny

Graf č. 9: Účast ve volbách u experimentální skupiny v pre-testu

Graf č. 10: Účast ve volbách u kontrolní skupiny v pre-testu

Graf č. 11: Účast v místních i národních volbách u experimentální skupiny v post-testu

Graf č. 12: Touha uspořádat akci pro jiné lidi

Graf č. 13: Možnost ovlivnit veřejné dění u experimentální skupiny v post-testech

Graf č. 14: Rozdíl v oblasti názorů na participaci u experimentální skupiny

Graf č. 15: Rozdíl v oblasti názorů na participaci u kontrolní skupiny

Graf č. 16: Členství v organizacích u experimentální skupiny v pre-testu

Graf č. 17: Dovednosti a schopnosti u experimentální skupiny v pre-testech a post-testech

Graf č. 18: Rozdíl v oblasti způsobu participace u experimentální skupiny

Graf č. 19: Rozdíl v oblasti způsobu participace u kontrolní skupiny

Graf č. 20: Přehled posunů v jednotlivých oblastech

## SEZNAM PŘÍLOH

- P I Harmonogram programu
- P II Metodika programu Změň to!
- P III Dotazník

## PŘÍLOHA P I: HARMONOGRAM PROGRAMU

### Plán programu

#### *Já a demokracie*

Název	Předpokládaný čas
Co je demokracie	15 minut
Získávání hlasů	30 minut
Prosazování návrhů kandidátů	45 minut

#### *Já a moje hodnota*

Název	Předpokládaný čas
Jak se vidím já, jak mě vidí ostatní	20 minut
Žebříček hodnot	25 minut

#### *Já a moje budoucnost*

Název	Předpokládaný čas
Čára života	15 minut
Můj svět	30 minut
Zaměstnatelnost	45 minut

#### *Já a svět kolem mě*

Název	Předpokládaný čas
Občanská společnost	45 minut
Vzájemné vazby	45 minut

#### *Já uprostřed dění*

Název	Předpokládaný čas
Plánování projektu	45 minut
Co bychom měli zlepšit	135 minut

## **PŘÍLOHA P II: METODIKA PROGRAMU ZMĚŇ TO!**

Bc. Hana Toncrová

HP

## METODIKA PROGRAMU ZMĚŇ TO!

Zanechej po sobě stopu...

# Obsah

Úvod .....	2
Co je demokracie .....	3
Získávání hlasů .....	4
Prosazování návrhů kandidáty .....	6
Jak se vidím já, jak mě vidí ostatní.....	8
Žebříček hodnot .....	9
Čára života.....	10
Můj svět .....	12
Zaměstnatelnost .....	15
Občanská společnost .....	17
Vzájemné vazby.....	19
Rozhodování o projektu.....	21
Co bychom měli zlepšit .....	23

# Úvod

Program „Změň to!“ je zaměřen na středoškolské studenty, kteří mají v rámci svého oboru v RVP samostatné průřezové téma Výchova demokratického občana. Lze jej samozřejmě použít v různých obměnách i pro jiné obory a jiná prostředí. Program je zaměřen na aktivní občanství a participaci. Jeho cílem je především aktivizace každého účastníka k aktivnímu postoji ke svému životu a své budoucnosti; naplnění role aktivního občana. Hlavní myšlenkou programu je demokracie od jejího pojetí až po přímou aplikaci; vnímá ji jako každodenní součást člověka a jeho konání.

Program a tedy i tato metodika vznikli pro účely diplomové práce. Budou se i nadále rozšiřovat a budou se publikovat na webových stránkách.

Program je rozdělen do pěti částí, přičemž každá z nich se více zaměřuje na jednu oblast.

- Já a demokracie
- Já a moje hodnota
- Já a moje budoucnost
- Já a svět kolem mě
- Já uprostřed dění.



# Co je demokracie<sup>1</sup>

**Oblast:** Já a demokracie

**Cíl:** Objasnění a vymezení pojmu demokracie. Uvědomění práv a povinností každého.

**Pomůcky:** pro každého studenta list s tvrzeními

Studentům rozdáme list papíru, na kterém jsou uvedeny tři tvrzení a jejich úkolem je, je vysvětlit.

Tvrzení:

Anarchie se od demokracie liší tím, že...

Demokracie se od diktatury liší tím, že...

Diktatura se od anarchie liší tím, že...

Pro další fázi úkolu můžeme použít aktivitu z Politeii, kde mají studenti za úkol definovat práva a povinnosti učitele a studenta. Můžeme použít, ale i těžší role jako jsou: starosta obce či města a občan.

---

<sup>1</sup> HOTOVÝ, Filip. POLITEIA. *Politeia: výchova demokratického občana*. Praha: Gemini, 2008.

# Získávání hlasů<sup>2</sup>

**Oblast:** Já a demokracie

**Cíl:** Uvažování o kontroverzních aspektech demokratické společnosti. Zamyšlení nad vlastním utvářením názorů. Zjištění odolnosti vůči manipulaci.

**Pomůcky:** 2 kartičky s výroky „souhlasím“ a „nesouhlasím“

Podél zdi umístíme dva nápisy „souhlasím“ a „nesouhlasím“ vždy na jednom konci je jedno stanovisko. Nyní přečtete studentům výrok a jejich úkolem je se postavit podél zdi podle toho jak moc s daným výrokiem souhlasí či nesouhlasí. K těm nejvyhraněnějším studentům dejte židli (tedy vždy na jeden konec), jejich úkolem je nyní během 5 minut sestavit seznam argumentů, bez jakékoliv pomoci ostatních. Ostatní vyčkávají. Poté, co mají již sestavený seznam argumentů, tak jej přečtou. Nyní se musí každý student postavit za nějakého leadera - nikdo nesmí zůstat nerozhodnutý.

Tuto aktivitu můžeme opakovat při dalších výrocích.

**Příklady výroků:**

Je naší morální povinností se účastnit voleb.

Měli bychom dodržovat všechny zákony i ty, co jsou nespravedlivé.

V demokratické společnosti mají moc jedině politici.

Lidé mají takové vůdce, jaké si zaslouží.

**Otázky k reflexi:**

Změnil někdo během diskuze názor?

Myslí si někdo, že ho více než argumenty přesvědčilo jednání samotného člověka, zabarvení hlasu nebo něco jiného?

<sup>2</sup> NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE MŠMT. *Kompas: Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-827-3.

Ti, co zůstali u svého názoru, dokáží si představit argument, který by je přesvědčil k opačnému názoru?

Proč mají lidé různé názory?

A měl by být v demokracii tolerován každý názor?

# Prosazování návrhů kandidáty

**Oblast:** Já a demokracie

**Cíl:** Uvědomění si více pohledů na jeden problém. Uvažování o kontroverzních aspektech demokratické společnosti. Osvojení a procvičení argumentačních schopností.

**Pomůcky:** kartičky s kandidáty

Studenty rozdělíme na dvě skupiny, každá skupina si vybere kandidáta. Kandidát si vylosuje kartičku s rolí, pokud s rolí nesouhlasí, předá ji někomu jinému ve skupině - skupina si zvolí jiného kandidáta. Obě skupinám jsou předložena témata k projednávání. Úkolem skupin je pomoci sestavit kandidátovi argumenty pro jednotlivé výroky, a taky zdali s nimi souhlasí či nesouhlasí.

***Témata k projednávání:***

Snížení daně z příjmu a snížení DPH

Zvýšení podpory v nezaměstnanosti

Jsi kandidát z liberálního politického spektra. (pravice)

Upřednostňuješ volnost trhu. Chceš nižší daně, protože ten kdo živí lidi jsou podnikatelé a podniky. Proto se snažíš jim odstraňovat překážky v jejich podnikání, snažíš se snižovat daně tak, aby mohlo být co nejvíce peněz v oběhu. Díky volnosti trhu zde může pracovat každý, kdo chce. Každý by měl být odměněn jen za to, co vykonal. Nepodporuješ tedy žádné sociální dávky, protože pracovat může přece každý.

Jsi kandidát ze sociálního politického spektra. (levice)

Upřednostňuješ sociální jistoty pro každého občana. Ne, každý občan má stejnou „startovní čáru“ někdo se narodí v chudé rodině, někdo v rodině alkoholiků a někdo v zámožné rodině. Přesto by, ale každý měl dostat šanci, aby mohl studovat a pak se následně uplatnit na trhu práce. Chceš vyšší daně, protože náklady na sociální podpory, vzdělávací systém, zdravotnictví apod. je potřeba obnovovat a jako stát na ně můžeš poskytnout peníze jen díky vyšším daním. Žádáš zvýšení podpory v nezaměstnanosti, protože mnoho lidí je nyní bez práce a nedokáží uživit své rodiny. Je přece efektivnější dát peníze rodinám než se pak následně starat o děti v ústavní výchovy (děčáky apod.)

# Jak se vidím já, jak mě vidí ostatní

**Oblast:** Já a moje hodnota

**Cíl:** Uvědomění vlastní hodnoty, pozitivních schopností, dovedností a vlastností.  
Konfrontace vnímání vlastní osobnosti

**Pomůcky:** dva papíry pro každého

Rozdáme studentům dva bílé papíry. Na první papír každý student napíše 10 svých pozitivních vlastností, schopností, dovedností, v čem vyniká nad ostatními, co jej baví, čemu rozumí. Na druhý papír se podepíše. Nyní pošle čistý podepsaný papír dále. Ostatní studenti mají za úkol na podepsané papíry napsat jednu vlastnost, schopnost, které si u daného člověka váží. Podepsaný papír přestane kolovat v tu chvíli, kdy se dostane zpět ke svému majiteli. Poté se podívá na svůj první papír, kde on sám psal své pozitivní vlastnosti a podívá se na druhý papír, kde je psali ostatní.

Následně aktivitu reflektujeme.

## Otázky k reflexi:

Bylo pro tebe těžké přijít na 10 pozitivních vlastností, schopností či dovedností?

Existovaly velké rozdíly mezi tím, co sis o sobě myslel ty a co ostatní?

Překvapilo tě něco?

K čemu si myslíš, že tato aktivita směřovala?

# Žebříček hodnot<sup>3</sup>

**Oblast:** Já a moje hodnota

**Cíl:** Ujasnění si žebříčku hodnot, konfrontace s jinými žebříčky hodnot.

**Pomůcky:** Seznamy s hodnotami

Studentům rozdáme seznamy 20 hodnot: společenský úspěch, láska, poslušnost, bezpečnost, klid, pořádek, lidská důstojnost, dobrý pocit sám ze sebe, rovnost, úcta k druhým, poctivost, rodina, solidarita, odpovědnost, spravedlnost, tolerance, svoboda, soutěživost, zdraví, vlastenectví. Studenti ve dvojicích seskupí hodnoty do třech kategorií: první - to, co je nejdůležitější, v druhé - to, co je nejméně důležité a v poslední - ty, co jsou nezařaditelné.

Poté se studenti dají dohromady s další dvojí a snaží se vytvořit další seznam, na kterém se všichni shodnou. Vedoucí může na tabuli zaznamenávat tři nejčastější hodnoty tak, aby názorně ukázal nejčastěji zastoupené hodnoty.

## Otázky k reflexi:

Proč jsem se rozhodl tuto hodnotu zvolit za nejdůležitější?

Jaké existují překážky pro realizaci těchto hodnot?

Co bylo hlavním rozporem mezi vámi ve dvojici?

---

<sup>3</sup> KRAPH, Peter a Rolf GOLLOB. *Teaching democracy*. Belgie: Council of Europe, 2008. ISBN 92-92-871-6332-5.

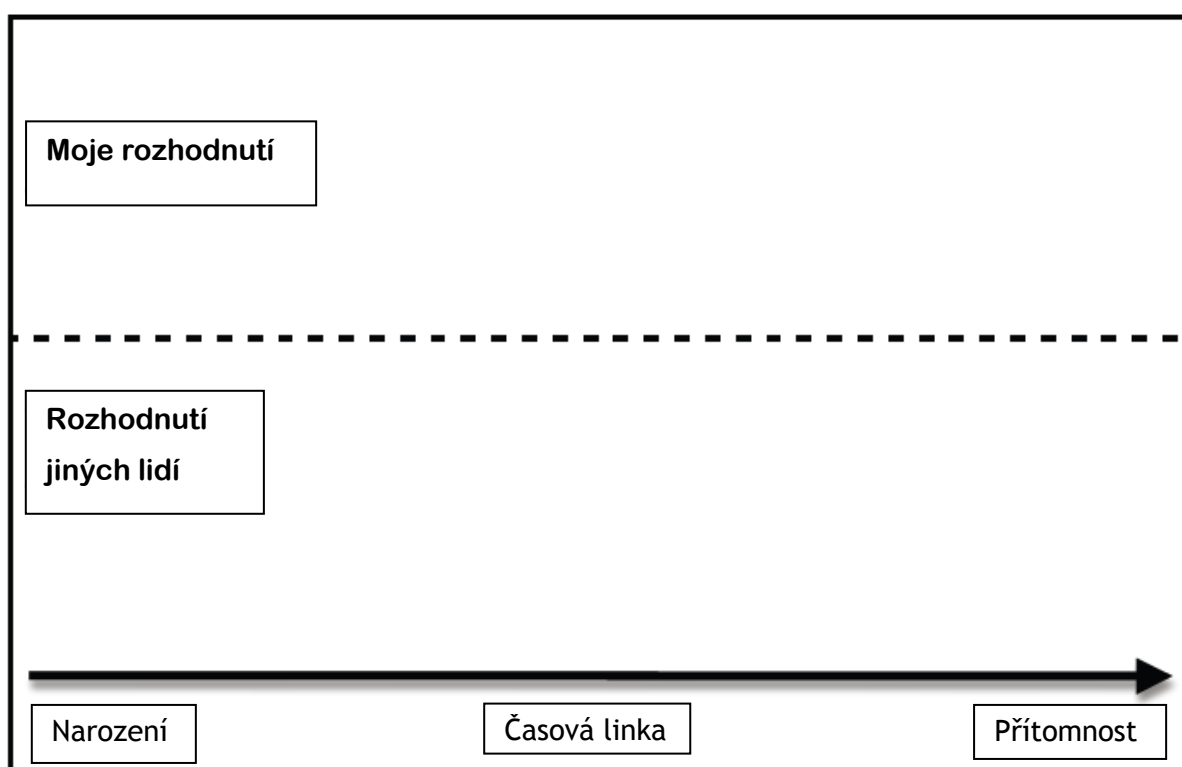
# Čára života<sup>4</sup>

**Oblast:** Já a moje budoucnost

**Cíl:** Uvědomění si možnosti rozhodování v průběhu života. Uvědomění si vážnosti jednotlivých rozhodnutí. Konfrontace rozhodnutí s ostatními.

**Pomůcky:** 1 obrázek pro každého

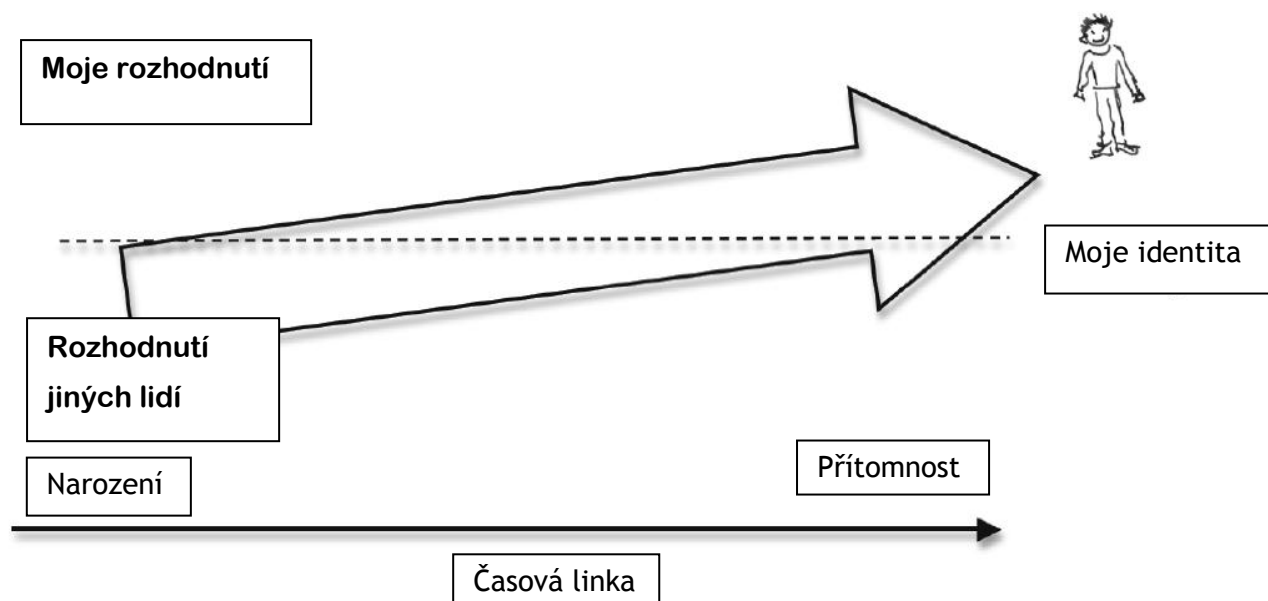
Studentům rozdáme níže uvedený obrázek. Jejich úkolem je zaznamenat na čáře života rozhodnutí, která jim ovlivnila života. U těchto rozhodnutí zvolí, zdali to bylo jejich rozhodnutí nebo někoho jiného (koho?).



Poté, co studenti dopíší. Nakreslíme na tabuli nebo na flipchart obrázek, který je uvedený níže. Vzhledem k intimnímu charakteru aktivity nemusejí se všichni účastnit následujícího sdílení. Nyní požádá učitel každého studenta, aby si vybral jednu věc ze své „čáry života“ a zaznamenal ji na čáru na tabuli.

<sup>4</sup> KRAPF, Peter. *Taking part of democracy*. Belgie: Council of Europe, 2010. ISBN 978-92-871-6833-7.





Šipka, která je uvedena na obrázku, nám ukazuje postupnou autonomii jedince, kdy jako dítě téměř zcela závislý na rozhodnutí rodičů, ovšem jako náctiletý již méně.

Poté, co je doplněn obrázek o jednotlivá rozhodnutí studentů, můžeme dále diskutovat o možnostech rozhodování studentů apod.

# Můj svět<sup>5</sup>

**Oblast:** Já a moje budoucnost

**Cíl:** Vnímání budoucnosti a plynutí času. Možnost ovlivnit svoji budoucnost

**Pomůcky:** papír pro každého, okopírované úvahy

Úkolem studentů je napsat krátkou úvahu (500 slov) na téma: Můj svět za dvacet let. Následně otevřeme diskuzi, jaká témata se nejčastěji v úvahách objevovala, týkala se jednotlivců či celé společnosti? Byla optimistická, či pesimistická? Byla reálná?

Následně studentům rozdáme práce studentů na téma: Můj svět v roce 2000. Společně diskutujeme o realitě budoucnosti.

Aktivitu můžeme směřovat ke společnosti a bavit se globálně, anebo také k jednotlivcům, k samotným studentům, co budou oni dělat za 20, 10, 5 let. Jakým způsobem si myslíš, že lze dosáhnout toho, o co usilují.

---

<sup>5</sup> PIKE, Graham; SELBY, David; CAHA, Milan. Cvičení a hry pro globální výchovu 1. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. 253 s. ISBN 978-80-7367-629-2.

## MŮJ SVĚT V ROCE 2000

(Úvahy a úryvky z úvah napsaných žáky v roce 1979)

### Bylo by hezké mít něco, co by se nezměnilo

Rok 2000 pro mne představuje natolik radikální změnu, že o ní jen stěží dokážu uvažovat. Je to jeden z důvodů, pro který bych se chtěl vystěhovat z téhle země. Bojím se „šoku z budoucnosti“, který nás zde čeká. Hrozím se toho, že se najednou děje příliš mnoho událostí, například že se často stěhujeme, přicházíme o staré přátele a příliš rychle získáváme přátele nové. Bylo by skvělé mít něco stálého, co nezmizí, čeho bych se mohl přidržet.

Zkoušel jsem si představit den obyčejného člověka žijícího v roce 2000. Ráno vstane a zapne trojrozměrnou televizi. Během deseti minut rychle vstřebá informace o událostech ve světě – o válkách, počtech obětí, které byly zabity v Libanonu, a podobně. Potom sjede dolů vertikální šachtou (která slouží stejnému účelu jako výtah, ale funguje na principu antigravitace). Nasedne do svého auta poháněného vysokotlakým vzduchem a posviští si to do zaměstnání rychlostí 240 kilometrů za hodinu. Při cestě se znovu podívá na televizi. V práci zmáčkne několik tlačítek a vyřídí dopisy a úřední věci. Brzy se vydá zpět domů za ženou a dětmi.

Po večerech je nemožné chodit ven, protože ve městě není bezpečno. Policejní zákaz vycházení začíná ve 20 hodin. Každou noc je slyšet tak deset výkřiků a dvacet výstřelů. Po večerech člověk budoucnosti hrává počítačové hry a dívá se na trojrozměrnou televizi. Velice oblíbené jsou videotelefony. Domácnosti vypadají přibližně stejně jako ty dnešní. Myslím, že v nich jsou stále koberce, průhledné a lesklé nylonové koberce, pod kterými je vidět podlaha lesknoucí se jako ta, kterou vidáme v reklamách na leštící prostředky.

Na víkendy lidé jezdí na pozitivní farmy. Na nich rostou opravdové stromy (ne ty běžné plastové) a je na nich voda, ve které je možno plavat bez ochranného oděvu. Lidé si to však nemohou dovolit příliš často. Zástup lidí, kteří chtějí získat jejich pracovní místa, je stále veliký, a tak se v zaměstnání musí ohánět, aby si svá místa udrželi.

Tohle ale nebude můj případ. Já vypadnu. Stanu se veterinářem, ale ne takovým, který se stará o nafintěné pudlíky. Pojedu do Afriky. Tam budou potřebovat opravdové veterináře.

Chtěl bych, aby má žena pracovala se mnou. Tak bychom měli doma víc peněz. Nechtěl bych být chudý, ale na druhou stranu bych ani nechtěl být superbohatý snob.

Dokud budou naše děti hodně malé, žena s nimi pravděpodobně bude několik let doma. Já bych chtěl zůstat doma stejně dlouhou dobu a také se starat o děti, protože otcové by to tak měli dělat.

Možná bych si chtěl vzít vdovu nebo rozvedenou ženu, která už má dítě. Nepřitahuje mě myšlenka, že bych se měl dva nebo tři roky starat o nemluvně. Chtěl bych mít dítě ve věku, kdy už ho mohu ovlivnit a udělat na něj dojem. Budu ho seznamovat se svými názory a dítě je bude oceňovat. Možná je bude dál promýšlet a využívat je.

Mám se svými dětmi velké plány. Chtěl bych, aby se staly skutečnými odborníky a profesionály – lékaři nebo právníky. Nechtěl bych, aby byly instalatéry nebo dělníky nebo něčím podobným. Chtěl bych, aby byly lepší než já. Můj otec i matka získali řadu stipendií. Šve mě to, protože já takový nikdy nebudu.

John Paden, 14 let, Illinois, USA

#### **Jsem Bangladěšankou každou buňkou svého těla**

V roce 2000 mi bude 38 let. Je docela možné, že už nebudu nazývána. Pokud ale budu žít, budu architektkou. Budu stavět budovy, které budou svět krasit a budou lidem přinášet dokonce i štěstí. Ti, kteří budou žít v mých domech, se budou stále usmívat a budou šťastni.

Budu žít v Bangladéši, protože jsem každou buňkou svého těla Bangladěšankou. Mám tudíž duchovní spojení se zemí, vodou a dušemi všech ostatních bytostí žijících v Bangladéši. Z tohoto důvodu hodlám žít v Bangladéši celý svůj život.

Bangladěš toho ode mne bude hodně potřebovat. Odpovědnost za rozvoj této země bude naší odpovědností.

Většina lidí v naší zemi obhospodřuje půdu. Pracují těžce, srdcem i duší. Mohou ale užívat pouze jednoduché nářadí. V roce 2000 budeme mít mnohem lepší nářadí, a budeme-li tvrdě pracovat, vypěstujeme mnohem více potravin. Chudí lidé nebudou umírat hladem a naše země bude stejně rozvinutá jako Amerika, Japonsko, Rusko nebo Čína. Potom budeme všichni žít šťastně.

Domy se už nebudou stavět z bláta. Budou kamenné a nepůjdou tak snadno zbořit. Přes řeky povedou mosty a mezi městy budou vybudovány dobré silnice. Všechno bude jiné, s výjimkou ryže a ryb, které rádím jáme.

Budeme mít stroje. Stroje nám ale neodoberou naši vitalitu a nepřipraví nás o štěstí každý z nás měl jen dvě děti, potom by se u nás dalo žít. Já budu mít jen dvě děti. Vim, že bych však ráda měla stroj, který by mne ráno vzbudil a připravil mi ranní čaj.

Náš národ je ohrožován populačním růstem. V roce 2000 bude počet obyvatel Bangladéše oproti dnešku téměř dvojnásobný a nebude u nás téměř možno žít. Pokud by každý z nás měl jen dvě děti, potom by se u nás dalo žít. Já budu mít jen dvě děti. Vim, že pokud se vdám, nikdy v životě nevyniknu, ale přesto sním o tom, že budu mít děti.

Až budou mít rodiče staří, samozřejmě budu chtít, aby žili se mnou. Tak budu schopna zajistit, aby byli spokojeni a měli pohodlí. Bude to pro mě příležitost, jak jim věnovat svou lásku, i když jim nikdy nevyhadrám všechno to, co mi dávali celý život.

Konečně bych si přála, aby v roce 2000 byl na světě jen jeden národ – národ lidských bytostí. Aby na světě byla jediná rasa – lidská rasa. Aby na světě byl jen jeden druh náboženství – lidskost. Aby existoval jen jeden stát – Země. A aby každá lidská bytost mohla vést harmonický život v míru a toleranci.

Anawara Khanová, 15 let, Dacca, Bangladěš

Nekonečné řady stromů zmizí a na jejich místě budou plochy z ostnatého drátu. Skutečně si nemyslím, že po roce 2000 ještě něco bude. Myslím si, že svět v roce 2000 zanikne.

Bjorn Kellman, 15 let, Švédsko

V roce 2000 budu farmářem. Budu mít napajedlo a ohrady pro dobytek. Při hospodaření budu využívat systému střídání plodin a umělých hnojiv. Doufám, že toho pro naši zemi udělám hodně a že každý bude mít dostatek jídla.

Tom Odhiambo, 14 let, Keňa

Nikdy bych nechtěla zažít úpadek a bídu. Manžel, za něhož se vdám, na tom bude muset být finančně dobře, protože jsem si v dětství zvykla na určitou životní úroveň a životní styl. Chci stejnou životní úroveň, je těžké klesnout níž.

Tracy Cernanová, 15 let, USA

Nechtěl bych být bohatý. Bohatým lidé jenom závidí. Proč bychom měli mít víc, než potřebujeme? Pokud máš domov, rodinu, přátele a práci, měl bys být spokojený.

Desmond Thomas, 14 let, Jamajka

Můj peříčkový budík mne polechtal na chodidle. Vstala jsem a můj robot Gaston mi připravil a přinesl snídaní. Elektronický život je fajn, ale je nudný. Do práce jsem letěla la helikoptérou. Zkontrolovala jsem, zda příkazy, které jsem dala věra, byly splněny.

Valerie Bougetová, 14 let, Francie

Domy budou postaveny z kamene. Budou stát dvě stě padesát dolarů a vydrží dlouhou dobu. Silnice budou pokryty asfaltem. Nebudou tedy zbráclí a chudí lidé. Každý bude mít práci a jídlo.

Asanatu Kooroma, 13 let, Sierra Leone

Vidím sám sebe. Přicházím domů, řekneme tak v šest hodin. Byl jsem pryč, vysuoval jsem v divadelní hře uváděné na Broadway. Polbil jsem svou ženu – možná to ale nebude moje žena. Budu mít pěkný domek se zaoblenými rohy.

David Wall, 12 let, Kanada

Chtěl bych, aby v roce 2000 byl u nás mír. Chtěl bych, aby všichni rodiče byli jako ti moji, aby rozuměli svým dětem a nebili je. Někteří rodiče ale bijí své děti drátem do hlavy a mohou je tak připravit o zrak.

Maribel Olaya, 11 let, Peru

Až budeme dospělí, Organizace spojených národů bude ještě silnější. Potom přikáže všem zemím, aby se zbavily zbraní, které mohou zahubit veškerý život na Zemi. Mnoho států si doposud neuvědomuje význam OSN.

Kariuki Kifioko, 15 let, Keňa

Zrušíme průmysl a ponoříme se hlouběji a hlouběji do přírody. Zachráníme před vyhubením všechny ohrožené živočišné a rostlinné druhy a pomůžeme zvířatům žít v divočině.

Danuta Adamczyková, 14 let, Polsko

Zdroj: New Internationalist, č. 76, červen 1979.

# Zaměstnatelnost

**Oblast:** Já a moje budoucnost

**Cíl:** Uvědomění si fungování pracovního trhu, uvědomění si vlastní hodnoty na pracovním trhu, uvědomění si možnosti ovlivňovat svoji hodnotu na prac. trhu

**Pomůcky:** papír pro každého studenta

Studenty rozdělíme na 4 skupiny. 2 skupiny studentů jsou v této aktivitě jako uchazeči o zaměstnání a další 2 skupiny jsou personalisti. První kolo přijímacích pohovorů (1 skupina uchazečů a 1 skupina personalistů) probíhá následovně:

1. Uchazeči si vypracují životopisy - jejich vzdělání, zkušenosti, jejich dovednosti a schopnosti.
2. Uchazeči odevzdají životopisy personalistům a odejdou za dveře.
3. Personalisté se dohodnou na strategii, jakým způsobem budou vybírat uchazeče - na co se více zaměří a co je podle nich důležité.
4. Nyní uchazeči jeden po druhém přichází k pohovoru a zodpovídají otázky personalistů.

Poté, co se všichni uchazeči vystřídají, vyberou jednoho uchazeče, kterého by rádi přijali. Personalisté zdůvodní své rozhodnutí.

Skupiny, které se neúčastnily prvního kola, působily po celou dobu jako pozorovatelé. Na konci prvního kola se mohou vyjádřit k výběrovému řízení. Poté se vymění a celá aktivita se opakuje.

## Otázky k reflexi:

Jaké bylo pro tebe být uchazečem?

Jaké bylo pro tebe být personalistou?

Na co se personalisté nejvíce zaměřovali?

Co bylo nejčastější chybou uchazečů?

**Prodloužení:**

- Můžete prohodit skupiny tak, aby byl každý v obou rolích.
- Můžete sestavit seznam pravidel, na která by se měli uchazeči zaměřit, když žádají o zaměstnání.

# Občanská společnost<sup>6</sup>

**Oblast:** Já a svět kolem mě

**Cíl:** Uvědomění si principů občanské společnosti a úkolů každého občana. Práva a povinnosti občanů vůči společnosti.

**Pomůcky:** 2 pracovní listy na studenta

Jako úvod můžeme použít samotný příběh z příručky Politea.

Vysvětlíme studentům, co znamená sousloví občanská společnost. Rozdáme studentům do dvojice jednu postavu s popisem jejich aktivit. Úkolem studentů je vysvětlit, proč tito lidé svým jednáním přispívají k rozvoji občanské společnosti. Dáme studentům několik minut na rozmyšlenou a poté je studenti jednotlivě prezentují. Prezentovaná tvrzení můžeme zaznamenávat na tabuli - pro větší názornost. A následně otevřít diskusi o motivech k aktivnímu občanství.

**Máma Emy** pracuje jako úřednice na radnici v odboru školství. Je místopředsdkyně občanského sdružení Bezpečné město.



**Strýc Alice** je reklamní fotograf na volné noze. Zásadně nechodí k volbám. Dobrovolně spolupracuje s humanitární organizací Spojené ruce, která vyjíždí pomáhat do míst postižených přírodními katastrofami.

**Manželka pana ředitele Bedy** jednou za půl roku přispívá složenkou na chod sdružení Bezpečné město. Kupuje zeleninu od místních zelinářů a snaží se vařit jídlo z bio potravin.



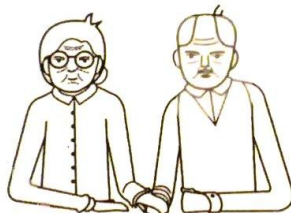
**Táta Honzy** pracuje jako skladník ve stavební firmě Megabeton. Dvakrát týdně vede juniorský tým fotbalistů SK Jasan.

**Máma Otty** je generální ředitelka a předsdkyně správní rady firmy na výrobu plastů Plastoto. Prosadila ve firmě založení nadace, která finančně podporuje místní aktivity.



**Táta Romana** vlastní nahrávací studio Kryt. Píše články do kulturní rubriky Nedělních listů. Založil také internetový portál, který podporuje alternativní hudební scénu a začínající kapely.

Dědeček a babička Kazi jsou již v důchodu. **Babička Kazi** dochází třikrát týdně pomáhat do dětského domova.

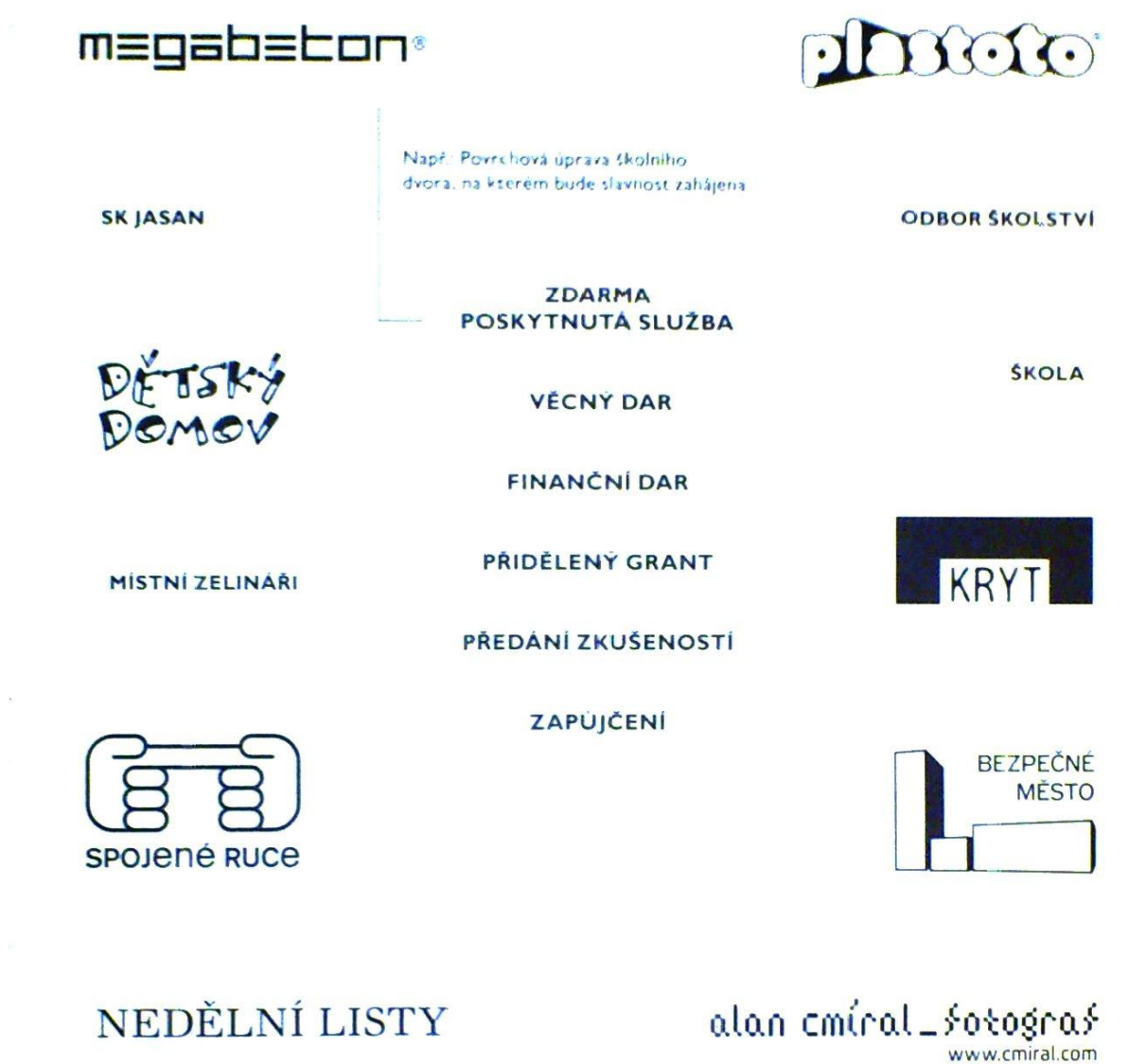


**Dědeček Kazi** pravidelně sleduje veškeré politické zpravodajství v televizi a hodně při tom nadává.

<sup>6</sup> HOTOVÝ, Filip. POLITEIA. *Politeia: výchova demokratického občana*. Praha: Gemini, 2008.

Nyní jsme mohli vidět, co všechno mohou dělat jednotliví lidé. Nyní se zaměříme na firmy a organizace. Níže uvádíme některé firmy a organizace, úkolem studentů je rozlišit, které jsou ziskové a které neziskové.

Následně můžeme použít aktivitu z Politei: „*Představte si, že se škola rozhodne uspořádat slavnost k osmdesátému výročí svého založení. Cílem je zorganizovat pestrý program, který se bude prolínat s vyučováním.*“<sup>7</sup> Většina z níže uvedených firem může nějakým způsobem pomoci s organizací právě takové oslavy. Možné způsoby a formy pomoci jsou napsány uprostřed, spojte je s jednotlivými institucemi.



<sup>7</sup> tamtéž



# Vzájemné vazby<sup>8</sup>

**Oblast:** Já a svět kolem mě

**Cíl:** Porozumění vzájemných vztahů mezi právy a povinnostmi, uvědomění si složitosti vztahů mezi jednotlivými sektory demokratické společnosti, podpora spolupráce a občanské zodpovědnosti

**Pomůcky:** 4 archy papíru, 4 kousky vlny, 4 lepicí pásky, pro každého kopie pravidel

Rozdělíme studenty na čtyři skupiny demokratické společnosti: vláda, neziskový sektor, občané, média. Každá skupina dostane papír a pomocí brainstormingu napíše funkce svého sektoru (min. 5). Tyto funkce následně každá skupinka prezentuje, ostatní skupiny se mohou vyjadřovat k obsahu. Po prezentaci a následné diskuzi by měla mít každá skupina jasné funkce.

Nyní se každá skupinka zamyslí nad tím, co potřebuje od ostatních zastupitelů demokratické společnosti k tomu, aby mohli plnit své funkce. Jakmile mají skupiny napsáno, vyberou šest nejdůležitějších požadavků vůči ostatním.

Skupiny vytvoří mezi sebou čtverec tak, jak je ukázáno na obrázku níže.

Každé skupince dáme kousek vlny a lepicí pásku. Prostřednictvím těchto pomůcek se budou spojovat s dalšími skupinami - dle nákresu uvedeného níže. Když obě strany budou souhlasit s podmínkami, tak se mohou spojit a mají tedy naplněnou funkci.

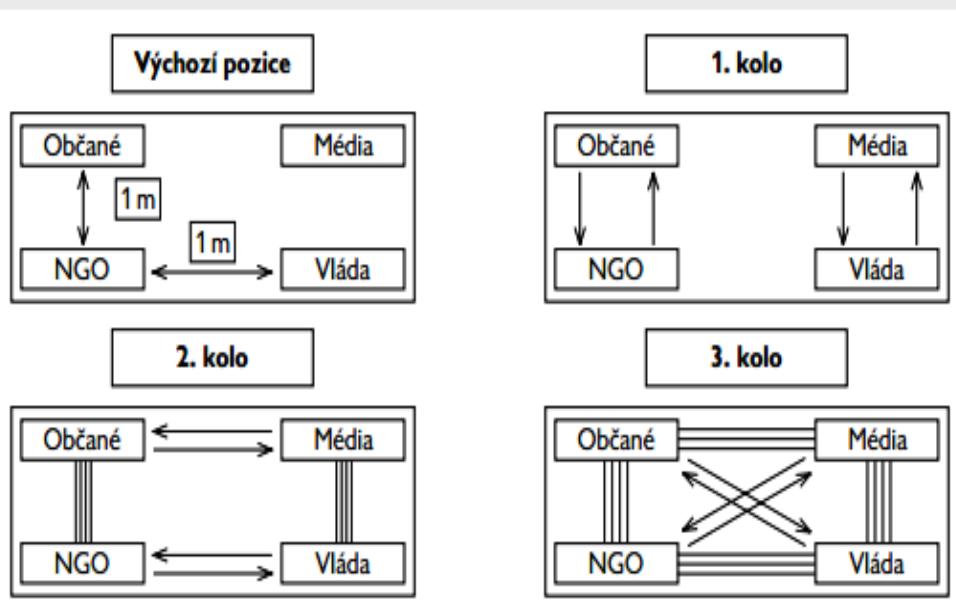
Vyjednávání bude probíhat v několika kolech tak, jak je popsáno v pravidlech uvedených níže.

---

<sup>8</sup> NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE MŠMT. *Kompas: Manuál pro výchovu mládeže k lidských právům*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-827-3.

### Pravidla hry

1. Cílem hry je, aby požadavky každého „hráče“ byly přijaty všemi ostatními.
2. Ve třech kolech budou spolu vyjednávat vždy dvojice „hráčů“:
  - 1. kolo: v jedné dvojici vyjednávají občané a nevládní organizace (NGO), v druhé média a vláda;
  - 2. kolo: v jedné dvojici vyjednávají občané a média, v druhé nevládní organizace a vláda;
  - 3. kolo: v jedné dvojici vyjednávají občané a vláda, v druhé média a nevládní organizace.
3. Dvojice se samy dohodnou, kdo začne. Pak skupiny střídavě předkládají své požadavky druhé straně.
4. Skupiny by měly své požadavky formulovat jasně a stručně. Také by měly vysvětlit, co v sobě daný požadavek zahrnuje a proč jej vznášejí, tj. proč je důležitý pro vykonávání jejich vlastních funkcí.
5. Při rozhodování, zda určitý požadavek přijmou nebo odmítnou, by měly skupiny zvážit, zda je to, co po nich druhá strana žádá, přiměřené a zda by to byly schopny splnit.
6. Pokud druhá strana požadavek odmítne, dá se příslušný kousek vlny stranou. Jestliže jej přijme, nalepí se kousek vlny do diagramu tak, aby představoval vytvořenou vazbu mezi vašimi dvěma skupinami. Skupina, která požadavek přijala, si ve svém diagramu udělá stručnou poznámku, aby věděla, o jaký požadavek se jednalo.
7. Pokračujte tak dlouho, dokud nebudou projednány všechny požadavky.
8. Pokračujte jednáním v dalších kolech do té doby, než se vytvoří vazby mezi všemi čtyřmi „hráči“.



# Rozhodování o projektu<sup>9</sup>

**Oblast:** Já uprostřed dění

**Cíl:** Uvědomění si různých pohledů na jeden problém. Uvědomění si fungování demokratického systému.

**Pomůcky:** připravený projekt, role-play kartičky

Pro tuto aktivitu je nutná příprava učitele! Učitel si musí připravit problém/projekt, který se aktuálně v místě řeší, např. přestavba mostu nebo náměstí. Tento problém popíše na papír, který následně rozdá studentům. Studenti během této aktivity budou pracovat ve dvojicích. Kromě popsaného problému/projektu dostanou role-play kartičku, kde mají popsanou roli, kterou mají hrát. Nyní je úkolem studentů na základě role najít výhody a nevýhody problému/projektu z jejich pohledu. Studenti se také rozhodnou, zdali budou pro projekt, nebo ne. Poté, co mají studenti připraveny své argumenty, tak vystoupí přede všemi ostatními. Ve chvíli, kdy se prostrídají všichni je vyhlášeno hlasování pro či proti projektu.

Role-play karty:

1. Jsi učitelem
2. Jsi majitelem malého podniku
3. Jsi lékařem
4. Pracuješ jako popelář
5. Jsi řidič autobusu
6. Jsi přistěhovalec a hledáš práci.
7. Jsi mladý člověk, který pracuje v okolí.
8. Jsi manažer malé firmy.
9. Jsi politickým představitelem. Atd.

---

<sup>9</sup> KRAPH, Peter a Rolf GOLLOB. *Teaching democracy*. Belgie: Council of Europe, 2008. ISBN 928-92-871-6332-5.

**Otázky k reflexi:**

Existují další skupiny, jejichž názor by zde měl být?

Nechali jste se ovlivnit názory jiných?

Existují skupiny, jejichž názor má větší váhu?

Existují skupiny, jejichž názor skoro nikdy neslyšíme?

Je řešení, které zvolili i nejlepší pro společnost?

**Možnosti prodloužení:**

Aktivitu můžeme prodloužit aplikací zastupitelské demokracie, kdy zastupitelé rozhodují za občany. Můžeme vytvořit městské zasedání, jehož se účastní odborníci na dané téma, novináři, apod.

# Co bychom měli zlepšit

**Oblast:** Já uprostřed dění

**Cíl:** Uvědomění si ovlivnění prostředí kolem sebe, aplikace aktivního občanství. Vyzkoušení si dovedností a schopností v oblastech: plánování, organizování, vedení a realizace.

**Pomůcky:** pro každého studenta papír A4, pro každou skupinu papír A3 a papíry na poznámky

Každému studentovi rozdáme papír. Úkolem studentů je napsat na papír seznam problémů a věcí, které by se v jejich městě či obci měli změnit. Do rohu papíru napíše jakého města či obce se dané problémy týkají. Studenti by měli napsat minimálně tři problémy. Jakmile mají napsáno, papíry se vysbírají. Všechny papíry umístíme na místo, kde na ně všichni uvidí - můžeme je pověsit na provázek a připíchnout kolíčky, nebo je dát na nástěnku apod. Nyní si každý student přečte jednotlivé papíry s problémy a poznamená si minimálně tři, které ho zajímají a se kterými by rád spolupracoval. Měly by to být problémy, které jsou podobné těm jeho, ať už lokalitou nebo charakterem. Nyní by měli studenti navzájem utvořit skupinky, kdy v jedné skupině jsou minimálně 2 a maximálně 5.

Každá skupina si k sobě sedne a vybere nebo modifikuje jeden problém, který chtějí společně řešit.

Nyní každá skupinka vytvoří SWOT analýzu problému. Definují tedy slabé a silné stránky, příležitosti a hrozby problému. Následně se snaží hledat řešení problému. Jakmile mají skupiny vypracované SWOT analýzy a tipy k řešení problému, tak své výsledky prezentují před ostatními. Ostatní mají možnost se vyjadřovat a reflektovat poznatky k jednotlivým problémům. Na základě reflexe vybere skupina nejlepší variantu řešení problému.

Při řešení problému procházejí fázemi:

1. Plánování
2. Organizování
3. Vedení
4. Realizace
5. Reflexe

# PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK

## Dotazník

Milý studente/studentko,

chtěla bych Tě požádat o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a tento dotazník je podkladem pro moji diplomovou práci. Budu tedy ráda, když vyplníš dotazník zodpovědně a pravdivě. V případě jakýchkoliv dotazů se na mě neváhej obrátit.

Děkuji

Bc. Hana Toncrová

### Instrukce pro vyplnění:

1. Prosím, označ tento dotazník svojí osobní značkou, nebo křestním jménem.
2. Pokud není uvedeno jinak, tak zaškrtni pouze jednu kolonku.

### 1. Tvoje informovanost

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Máš dostatek informací o věcech, které Tě v Tvém okolí zajímají.				
Víš za kým zajít, kdybys jsi chtěl/a uspořádat akci ve své obci či městě.				
Znáš nějakou organizaci, na jejímž vedení se podílí mládež do 26 let.	Napiš jakou .....			
Znáš osobně někoho, kdo se aktivně podílí na veřejném dění v obci či městě.				
Zúčastnil/a ses veřejného zasedání ve své obci či městě.				

Jak bys postupoval/a v případě, kdyby ses chtěl/a podílet aktivně na veřejném dění ve své obci či městě.

.....

.....

## 2. Tvé názory a postoje

V budoucnu bych chtěl/a...

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Účastnit se místních voleb.				
Účastnit se národních voleb.				
Zapojit se do komunální politiky.				
Pomáhat jiným lidem.				
Uspořádat akci pro jiné lidi.				
Zajímat se o veřejné dění (sledovat média).				

Jak moc souhlasíš/nesouhlasíš s těmito tvrzeními

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Dobrovolná činnost ti může v budoucnu pomoci k lepší práci.				
Aktivity ve škole i mimo školu ti mohou pomoci se dostat na VŠ.				
Při mimoškolních aktivitách můžeš poznat zajímavé lidi.				
Pokud chceš něco ve svém okolí změnit, musíš pro to něco udělat.				

## 3. Tvoje aktivita v činnostech

	Nikdy jsem se neúčastnil akcí	Někdy se účastním akcí, ale nejsem členem.	Pravidelně se účastním jejich akcí, ale nejsem členem	Jsem členem
Ekologické organizace				
Sociální a charitativní organizace				
Církevní aktivity				
Kulturní aktivity (divadelní spolky, vlastní hudební skupina)				
Sportovní organizace (Sokol, fotbal, apod.)				
Dobrovolní hasiči				

Jiné (napíš jaké) .....				
----------------------------	--	--	--	--

Zaškrtni akci, které ses někdy účastnil/a:

Podepsal/a jsi petici	Prodával/a jsi charitativní předměty	Přispěl na charitativní sbírku	Veřejné vyjádření nesouhlasu (demonstrace, pochod, kampaň, apod.

Tvé schopnosti a dovednosti:

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Umiš vést skupinu lidí/děti.				
Umiš naplánovat činnost pro jiné lidi.				
Umiš uspořádat akci pro jiné lidi (i jako spolupořadatel).				
Zajímáš se o potřeby ostatních lidí.				
Přemýšlíš o řešení problémů ve svém okolí.				

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku.

Bc. Hana Toncrová